

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

**DEPREM SONRASI YAŞANANLARA İLİŞKİN
İNSAN HAKLARI VE
AYRIMCILIK HUKUKU BAĞLAMINDA
İZLEME RAPORU**

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

DEPREM SONRASI YAŞANANLARA İLİŞKİN
İNSAN HAKLARI VE
AYRIMCILIK HUKUKU BAĞLAMINDA
İZLEME RAPORU

EYLÜL 2023

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

**DEPREM SONRASI YAŞANANLARA İLİŞKİN İNSAN HAKLARI VE
AYRIMCILIK HUKUKU BAĞLAMINDA İZLEME RAPORU**

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Adres: Yüksel Cad. No: 23 | 06650 | Kızılay/ANKARA
Tel.: +90 312 422 78 00 | Faks: +90 312 422 78 99
www.tihek.gov.tr | tihek@tihek.gov.tr

ISBN: -

Yapım

Ajans Düş Pınarı

Adres: Birlik Mh. 465 Cd. No:1/5 Çankaya/ANKARA

Tel: +90 (543) 235 12 25 - +90 (532) 658 93 11

Genel Ağ: www.duspinari.com

E-posta: bilgi@duspinari.com

Baskı Yeri ve Tarihi: Ankara, 2023

Baskı: ---

© Raporda yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

DEPREM SONRASI YAŞANANLARA İLİŞKİN
İNSAN HAKLARI VE
AYRIMCILIK HUKUKU BAĞLAMINDA
İZLEME RAPORU

YÖNETİCİ SUNUŞU

Doğal afetlerin yıkıcı etkileri, insan hakları üzerinde onarılması güç zararlara neden olmaktadır. Doğal afetlerin meydana geldiği bölgelerde; özellikle sağlık, eğitim, barınma ve çalışma hakkı gibi hakların kullanımı, mücbir sebeplerden ötürü sekteye uğrayabilmektedir. Uluslararası insan hakları sözleşmeleri devletlere afetlerin temel hak ve özgürlüklere yönelik olumsuz etkilerinin bertaraf edilmesi noktasında yükümlülük getirmektedir. Bu çerçevede, doğal afetlere hazırlık sürecinden afet bölgelerinin yeniden inşasına varıncaya kadar afet yönetim süreçlerinde hak temelli afet stratejisinin benimsenmesi özellikle engelliler, yaşlılar, kadınlar ve çocuklar gibi afetlerin yıkıcı etkilerinden toplumun geri kalanına kıyasla daha fazla etkilenen hassas gruplar açısından önem arz etmektedir.

Olağanüstü şartların söz konusu olduğu afet dönemlerinde temel görevi insan haklarının korunması ve geliştirilmesi olan ulusal insan hakları kurumları afetzedelerin haklarının korunması ve geliştirilmesi noktasında önemli bir kurumsal aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu türden kurumsal yapıların afet bölgelerinde insan haklarının mevcut durumunun izlenmesi, sorun

alanlarının tespit edilmesi, insan haklarının korunması amacıyla çözüm önerileri geliştirilmesi ve kamuoyunda afetzedelerin haklarına ilişkin farkındalık yaratılması noktasında önemli katkılarının olacağı kabul edilmektedir.

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta dokuz saat aralıkla meydana gelen depremler; Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa illerimizde büyük bir yıkıma neden olmuştur. Deprem felaketinde elli binden fazla kişi yaşamını yitirmiştir. Deprem yıkıcı sonuçlarından bölge nüfusunun tamamı doğrudan etkilenmiştir. Deprem sonrası ortaya çıkan hasarı gidermek üzere; kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve yurttaşlar tüm kaynaklarını seferber ederek deprem bölgesinde yaraların sarılması için yoğun çaba sarf etmiştir. Ülkemizde yaşanan deprem felaketinden sonra Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), afet bölgelerine insani yardım ve izleme ziyaretleri gerçekleştirerek temel hak ve özgürlüklere erişim noktasında yürütülen faaliyetleri yerinde incelemiş; depremzedelerin insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için bireysel başvuru yollarının kolaylaştırılmasından uluslararası iş birliğinin artırılmasına varıncaya kadar çeşitlenen alanlarda faaliyetler yürütmüştür.

Afet süreçlerinin temel insan haklarına etkilerinin değerlendirilmesine ve ulusal insan hakları kurumlarının izleme faaliyetlerine duyulan gereksinim göz önüne alınarak 6701 sayılı TİHEK Kanunu'nun 9'uncu maddesinin "*İnsan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek*" ile "*Kamuoyunu bilgilendirmek, düzenli yıllık raporlar dışında, gerek görüldüğünde görev alanına ilişkin özel raporlar yayımlamak*" hükümleri doğrultusunda "**Deprem Sonrası Yaşananlara İlişkin İnsan Hakları ve Ayrımcılık Hukuku Bağlamında İzleme Raporu**" hazırlanmasına karar verilmiştir. TİHEK heyetlerinin afet bölgelerine yaptığı ziyaretler ile Ankara'da gerçekleştirdiği görüşmelerden edinilen bulgu ve gözlemler, raporun temel referansını oluşturmaktadır. Deprem Sonrası Yaşananlara İlişkin İnsan Hakları ve Ayrımcılık Hukuku Bağlamında İzleme Raporu, deprem sonrası süreçte bölgede yaşayan depremzedelerin durumunu, insan hakları müktesebatı çerçevesinde objektif biçimde tespit etme, bölgede yaşanan sorun alanlarını analiz etme ve sorun alanlarına ilişkin çözüm önerileri ortaya koyma amacı taşımaktadır.

Raporlama sürecine çoğulcu bir metodolojik yaklaşım ve katılımcı paydaşlık temelinde görüş ve değerlendirmeleriyle katkı sunan ve destek olan tüm kamu kurumlarının değerli mensuplarına, sivil toplum kuruluşlarına ve Kurumumuzun değerli personeline şükranlarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı

İçindekiler

4	YÖNETİCİ SUNUŞU
8	KISALTMALAR
9	GİRİŞ
	<hr/>
13	I. BAŞLANGIÇ
13	A. Yasal Dayanak
13	B. Yöntem
15	C. Kısıtlar
	<hr/>
17	II. ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI HUKUKU VE DOĞAL AFETLER
	<hr/>
21	III. 6 ŞUBAT 2023 TARİHLİ KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLERİN İNSAN HAKLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
23	A. Sağlık Hakkı
29	B. Eğitim Hakkı
35	C. Barınma Hakkı
38	Ç. Göç Olgusu
40	D. Çalışma Hakkı ve Ekonomik Faaliyetler
	<hr/>
43	IV. AYRIMCILIK YASAĞI VE EŞİTLİK İLKESİ: AFET DÖNEMLERİNDE DEZAVANTAJLI GRUPLARIN GÖZETİLMESİ
44	A. Yaşlılar
46	B. Kadınlar

48	C. Çocuklar
50	Ç. Engelliler
54	D. Ceza İnfaz Kurumlarında Tutulanlar
<hr/>	
59	V. AFET DÖNEMİNDE TİHEK
61	A. Deprem Bölgesine Yapılan İzleme ve İnsani Yardım Ziyaretleri
61	1. Osmaniye – Nurdağı Ziyareti
63	2. Mersin Ziyareti
65	3. Kahramanmaraş Ziyareti
68	4. Hatay Ziyareti
70	5. Malatya Ziyareti
73	6. Adıyaman – Elbistan ve Pazarcık Ziyareti
78	7. Afyonkarahisar Ziyareti
80	8. Gaziantep Ziyareti
82	B. TİHEK'e Yapılan Başvurular ile Resen İncelemeler
<hr/>	
87	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME
<hr/>	
90	KAYNAKÇA

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AME	Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik
BM	Birleşmiş Milletler
CEDAW	Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
CTE	Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
EHİS	Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme
ENNHRI	Ulusal İnsan Hakları Kurumları Avrupa Ağı
IASC	Kurumlar Arası Daimi Komite
ILC	Uluslararası Hukuk Komisyonu
İHKG	İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi
KYK	Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü
LGS	Liselere Geçiş Sistemi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OHAL	Olağanüstü Hal
SHM	Sosyal Hizmet Merkezi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UİHK	Ulusal İnsan Hakları Kurumu
UMKE	Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNISDR/UNDRR	Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi
UÖM	Ulusal Önleme Mekanizması
YKS	Yükseköğretim Kurumları Sınavı
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

Depremler gibi doğal afetler, toplumun tamamı veya belirli bir kesimi için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara yol açan olaylardır. Afet süreçlerinde, normal yaşamdaki insan faaliyetlerinin çoğu ya tamamen durmakta ya da kesintiye uğramaktadır. İnsanların baş edebilme kapasiteleriyle de bağlantılı olan afetlerin, bir olayın kendisi olarak değil, olaylar neticesinde ortaya çıkan sonuçlar şeklinde anlaşılması gerekmektedir.¹

"Afet Yönetimi", toplumun tüm kesimlerinin bir arada çalışarak afetlere karşı hazırlıklı olunmasını ve afetlerin önlenmesi veya zararlarının azaltılması için gerekli faaliyetlerin yürütülmesini amaçlayan bir yönetim şeklidir. Bu yönetim şekli; afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gereken faaliyetleri planlamak, yönlendirmek, desteklemek, koordine etmek ve uygulamak için kurum ve kuruluşların kaynaklarını ortak amaç doğrultusunda kullanmalarını gerektirmektedir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere afet yönetimi; *"çok yönlü, çok aktörlü, disiplin gerektiren, çok kapsamlı, dinamik ve karmaşık"* bir yönetim şeklidir. Afet yönetimi; afet öncesi risk analizi ve planlama çalışmalarından, afet sırasındaki hızlı ve etkili müdahaleye kadar pek çok farklı aşamayı kapsamaktadır. Aynı zamanda, afet yönetimi çok katmanlı bir süreçtir. Bireyler, yerel yönetimler, ulusal ve uluslararası kuruluşlar gibi birçok farklı kurum ve kuruluş bu süreçte yer almaktadır. Her bir katmanın farklı bir rolü ve sorumluluğu vardır ve afet yönetimi sürecindeki başarı, ancak tüm katmanların koordinasyonu ve işbirliğiyle sağlanabilmektedir.

¹ Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü, 2014, s. 23 https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/163233/mod_resource/content/1/AFET%20Y%C3%96NET%C4%B0M%-C4%B0%20TER%C4%B0MLER%C4%B0%20S%C3%96ZL%C3%9C%C4%9E%C3%9C.pdf (E.T.: 13/4/2023).

Aktif Anadolu Fay Hattı üzerinde bulunması nedeniyle tarih boyunca Türkiye’de birçok büyük deprem yaşanmıştır. Bu depremler, depremlerden zarar gören ülkeler sıralamasında ülkemizin en üst sıralara taşınmasına sebep olmuştur. 1900 yılından günümüze kadar 7 şiddetinin üzerinde 20 deprem meydana gelmiştir. Türkiye’de yaşanan depremlerden en büyük can kaybına ve ağır hasara neden olanlar; 2023 Kahramanmaraş depremi, 1939 Erzincan depremi ve 1999 Gölcük merkezli Marmara depremidir. Bu depremler, ülke genelinde büyük bir yıkıma sebep olmuş, binlerce insan hayatını kaybetmiş ve milyarlarca lira maddi hasar meydana gelmiştir.

Ülkemizde, 6 Şubat 2023 tarihinde 9 saat aralıklarla gerçekleşen ve merkez üsleri sırasıyla Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesi ve Elbistan ilçesi olan, 7,7 ve 7,6 büyüklüklerinde iki büyük deprem felaketi yaşanmıştır. Depremler; Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa illerimizde ağır yıkımlara neden olmuştur. Cumhuriyet tarihinin 1939’daki Erzincan depreminden sonraki en büyük iki afeti aynı gün ardı ardına yaşanmış ve depremler on bir ilde 14 milyon kişiyi doğrudan etkilemiştir.² Türkiye Afet Müdahale Planı çerçevesinde yaşanan deprem seviyesi, dördüncü seviye olarak duyurulmuştur.³ Kahramanmaraş, Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa’da 8 Şubat 2023 tarihinden itibaren 90 gün süreyle olağanüstü hal (OHAL) ilan edilmiştir.⁴ Ayrıca Kahramanmaraş merkezli depremlerin sonuçlarının tüm yönleriyle araştırılması, depreme dirençli yapı stokunun oluşturulması ve kentsel dönüşüm uygulamalarının etkinliğinin artırılması açısından alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi için Anayasa’nın 98’inci maddesi ile Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İçtüzüğü’nün 104 ve 105’inci maddeleri uyarınca 21 üyeden oluşan bir Meclis Araştırması Komisyonu kurulmuştur.⁵

Asrın felaketinde 50.000’den fazla insan hayatını kaybetmiş, 100.000’i aşkın kişi yaralanmıştır.⁶ Deprem felaketi nedeniyle yarım milyondan fazla bina hasar almış, bölgede iletişim ve enerji alt yapısı zarar görmüş ve büyük maddi kayıplar meydana gelmiştir. Deprem anından itibaren arama kurtarma ve insani yardım faaliyetleri kapsamında Afet ve Acil Durum Yönetimi (AFAD) Başkanlığının koordinasyonunda kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, vatandaşlar ve uluslararası yardım kuruluşları tarafından tüm imkânlar bölge için seferber edilmiştir.⁷

² Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, "Bakan KURUM: 84 Bin 726 Bina Yıkık, Acil Yıkılacak ve Ağır Hasarlı Olarak Tespit Edilmiştir.", <https://www.csb.gov.tr/bakan-kurum-84-bin-726-bina-yikik-acil-yikilacak-ve-agir-hasarli-olarak-tespit-edilmistir-bakanlik-faaliyetleri-38433> (E.T: 12/4/2023).

³ AFAD, "Kahramanmaraş Pazarcık'ta Meydana Gelen Deprem Hk. Basın Bülteni-2", <https://www.afad.gov.tr/kahramanmaraş-pazarcıkta-meydana-gelen-deprem-hk-basin-bulteni-2> (E.T: 12/4/2023).

⁴ 6785 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, 8/2/2023 tarihli ve 32098 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/02/20230208-1.pdf> (E.T: 12/4/2023).

⁵ 1357 sayılı TBMM Kararı, 3/3/2023 tarihli ve 32121 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/03/20230303-7.pdf> (E.T: 12/4/2023).

⁶ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TIHEK), "Ülkemizde Yaşanan Deprem Felaketine İlişkin Basın Açıklaması", <https://www.tihek.gov.tr/ulkemizde-yasanan-deprem-felaketine-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T: 12/4/2023).

⁷ TIHEK, Barınma Hakkı Bağlamında Deprem Sonrası Kira Artışlarının Değerlendirilmesi Raporu, Ankara, 2023, s. 11.

Afet önleme, yardım ve kurtarma faaliyetlerinin uluslararası insan hakları standartlarına uygun olarak yürütülmesi gerekmektedir. Zira doğal afetlerin öncelikle insani yardım bağlamında zorluklar ve sorunlar yarattığı düşünülse de afetler, yaşam hakkı başta olmak üzere sağlık hakkı, çalışma hakkı, barınma hakkı ve eğitim hakkı gibi pek çok temel insan hakkını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Bu nedenle de insan hakları, tüm insani yardım çalışmalarının da ana çerçevesini oluşturmalıdır. Afetlerin yıkıcı sonuçları; kadınlar, çocuklar, engelliler, yaşlılar ve özgürlüğünden mahrum bırakılan kişiler gibi haklara ve fırsatlara erişim noktasında toplumun geri kalanına kıyasla daha dezavantajlı bir konumda olan grupları orantısız bir şekilde etkileyebilmekte ve toplumdaki mevcut eşitsizlikleri derinleştirme riskini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, afet dönemlerinde insan hakları ile ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesinin gözetilmemesi nedeniyle yaşanabilecek mağduriyetler ve hak ihlalleri konunun önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Uluslararası hukuk kapsamında, afet süreçlerinde insan haklarının korunması gerektiği ve yalnızca olağan zamanlarda değil olağanüstü hallerde de devletlerin insan haklarını koruma yükümlülüğü olduğu kabul görmektedir. Bu yükümlülük, devletlerin insani yardımları hızlı ve ayrımcılık gözetmeksizin afetzedelere temin etmesinin yanı sıra, afet nedeniyle olumsuz etkilenen temel hak ve özgürlüklerin korunmasını ve bu hak ve özgürlüklere eşit ve etkin erişimin sağlanmasını da gerektirmektedir. Dolayısıyla devletlerin afet yönetiminin tüm süreçlerinde insan haklarını gözetme sorumluluğu bulunmaktadır. Bu yükümlülüğün hayata geçirilmesini ve doğal afetlerin yıkıcı etkisine maruz kalan insanların haklarının korunmasını temin etmek üzere etkili bir izleme mekanizmasının oluşturulması da ayrıca önem taşımaktadır. Doğal afet süreçlerine yönelik izleme faaliyetlerinde, özellikle Paris Prensipleri'ne uygun olarak kurulan ulusal insan hakları kurumlarının (UIHK) önemli bir rol oynamaları mümkündür.⁸

UIHK olarak Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), deprem felaketi sonrasında hızlıca harekete geçerek depremedelerin insan haklarının korunması, farkındalığının arttırılması, bireysel başvuru süreçlerinin kolaylaştırılması ve uluslararası iş birliğinin sağlanması yönünde çok çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Bununla beraber, afet süreçleri temel insan hakları üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak çok önemli sonuçlar doğurduğundan, afet dönemlerinde TİHEK gibi UIHK'lerin izleme çalışmalarına daha fazla ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu, 6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinden kaynaklanan resen inceleme yetkisini kullanarak 23/3/2023 tarih ve 283 numaralı kararıyla deprem sonrası yaşananlara ilişkin izleme raporu hazırlanmasına karar vermiştir. "*Deprem Sonrası Yaşananlara İlişkin İnsan Hakları ve Ayrımcılık Hukuku Bağlamında İzleme Raporu*" başlıklı bu tematik rapor, söz konusu karar doğrultusunda hazırlanmıştır.

⁸ Brookings-Bern Project on Internal Displacement, "Human Rights and Natural Disasters. Operational Guidelines and Field Manual on Human Rights Protection in Situations of Natural Disaster", (2008), s. 13.

Bu rapor,
6701
sayılı Kanun'un
9'uncu
maddesinin
1'inci fıkrasının
"1" bendi
uyarınca ve
Paris Prensipleri
çerçevesinde
anılan görevin
ifası kapsamında
hazırlanmıştır.

I. BAŞLANGIÇ

A. Yasal Dayanak

6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun "Kurumun görevleri" başlıklı 9'uncu maddesinin 1'inci fıkrasının "f" bendi, "*İnsan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek.*" hükmünü içermektedir. Mezkûr Kanun'un 9'uncu maddesinin 1'inci fıkrasının "l" bendine göre "*Kamuoyunu bilgilendirmek, düzenli yıllık raporlar dışında, gerek görüldüğünde görev alanına ilişkin özel raporlar yayımlamak.*" Kurumun görevleri arasında yer almaktadır. Paris Prensipleri'nin 3'üncü maddesi ise "*Hükümete, parlamentoya ve diğer ilgili bütün organlara, bunların talebi üzerine veya kendi inisiyatifleriyle, insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin konularda görüş bildirir, tavsiyelerde bulunur, öneriler ve raporlar sunar.*" hükmünü ihtiva etmektedir. Bu rapor, 6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinin 1'inci fıkrasının "l" bendi uyarınca ve Paris Prensipleri çerçevesinde anılan görevin ifası kapsamında hazırlanmıştır.

B. Yöntem

Rapor kaleme alınırken, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremler sonrasında TIHEK tarafından oluşturulan heyetlerin afet bölgesine yaptığı ziyaretler ile Ankara'da gerçekleştirdiği görüşmelerden edinilen bulgu ve gözlemler temel kaynak olarak kullanılmıştır. Bunların yanı sıra, ilgili ulusal ve uluslararası müktesebata, uluslararası insan hakları sözleşmelerinin denetim organlarının kararlarına ve genel yorumlarına, Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşların konuya ilişkin raporları ile çalışmalarına, hem ulusal hem de uluslararası sivil toplum

kuruluşlarının (STK) raporlarına, baroların yayınlarına, konuya ilişkin yapılan akademik çalışmalara ve basına yansıyan haberlere başvurulmuştur.

C. Kısıtlar

Devletlerin afet süreçlerinde insan hakları yükümlülüklerinin en genel anlamda afet öncesi ve afet sonrası dönem olarak ikiye ayrılması mümkündür. Afet öncesi yükümlülükler, devletlerin gerekli yasal düzenlemeleri yapması, denetimleri gerçekleştirmesi, kapsayıcı afet müdahale planlarının oluşturulması vb. vasıtalarla afetler meydana geldiğinde hak ihlallerinin önlenmesine yönelik sorumluluklarına işaret etmektedir. Afet sonrası yükümlülükler ise, afete müdahale, afetten etkilenen bireylere sağlanan insani yardımların temini ve dağıtımı ile diğer hak kategorilerinin zarar görmemesi adına alınan tüm önlemleri içermektedir. İşbu rapor, deprem sonrası yaşananların insan hakları ve ayrımcılık yasağı hukuku bağlamında incelenmesini ihtiva ettiğinden, afet öncesi döneme ilişkin yükümlülükler rapor kapsamına dâhil edilmemiş ve rapor, deprem sonrası yaşananlara odaklanmıştır.

Raporun hazırlanmasında, birincil kaynak olarak TİHEK heyetlerinin bölgeye yaptığı ziyaretlerden edindiği gözlemler kullanılmıştır. Bununla beraber, depremler meydana geldikten çok kısa bir süre sonra ziyaretlere başlanması ve bölgede barınma imkânının sınırlı olması, ziyaret sürelerinin bir veya iki gün şeklinde planlanmasına yol açmıştır. Yanı sıra, depremin bölgede yarattığı karmaşa devam ederken ziyaretlerin gerçekleştirilmesi, ziyaret esnasında resmi bilgi ve belgelerin temin edilmesinde bir takım kısıtların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu nedenle raporda, ziyaretler sırasında yetkili mercilerce şifahi aktarılan bilgiler ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından kamuoyu ile paylaşılan bilgiler esas alınmıştır.

Depremler gibi doğal afetler, başta barınma hakkı olmak üzere çok çeşitli hak kategorilerini etkilemektedir. "Deprem Sonrası Yaşananlara İlişkin İnsan Hakları ve Ayrımcılık Hukuku Bağlamında İzleme Raporu" kapsamında deprem sonrası süreçte depremzedelerin uluslararası ve ulusal hukuk çerçevesinde etkilenen tüm temel hak ve özgürlüklerinin irdelenmesi raporun kapsamını aşacağından, sağlık hakkı, eğitim hakkı, barınma hakkı ve çalışma hakkı önceliklendirilerek ele alınmıştır.

Uluslararası Hukuk Komisyonu

Afet Durumunda
Kişilerin Korunması
Hakkında Taslak
Maddeleri'nin 3'üncü
maddesine göre; “felaket,
yaygın can kaybına, insan
ıstırabına ve sıkıntısına,
kitlese yer değiştirmeye
veya büyük ölçekli maddi
veya çevresel hasara
yol açan ve böylece
toplumun işleyişini ciddi
şekilde bozan felaketli bir
olay veya olaylar dizisi
anlamına gelir.”

II. ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI HUKUKU VE DOĞAL AFETLER

Doğal afetler, etkili oldukları bölgelerde yaşayan insanların sağlığını, esenliğini, sosyal ve ekonomik faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen olaylardır. BM Afet Riskini Azaltma Ofisinin (UNDRR) Afet Riski Azaltma Terminolojisi'ne göre "afet" terimi; *"maruz kalma, kırılganlık ve kapasite koşullarıyla etkileşime giren ve insan, malzeme, ekonomik ve çevresel kayıplar ve etkilerden birine veya daha fazlasına yol açan tehlikeli olaylar nedeniyle herhangi bir ölçekte bir topluluğun veya toplumun işleyişinin ciddi şekilde bozulmasına"*⁹ karşılık gelmektedir. Uluslararası Hukuk Komisyonu (ILC) Afet Durumunda Kişilerin Korunması Hakkında Taslak Maddeleri'nin¹⁰ 3'üncü maddesine göre; *"felaket, yaygın can kaybına, insan ıstırabına ve sıkıntısına, kitlesel yer değiştirmeye veya büyük ölçekli maddi veya çevresel hasara yol açan ve böylece toplumun işleyişini ciddi şekilde bozan felaketli bir olay veya olaylar dizisi anlamına gelir."* Afet Riski Azaltma Terminolojisi ile ILC tanımındaki can kaybı, insan ıstırabı ve sıkıntısı, kitlesel yer değiştirme ile maddi veya çevresel hasar gibi farklı türden etkilere yapılan bu vurgu, insan yaşamına yönelik doğrudan etkilerle sınırlı kalmayıp, "afet etkisini" kapsamlı bir şekilde ele almaktadır.¹¹ Avrupa Parlamentosu 17/12/2013 tarihli Birlik Sivil Koruma Mekanizmasının¹² 4'üncü maddesine göre ise;

⁹ BM, Açık Uçlu Devletlerarası Uzman Çalışma Grubunun Afet Riskinin Azaltılmasına İlişkin Göstergeler ve Terminoloji Raporu, A/71/644, 2016, 13/41.

¹⁰ BM, Uluslararası Hukuk Komisyonu Raporu Altmış Sekizinci Oturum, Genel Kurul Resmi Kayıtları Yetmiş Birinci Oturum Eki No. 10, A/71/10, 2016.

¹¹ Giulio Bartolini, "A Taxonomy of Disasters in International Law", Routledge Handbook of Human Rights and Disasters, (der.) 2018, s. 49.

¹² Avrupa Parlamentosu, Birlik Sivil Koruma Mekanizması Kararname 1313/2013/EU, 2013.

*"felaket, kültürel miras da dâhil olmak üzere insanlar, çevre veya mülk üzerinde ciddi etkisi olan veya olabilecek herhangi bir durum anlamına gelir."*¹³

Devletler, çeşitli uluslararası insan hakları belgeleri ve uluslararası teamül hukuku doğrultusunda kendi yetkisi altındaki ülkelerde yaşayan kişilere koruma sağlama konusunda *sürekli* ve evrensel bir yükümlülük altındadır. İnsan hakları yükümlülükleri kapsamında devletlerin saygı duyma (ihlal etmekten kaçınma), koruma (hak sahiplerini ihlallerden koruma) ve yerine getirme (hakka erişimi güçlendirmek için olumlu eylemlerde bulunma) görevi bulunmaktadır. Bu çerçevede, uluslararası insan hakları hukukunun afetlerin önlenmesi, afetlere müdahale edilmesi ve afet sonrası iyileşme süreçlerinde dikkate alınması gerektiğine dair artan bir farkındalık söz konusudur.

Afetlerin etkileri, toplumların dirençli olma ve afetlerle baş etme kapasitelerine bağlılık göstermektedir. Öte yandan doğal afetlerin yıkıcı sonuçları, genellikle İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Kadınlara Karşı Her Tür- lü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), Her Tür- lü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AIHS) gibi uluslararası ve bölgesel insan hakları belgeleri tarafından güvence altına alınan yaşama hakkı, sağlık hakkı, gıdaya ve temiz suya erişim hakkı, barınma hakkı, çalışma hakkı, eğitim hakkı ve ayrımcılıktan korunma hakkı gibi pek çok temel insan hakkını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. EHİS haricinde diğer insan hakları sözleşmeleri sarih bir biçimde afet durumlarına atıfta bulunmasa da insan hakları hukukunun afetlere uygulanabilirliği uluslararası ve bölgesel organlar tarafından kabul görmektedir.

BM Dünya Afet Risklerinin Azaltılması Konferansı'nda kabul edilen 2005 tarihli Hyogo Deklarasyonu'na göre "*Devletlerin, kendi ülkelerindeki insanları ve mülkleri tehlikelerden koruma ve kapasiteleri ve kullanabilecekleri kaynaklara uygun ölçüde ulusal politikada afet riskinin azaltılmasına yüksek öncelik verme sorumluluğu vardır.*"¹⁴ BM Genel Kurulu tarafından 2015 yılında kabul edilen Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi 2015-2030 kapsamında ise afet risk yönetimi, kalkınma hakkı dâhil olmak üzere tüm insan haklarını geliştirmeli ve korumalı, insanları ve onların mallarını, sağlıklarını, geçim kaynaklarını, üretim varlıklarını ve ayrıca kültürel ve çevresel varlıkları korumayı amaçlamalıdır.¹⁵ Kurumlar Arası Daimi Komite (Inter-Agency Standing Committee/

¹³ Afetlerle ilgili hukuki belgeler ve antlaşmalar, her olayın kapsamına göre farklı şekilde uyarlandıklarından söz konusu düzenlemelerde afetlere ilişkin genel bir tanımın yer bulmadığı görülmektedir. Fakat belgelerin genelinde, afetlerin: "yardım faaliyetlerini gerektiren belirli bir olay türü" şeklinde açıklandığı da belirtilmelidir. "Afet" terimine yönelik hukuki antlaşmalardaki tanımların, hemen hemen birbirlerine denk oldukları veya en azından aralarında önemli bir farklılığın mevcut olmadığı anlaşılmaktadır. Bkz. de Guttery, 'Surveying the Law' in de Guttery, Gestri and Venturini (eds) (n. 25) 6. - (A. de Guttery, de Guttery, Gestri ve Venturini'de 'Yasanın İncelenmesi' (n. 25) 6).

¹⁴ Hyogo Deklarasyonu, Afetleri Azaltma Dünya Konferansı, A/CONF20/L.3/Rev.1, 2005, para. 4, www.unisdr.org/2005/wcdr/intergover/official-doc/L-docs/Hyogo-declaration-english.pdf. (E.T.13/4/2023).

¹⁵ Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi 2015-2030, A/RES/69/283, 2015, para. 19/c.

IASC) tarafından kabul edilen Doğal Afet Durumlarında İnsanların Korunması ile İlgili IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri, doğal afetlerden etkilenen kişilerin, insan hakları hukuku kapsamında kendi ülkelerindeki diğer kişilerle aynı hak ve özgürlüklerden yararlanmaları ve ayrımcılığa uğramamaları gerektiğini vurgulamaktadır. İkelere göre devletler, doğal afetlerden etkilenen kişilere yardım sağlama ve bu kişilerin insan haklarını koruma yükümlülüğü altındadır.¹⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de insan hayatı bakımından derin etkilere yol açan doğal afetlerin meydana geldiği durumlarda devletlerin AİHS bakımından sorumluluğu olabileceğini kabul etmektedir.¹⁷

Afetlerin sonuçları, genellikle ağırdır ve uzun süre etkilidir. Barınma, gıda, temiz suya erişim, sağlık, çalışma, adalete erişim, şiddetten korunma, bilgiye erişim, katılım ve eğitim hakkı gibi temel insan hakları afet sonrası süreçlerde olumsuz bir biçimde etkilenmektedir.¹⁸

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 2'nci maddesinin birinci fıkrasına göre "*Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, münferiden ve ekonomik ve teknik plan başta olmak üzere uluslararası yardım ve iş birliği yoluyla, mevcut kaynakların azaltmasını kullanarak, bilhassa yasal düzenleme suretiyle alınacak tedbirleri de içerecek şekilde her türlü uygun yöntem vasıtasıyla, bu Sözleşme'de tanınan hakların tam olarak kullanılmasını aşamalı olarak sağlamak amacıyla tedbirler almayı taahhüt eder.*" BM Antlaşması'nın 55 ve 56'ncı maddeleri ise uluslararası ekonomik ve sosyal işbirliğinin teminine ilişkin hükümler ihtiva etmektedir. Afet dönemlerinde, afetten etkilenen devletlere yardım sağlanması hususunda sarıh bir ifade içeren bağlayıcı metin bulunmamakla birlikte yumuşak belgelerde buna ilişkin tavsiyeler yer almaktadır. Bu kapsamda afet dönemlerinde çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalan ülkelere yapılan yardımların gönüllülük esasına dayandığı belirtilmelidir. Küresel İnsani Yardım Raporlarında BM tarafından insani yardımlara yönelik yapılan çağrılar karşılık bulma oranının düşük olduğu ifade edilse de ülkemiz tarafından yapılan insani yardım çağrılarına her zaman yüksek düzeyde karşılık verilmektedir.¹⁹

¹⁶ BM *Inter-Agency Standing Committee* (IASC), Doğal Afet Durumlarında Kişilerin Korunmasına İlişkin IASC Operasyonel Kılavuzları , 2011.

¹⁷ AİHM, M. Özel ve Diğerleri / Türkiye Davası, Başvuru No. 14350/05, 15245/05 ve 16051/05, 17 Kasım 2015, para. 171.

¹⁸ Shivani Chaudhry, Afete Müdahalede İnsan Haklarının Korunması Devlet ve Devlet Dışı Aktörler, Barınma ve Arazi Hakları Ağı New Delhi için Kılavuz İlkeler, Hindistan, 2015, s. 2.

¹⁹ Kalkınma Girişimleri (Development Initiatives), Küresel İnsani Yardım Raporu, 2021, s.48; Kalkınma Girişimleri (Development Initiatives), Küresel İnsani Yardım Raporu, 2022, s.52.

22/4/2023
tarihinde,
Kahramanmaraş
merkezli
depremler
nedeniyle
hayatını
kaybedenlerin
sayısı

50.783

olarak
açıklanmıştır.

III. 6 ŞUBAT 2023 TARİHLİ KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLERİN İNSAN HAKLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta 9 saat aralıkla gerçekleşen depremler sonrası tüm ülke seferber olmuş ve depremin etkisini azaltmak adına ivedilikle insani çalışmalar ile arama kurtarma faaliyetlerine başlanmıştır; depremlerin neden olduğu yıkımın geniş bir coğrafyaya yayılması nedeniyle büyük bir çabanın gerektiği anlaşılmıştır. Bu kapsamda İçişleri Bakanlığı tarafından uluslararası yardımı da kapsayan 4. seviye alarm verilmiştir.²⁰

22/4/2023 tarihinde, Kahramanmaraş merkezli depremler nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısı 50.783 olarak açıklanmıştır.²¹ 20/3/2023 tarihinde yapılan TBMM Deprem Araştırma Komisyonu toplantısında yaralı sayısının ise 107.204 olduğu bildirilmiştir.²² Bölgede yapılan araştırmalarda 303.455 bina ile 887.293 bağımsız bölümün acil yıkılacak, ağır hasarlı, orta hasarlı ve yıkık olarak tespit edildiği açıklanmıştır.²³ Depremin yıkıma neden olduğu 11 ilde 57.000 enkazın meydana geldiği, bunların 50.000'inin kaldırılma çalışmalarının tamamlandığı açıklanmıştır.²⁴

²⁰ İçişleri Bakanlığı, "Bakanımız Sn. Soylu, AFAD Koordinasyon Merkezi'nde, Kahramanmaraş'ın Pazarcık İlçesinde Yaşanan Depreme İlişkin Açıklamalarda Bulundu", <https://www.icisleri.gov.tr/bakanimiz-sn-soylu-afad-koordinasyon-merkezinde-kahramanmarasin-pazarcik-ilcesinde-yasanan-depreme-iliskin-aciklamalarda-bulundu> (E.T: 16/6/2023).

²¹ TRT Haber, "Depremde can kaybı 50 bin 783", <https://www.trthaber.com/haber/gundem/depremdede-can-kaybi-50-bin-783-762132.html> (E.T: 10/5/2023).

²² Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), "TBMM Deprem Araştırma Komisyonu Toplandı", <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=88d724f8-49a8-4811-a500-0186ff77519b> (E.T: 10/5/2023).

²³ TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=88d724f8-49a8-4811-a500-0186ff77519b> (E.T: 10/5/2023).

²⁴ TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/depremdede-can-kaybi-50-bin-783-762132.html> (E.T: 10/5/2023).

Deprem sonrası yaşanan barınma sorununun çözümü için 837500 çadır, 100.000 konteyner kurulumu yapılmıştır. İnşa süreci başlayan konut sayısının 141.300, köy evi sayısının ise 58.630 olduğu açıklanmıştır.²⁵

Yaşanan deprem sonrası birçok ülke taziye, destek ve yardım mesajları²⁶ yayınlamıştır. Başta BM kuruluşları olmak üzere uluslararası kurum ve kuruluşlar, destek ve yardım mesajlarını iletmıştır. Bu kapsamda 90'a yakın ülkeden gelen 10.000'i aşkın personel, deprem bölgesinde yürütülen arama-kurtarma faaliyetlerine destek vermiştir.²⁷ Arama kurtarma ekiplerinin yanı sıra birçok ülke aynı ve nakdi yardımda bulunmuştur. Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre, deprem bölgelerinde 16 ülke tarafından 34 sahra hastanesi kurulurken, 179.655 çadır, 2.076 yaşam konteyneri ve 2.075 mobil hijyen ünitesi Türkiye'ye getirilmiştir.²⁸

Avrupa Birliği (AB), Üye Devletleri ve ortakları ile BM, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası ve Avrupa finans kuruluşları ile diğer ilgili paydaşlardan oluşan 60'tan fazla heyetin katılımıyla yardım kampanyası düzenlenmiştir.²⁹

Deprem sonrası yaşanan süreçte, kamu kurum ve kuruluşları ile uluslararası kuruluşların yanı sıra; çok sayıda STK bölgede insani yardım faaliyetlerinde bulunarak sürece destek sunmuştur.³⁰ Yanı sıra ülkenin her yerinde vatandaşlar, bireysel olarak depremedelere destek olmaya çalışmıştır.

Ülkemizin tamamını derinden etkileyen asrın felaketinde, kamu kurumları, STK'lar ve vatandaşlar dâhil toplumun tüm kesimleri seferber olarak depremlerin yol açtığı yıkıcı sonuçların giderilebilmesi için yoğun çaba sarf etmiştir. Bu çabalar, uluslararası kuruluşların yardımlarıyla desteklenmeye çalışılmıştır. Bu süreçte, binaların yıkılması veya ağır hasar alması nedeniyle kullanılamaz hale gelmesi, şehirlerin alt yapısında meydana gelen zararlar, istihdam, eğitim gibi fırsatlara erişimin zorlaşması veya depremlerin bireyler üzerindeki psikolojik etkileri gibi çok çeşitli sebeplerle özellikle depremden etkilenen bölgelerden diğer şehirlere, ayrıca afet bölgesi içerisinde felaketten daha az etkilenen bölgelere doğru göç hareketleri de yaşanmıştır. Söz konusu hususlar, bölgede yaşayan bireylerin başta sağlık hakkı, eğitim hakkı, barınma hakkı

²⁵ <https://twitter.com/AACanli/status/1654820964696244230> (E.T.: 10/5/2023).

²⁶ Anadolu Ajansı (AA), "Dünya Türkiye'nin acısını paylaştı", <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/dunya-turkiyenin-acisini-paylasti/2809450> (E.T.: 11/4/2023).

²⁷ Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, "İletişim Başkanı Altun, 'Afet Diplomasisi' paneline video mesaj gönderdi" <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/iletisim-baskani-altun-afet-diplomasisi-paneline-video-mesaj-gonderdi> (E.T.:10/5/2023).

²⁸ AA, "Dışişleri Bakanlığı, deprem bölgelerinde 16 ülkenin 34 sahra hastanesi kurduğunu bildirdi", <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/disisleri-bakanligi-deprem-bolgelerinde-16-ulkenin-34-sahra-hastanesi-kurdugunu-bildirdi/2839096> (E.T.: 11/4/2023).

²⁹ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/donors-conference-turkiye-and-syria_tr (E.T.: 11/4/2023).

³⁰ AA, "STK'lerin deprem bölgesindeki çalışmaları sürüyor", <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/stklerin-deprem-bolgesindeki-calismalari-suruyor/2816384> (E.T.: 11/4/2023).

ve çalışma hakkı olmak üzere temel hak ve özgürlükleri üzerinde önemli sonuçlar doğurmuştur.

A. Sağlık Hakkı

Sağlık hakkı, her bireyin yaşama hakkının vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilen ve toplumların refahı için kilit bir araç olma niteliği taşıyan temel bir insan hakkıdır. Sağlık hakkı, bireylerin insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürmeleri için varlığı gerekli olan bir hak alanıdır. Bu hak, bireylerin sağlık durumlarının korunması için gerekli olan tüm tıbbi hizmetlere erişimlerini içermekte ve devletlere saygı duyma, koruma ve yerine getirme yükümlülüğü yüklemektedir. Sağlık hakkı; kişilerin devletten sağlıklarının korunmasını isteme, gerekli tedaviye erişme, sağlık kurumlarına başvurabilme ve sağlık hizmetlerinden eşit bir şekilde faydalanma hakkı sağlamaktadır. Öte yandan sağlık hakkı bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal iyi oluşunu sağlama amacını taşıdığı için; yalnızca tıbbi hizmetlere erişimi değil, bunun yanı sıra, önleyici sağlık hizmetleri ile beslenme ve barınma gibi haklara erişim gibi konuları da kapsamı altına almaktadır.³¹ Bu bağlamda sağlık hakkı, diğer insan hakları ile birlikte kullanımı zorunlu olan ve diğer haklardan yararlanabilmenin ön koşulu olma özelliği gösteren önemli bir insan hakkı olarak değerlendirilmektedir.³²

Anayasa'da sağlık hakkı, sosyal ve ekonomik haklar arasında düzenlenmiştir. Anayasa'nın 56'ncı maddesinde; herkesin, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu, çevreyi koruma ve geliştirmenin devlet ve vatandaşların ödevi olduğu, devletin, kişilerin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmelerini sağlamak için gerekli planlamayı yapacağı hüküm altına alınmıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25'inci maddesine göre *"Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvencilik hakkına sahiptir."* İlgili maddede sağlık hakkının, yaşam hakkı ile bağlantı kurularak ele alındığı görülmektedir. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 12'nci maddesinde ise herkesin, ulaşılabilir en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardına sahip olma hakkı bulunduğu vurgulanmaktadır. Aynı maddede Taraf Devletlerin, ölü doğum ve çocuk ölüm oranlarını düşürmek, çevresel sağlık şartlarını iyileştirmek, salgın hastalıkların önlenmesini veya kontrolünü sağlamak ve hastalık durumunda herkesin tıbbi hizmetlere erişimini temin etmek için gerekli tedbirleri alacağı düzenlenmektedir. Sözleşme'nin denetim organı olan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 14 No.lu Genel Yorumu'nda insanlık ailesinin bütün üyelerinin, insan onuruna yaraşır bir hayat yaşamaya vesile olacak, mümkün olan

³¹ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, World Health Organization, The Right to Health Fact Sheet No.31.

³² Committee on Economic, Social and Cultural Rights, "General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health, 2000, m. 12.

en yüksek seviyedeki sağlık standartlarına sahip olma hakkı olduğunu vurgulayarak, sağlık hakkını, yalnızca zamanında sağlanan ve uygun sağlık bakımını değil, aynı zamanda güvenli ve içilebilir su kaynaklarına erişim ve yeterli sağlık koruma koşulları, güvenli yiyecek arzı, beslenme, konut, işle ilgili ve çevresel şartların sağlıklı olması ve cinsel sağlık ile üreme sağlığı da dâhil olmak üzere sağlıkla ilgili eğitimlere erişim gibi sağlığın belirleyici etmenlerini içeren kapsayıcı bir hak olarak yorumlamaktadır.³³

Başta depremler olmak üzere, afet ve acil durum gibi olağandışı haller; insanların yaralanmasına veya psikolojik açıdan zarar görmesine yol açabilmekte, kişilerin fiziksel ve ruhsal sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Depremlerin toplumlar üzerinde oluşturduğu etki, hem doğrudan hem de dolaylı olarak sağlık hakkına erişim ile ilgili sonuçları beraberinde getirebilmektedir.

Depremler gibi doğal afetlerin sağlık hakkına erişimde sorunlara yol açmaması amacıyla sağlık hizmetlerinin sürekliliğinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması ve deprem sonrası meydana gelen ihtiyaçların karşılanmasına yönelik gerekli planlamaların yapılması önem arz etmektedir. Depremlerin gerçekleşmesinden sonra, deprem nedeniyle yaralanan kişilerin derhal sağlık hizmetlerine ve uygun tıbbi bakıma erişimlerinin sağlanması, enfeksiyon risklerinin ve bulaşıcı hastalıkların önlenmesi³⁴ için ilaç ve tıbbi malzeme temininin kolaylaştırılması, sağlık personeli açığı oluşması durumunda diğer illerdeki görevli personelin deprem bölgesinde geçici görevlendirmelerinin sağlanması, depremden etkilenen bireyler için yerinde veya uzaktan psikososyal destek hizmetleri sağlanması gibi uygulamalar hayata geçirilerek depremlerden etkilenen kişilerin sağlık hakkının güvence altına alınması gerekmektedir.³⁵

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan verilere göre, Sağlık Bakanlığına bağlı hastanelerin yüzde 12,5'i, birinci basamak sağlık tesislerinin ise yüzde 17,5'i 6 Şubat 2023 tarihli depremlerin zarar verdiği bölgede bulunmaktadır.

Depremlerin sağlık hakkına en önemli etkisi, çok sayıda insanın yaralanmasına yol açması olmuştur. Deprem sonrası gerçekleşen yaralanmaların hızlı bir şekilde tedavisi de bu noktada oldukça önem kazanmaktadır. Zira yaralıların etkili ve hızlı bir biçimde tedaviye ulaşamaması, can kayıplarına ve uzun vadeli sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerin hemen ardından Sağlık Acil Koordinasyon Merkezi tarafından depremden etkilenen bölgeler saptanmış, ülke çapındaki Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi Birimi (UMKE) ekipleri harekete geçirilmiş ve UMKE araçlarına ve ambulans ekiplerine

³³ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, "General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health, 2000, para. 11.

³⁴ Enfeksiyon hastalıkları da afet bölgelerinde artış göstermektedir. Özellikle büyük kamplarda, çevre koşullarının bozulması ve toplu yaşama bağlı olarak tifo, dizanteri, kolera gibi enterik hastalıklar veya menenjit, kızamık, difteri, tüberküloz gibi bulaşıcı hastalıkların görülme ihtimali artmaktadır.

³⁵ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu, s.64, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaras-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf> (E.T: 15/6/2023).

bölgeye hareket etmeleri yönünde talimat verilmiştir. Deprem bölgelerine; 1.253 ambulans, 14 hava ambulansı ve 245 UMKE aracı ile toplam 12.749 UMKE ve 112 sağlık personeli görevlendirilmesi yapılmıştır. Deprem bölgelerinden; hava araçlarıyla 2.496, ambulans ve diğer araçlarla 48.758, deniz araçlarıyla 327 olmak üzere toplam 51.581 yaralının sevki gerçekleştirilmiştir.³⁶

6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan depremlerin sonucunda 448 sağlık çalışanı hayatını kaybetmiş, 528'i ise yaralanmıştır.³⁷ Hasar tespit verilerine göre Sağlık Bakanlığına ait 27, üniversitelere ait 6 ve özel sektöre ait 9 olmak üzere bölgedeki toplam 42 hastane binası ağır ve orta hasarlı durumdadır. Az hasarlı hastane binası sayısı ise Sağlık Bakanlığında 75, üniversitelerde 12 ve özel sektörde 7 olmak üzere toplam 94 olarak belirtilmektedir.³⁸ Yıkılan ya da ağır hasar alan hastaneler arasında Adana Meydan Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi, İskenderun Devlet Hastanesi, Reyhanlı Devlet Hastanesi, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Balcalı Hastanesi, Antakya Özel Akademi Hastanesi ve Hatay Eğitim ve Araştırma Hastanesi gibi çeşitli hastanelerin yer aldığı görülmektedir.³⁹ Depremin hem bölgedeki insanların, hem de ülke genelindeki tüm herkesin sağlık hakkı üzerinde oluşturduğu etkiyi en aza indirmek için, söz konusu binaların onarımının gerçekleştirilmesi ve gerekli olduğu hallerde yeniden yapım süreçlerinin başlatılması önemli bir ihtiyaçtır. Bu kapsamda Hatay'da İskenderun Devlet Hastanesi ile Antakya Devlet Hastanesinin yapımına başlanmıştır.⁴⁰ Defne Devlet Hastanesi ise, Mayıs 2023 tarihinde hizmete açılmıştır.⁴¹

Deprem bölgesindeki sağlık tesislerinde 26.353 doktor ve sağlık personeli görevlendirilmiş olup, ayrıca 116 müdahale ekibi ve 202 personel bölgede psikososyal destek hizmeti vermektedir. Bölgede hizmet vermeye devam eden sağlık tesislerine ek olarak 35 sahra hastanesi ile çadır kentlerde ve belirli yerleşim merkezlerinde 114 acil müdahale ünitesi kurulmuştur. Bölgedeki hasar almamış veya hafif hasarlı, ancak çeşitli yetersizlikler nedeniyle hizmet veremeyen hastanelerin eksiklikleri hızla giderilmiş ve bu hastaneler hizmet vermeye başlamışlardır. Bölgede sağlık hizmet ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla 450 yatak kapasiteli 5 Acil Durum Hastanesi ile 1 adet 200 yataklı kadın doğum çocuk hastanesi Yatırım Programına alınmıştır. Buna

³⁶ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 62.

³⁷ TRT Haber, "Bakan KOCA: Depremde 448 sağlık çalışanı hayatını kaybetti, 528'i yaralandı", <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-koca-depremdede-448-saglik-calisan-hayatini-kaybetti-528-i-yaralandi-748431.html#:~:text=Bakan%20Koca%3A%20Depremde%20448%20sa%C4%9Fl%C4%B1k,hayat%C4%B1n%C4%B1%20kaybetti%2C%20528'i%20yaraland%C4%B1> (E.T: 10/4/2023).

³⁸ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 62.

³⁹ Sağlık Bakanlığı, "Bakan Koca, Hatay'daki Sağlık Hizmetlerine İlişkin Açıklamalarda Bulundu", <https://www.saglik.gov.tr/TR-94891/bakan-koca-hataydaki-saglik-hizmetlerine-iliskin-aciklamalarda-bulundu.html> (E.T: 20/7/2023).

⁴⁰ TRT Haber, "Hatay'da temeli atılan hastanelerin ayrıntıları paylaşıldı", <https://www.trthaber.com/haber/gundem/hatayda-temeli-atilan-hastanelerin-ayrintilari-paylasildi-755660.html> (E.T: 6/6/2023).

⁴¹ TRT Haber, "Hatay Defne Hastanesi'nde ilk gün yoğunluğu", <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/hatay-defne-hastanesinde-ilk-gun-yogunlugu-769151.html> (E.T: 14.06.2023).

ek olarak, 1.975 yatak kapasiteli 9 hastanenin ise yatırım planlama süreci devam etmektedir.⁴²

Depremler sonrasında ilaç ve gerekli tıbbi malzemelerin eksikliği, sağlık hakkının tam ve etkin bir şekilde kullanılmasını engelleyen bir diğer önemli etken olabilmektedir. İhtiyaç duyulan ilaçların enkaz altında kalması, durumun aciliyeti nedeniyle kişilerin gerekli ilaçları alamadan buldukları bölgeyi terk etmeleri veya ilaca ulaşamayacakları bir noktada depreme yakalanmaları gibi birçok faktör, deprem sonrasında ilaç ve gerekli tıbbi malzemelere erişim sorunlarını ortaya çıkarabilmektedir. Ayrıca ilaçların depolandığı eczane ve diğer merkezlere ulaşımın mümkün olamaması, bu merkezlerin yıkılması veya hasar alması gibi durumlar da ilaçlara ulaşamamasına sebebiyet verebilmektedir. Bu nedenle, afet bölgelerine hızlı şekilde ilaç ve tıbbi malzeme tedarik edilmesi, yapılan yardımlarda ilaç ve diğer tıbbi malzemelere de yer verilmesi ve bu suretle ihtiyaç duyan kişilere gerekli ilaç ve tıbbi malzemelerin ulaştırılması oldukça önem arz etmektedir. 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından söz konusu hususun üzerinde hassasiyetle durulmuş, 11 ilde toplam 26 sahra eczanesi kurulmuştur. Ayrıca gezici eczaneler de bölgede faaliyet göstermeye başlamış, söz konusu illerde eczanesi olan eczacılar için mobil eczane izni verilmiştir. Bölgedeki tüm hastanelerde ve sahra hastanelerinde eczane hizmeti sunulmuştur.⁴³

Depremlerin, bireylerin sağlık hakkına erişimini olumsuz yönde etkilemesinin önüne geçilebilmesi, hem salgın hastalıklara ilişkin aşuların, hem de kişilerin düzenli yaptırılmaları gereken aşuların temin edilmesini de zorunlu kılmaktadır. Zira söz konusu aşular, kişilerin iyilik halinin sürekliliği bakımından önem arz ettiği gibi, depremin ortaya çıkardığı kargaşa ortamında salgın hastalıkların önlenmesi bakımından da gereklidir. Bu doğrultuda depremin ilk gününden itibaren bölgeye 161.366 doz tetanoz aşısı, 3.000 doz tetanoz antiserumu, 10.400 doz kuduz aşısı, Genişletilmiş Bağışıklama Programı kapsamında çocukluk çağı aşuları (57270 doz karma aşı, 47000 doz verem, 15.600 doz çocuk felci, 30.400 hepatit, 35.400 kızamık, kabakulak, kızamıkçık aşısı, 47.000 doz pnömokok, 1.120 doz menenjit, 5.100 doz suçiçeği aşısı) ile yılan ve akrep antiserumu gönderilmiştir. Ayrıca deprem bölgelerinde salgın hastalıkların yayılımını önlemek amacıyla dezenfektan, klor tablet, granül klor, n95-cerrahi maske ve hastaların rutin tedavileri için gereken ilaçlar gönderilmiştir.⁴⁴ Yanı sıra, Sağlık Bakanlığı tarafından, depremden etkilenen bölgelerde halk sağlığını korumaya yönelik çeşitli tedbirler alınmıştır. Bu kapsamda Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü öncülüğünde çadır kentlerde birinci basamak sağlık hizmetlerinin oluşturulması, toplu alanların dezenfekte edilmesi, köylerde sağlık taramalarının yapılması ve su kaynaklarına yoğun klor verilmesi gibi önlemler hayata geçirilmiştir. Depremlerin etkilediği il ve ilçelerde saha

⁴² Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 62.

⁴³ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 63.

⁴⁴ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 63.

epidemiologlarından oluşan ekipler, salgın hastalık riskine karşı numune toplayarak, konuyla ilgili düzenli analiz gerçekleştirmiştir. Süreç boyunca deprem bölgelerinden alınan bulaşıcı hastalık vaka bildirimleri ve yapılan analizler Sağlık Bakanlığı tarafından oluşturulan ve ortaya çıkabilecek salgın hastalıkları izleme amacını taşıyan bulaşıcı hastalık sürveyans ve erken uyarı sistemi "İZCİ" üzerinden anlık olarak takip edilmiştir. Konuyla ilgili toplanan veriler ve gerçekleştirilen analizler neticesinde herhangi bir bulaşıcı hastalık salgınıyla karşılaşmadığı bildirilmiştir.⁴⁵

Deprem nedeniyle su ve gıda kaynaklarının kirlenmesi de bireylerin çeşitli hastalıklara yakalanma riskini arttırmakta ve sağlık haklarının korunmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle depremler sonrasında temiz gıda ve suya erişim daha da önem kazanmakta, başka bir ifadeyle gıda ve su, depremlerin etkisiyle ivedilikle karşılanması gereken ihtiyaçlar halini alabilmektedir. Depremlerin etkilediği kişilerin yetersiz beslenmesinin önlenmesi ve temiz suya erişimlerinin sağlanması, bu kişilerin sağlık sorunlarıyla karşılaşmasını önleyici bir niteliğe sahiptir. Çocuklar, yaşlılar, hamile kadınlar gibi grupların deprem sonrasında beslenme yetersizliklerinden daha fazla etkilenmeleri söz konusu olabildiğinden ilgili grupların gıda ihtiyaçlarının öncelikli olarak karşılanması da bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşlı, hamile ve çocuklar için özel beslenme planının uygulanması, gıda dağıtım alanlarına gelemeyecek kişilerin tespit edilerek ilgili kişilere görevlilerin kontrollü olarak gıda malzemesi götürmelerinin sağlanması sağlık hakkı ve ayrımcılık yasağının gözetilmesi bakımından gereklidir.⁴⁶ AFAD tarafından yapılan açıklamaya göre, 2/3/2023 tarihi itibarıyla afetten etkilenenlerin beslenme ihtiyaçlarının karşılanması için Kızılay, AFAD, Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma ve STK'lar tarafından bölgeye 369 mobil mutfak gönderilmiş; bölgede toplam 97451.326 sıcak yemek verilmiş, 13.011.882 çorba, 15.083.689 kumanya ve paketli gıda dağıtımı yapılmıştır.⁴⁷ Öte yandan Kahramanmaraş merkezli depremlerden sonra, zarar gören altyapının hızlı bir şekilde onarımının mümkün olmaması nedeniyle, Hatay'da temiz suya erişim noktasında çeşitli sorunlarla karşılaştığı iddiaları gündeme getirilmiştir.⁴⁸ Söz konusu iddialara yönelik olarak Hatay Valiliği tarafından 4/3/2023 tarihinde yapılan açıklamada il genelinde depremler sonrası su şebekesinde meydana gelen arızaların giderildiği, hijyen amacıyla şebeke suyunun kullanılmasında herhangi bir sorun bulunmadığı, içme suyu olarak ise damacana ve şişe sularının kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca ilgili açıklamada, AFAD tarafından bölgeye içme suyu sevkiyatının sürekli olarak yapılmakta olduğu ve

⁴⁵ AA, "Deprem Bölgesinde Salgın Hastalık Riskine 'İZCİ' ile Anlık Takip", <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/deprem-bolgesinde-salgin-hastalik-riskine-izci-ile-anlik-takip/2827541> (E.T: 5/7/2023).

⁴⁶ Başak Öney, Kübra Akman: "Afet Durumlarında Beslenme Hizmetleri", *Afet ve Risk Dergisi*, Cilt: 5 Sayı: 1, 2022, s. 240.

⁴⁷ AFAD, "Kahramanmaraş Merkezli Yürütülen Çalışmalar Hakkında -Basın Bülteni -37", <https://www.afad.gov.tr/kahramanmaraş-merkezli-yurutulen-calismalar-hakkinda--basin-bulteni--37> (E.T: 3/6/2023).

⁴⁸ NTV Haber, "Hatay'da Su Yok! Paylaşımları Ardından Belediye ve Valilik'ten Açıklama", <https://www.ntv.com.tr/turkiye/hatayda-icme-suyu-sikintisi.BpiuN6SpU0qZoj4hEB7bDQ> (E.T: 5/7/2023).

yeterli su stokunun bulunduğu da ifade edilmiştir.⁴⁹ Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada da, Hatay'da şebeke suyunun genel amaçlı kullanımında bir problem olmadığı ancak şebeke suyunun içme suyu olarak tüketilmemesi gerektiği, AFAD'ın tüm deprem bölgelerine ambalajlı kullanılabilir içme suyu temin etmeye çalıştığı belirtilmiştir.⁵⁰

Çölyak, diyabet, gıda alerjisi gibi durumlarda, kişilerin ihtiyaç duyduğu beslenme ihtiyacının karşılanması da ilgili kişilerin sağlık durumu bakımından hayati öneme sahip olmaktadır. Nitekim depremden etkilenen illerde binlerce çölyak hastasının bulunduğu, bu kişilerin gıda ihtiyacının gönüllülerce karşılanmaya çalışıldığı ifade edilmiştir.⁵¹

Sağlık hakkı, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını da içerdiğinden, depremler sonrası bireylerin sağlık hakkının korunması; bölgenin ortaya çıkan atıklardan arındırılması ile de yakından ilişkilidir. Kahramanmaraş merkezleri depremlerin ardından, inşaat ve yıkıntı atıkları başta olmak üzere, evsel nitelikli katı atıklar, tıbbi atıklar gibi çok farklı atık türleri ortaya çıkmıştır. Yaşanan felaket neticesinde oluşan en yoğun atık türü yıkılan binaların meydana getirdiği inşaat ve yıkıntı atıkları olmuştur. Bu kapsamda toplam atık miktarının 140.000.000 ila 170.000.000 ton arasında olması beklenmektedir.⁵² Yıkılan binalarda bulunan asbestli malzemeler ile binanın kullanım amacına göre içinde bulunan kimyasallar, enkaza yakın bölgelerde yaşamlarını sürdüren insanlar ve diğer tüm canlıların sağlığı açısından ciddi tehdit oluşturabilecek niteliktedir. Bu nedenle inşaat ve yıkıntı atıklarının kaldırılması, taşınması ve geçici olarak depolanması süreçlerinin tümü kontrollü ve planlı şekilde hassasiyetle yürütülmeli, bunun için gerekli tüm tedbirler hayata geçirilmelidir.

Sağlık hakkının önemli bir bileşeni, ruh sağlığının ve esenliğin korunmasına yönelik tedbirlerin alınması ile yeterli ve erişilebilir ruh sağlığı hizmetlerinin sunulmasının sağlanmasıdır. Doğal afetler, insanların yaşamını ve beden sağlığını ciddi bir biçimde tehdit etmektedir; ancak afetlerin ruh sağlığı üzerindeki etkileri mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Doğal afetler, diğer zihinsel sorunların yanı sıra kaygı, uyku bozuklukları, kişilerarası ilişkilerde bozulma ve depresyon gibi ruh sağlığı sorunlarına

⁴⁹ AA, "Hatay Valiliği: AFAD Tarafından İçme Suyu Sevkiyatı Sürekli Olarak Yapılmakta Olup, Yeterli Su Stokumuz Mevcuttur", <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/hatay-valiligi-afad-tarafindan-icme-suyu-sevkiyat-i-surekli-olarak-yapilmakta-olup-yeterli-su-stokumuz-mevcuttur/2837005> (E.T: 5/7/2023).

⁵⁰ TRT Haber, "Hatay'da Şebeke Suyu İçme Suyu Olarak Kullanılmamalı", <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-koca-hatayda-sebeke-suyu-icme-suyu-olarak-kullanilmamali-751158.html#:~:text=%22Hatay'da%20su%20a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan%20sorun,Temizlik%20ama%C3%A7%C4%B1%20olarak%20kullan%C4%B1labilir.> (E.T: 5/7/2023).

⁵¹ AA, "Depremzede çölyak hastaları yardımseverler sayesinde özel gıdalarına kavuştu", <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremdede-colyak-hastalari-yardimseverler-sayesinde-ozel-gidalarina-kavustu/2823752> (E.T: 10/4/2023).

⁵² AA, "3 Soruda - Saha Bulguları: Deprem Atıkları ve Çevreye Etkileri", <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/3-soruda-saha-bulgulari-deprem-atiklari-ve-cevreye-etkileri/2836176#:~:text=Buna%20göre%20depremden%20ortaya%20çıkacak,milyon%20ton%20arasında%20olması%20bekleniyor.> (E.T: 6/7/2023).

yol açabilmektedir.⁵³ Dolayısıyla, deprem sonrası süreçlerde, depremden etkilenen kişilere psikososyal destek sağlanması ve bu kişilerin ruh sağlığı hizmetlerine erişimlerinin güvence altına alınması, sağlık hakkının korunması açısından önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından, Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından hem depremlerden etkilenen 11 ilde, hem de tahliyelerin gerçekleştiği 70 ilde yürütülen psikososyal destek çalışmalarının takibi için Psikososyal Destek Eylem Planı hazırlanmıştır.⁵⁴ 6/6/2023 tarihi itibarıyla Kahramanmaraş'a 116, Adana'ya 100, Hatay'a 108, Gaziantep'e 53, Osmaniye'ye 64, Malatya'ya 62, Adıyaman'a 33, Diyarbakır'a 67, Şanlıurfa'ya 65, Kilis'e 28 psikososyal destek personeli sevk edilmiştir. Hatay'a mobil sosyal hizmet merkezi (SHM) tırı, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Malatya'ya ise mobil SHM araçları gönderilmiştir.⁵⁵ Bu kapsamda Bakanlık tarafından depremlerden etkilenen 1.000.000'un üzerinde kişiye psikososyal destek hizmeti sağlandığı açıklanmıştır.⁵⁶

B. Eğitim Hakkı

Eğitim hakkı, herkesin yaş, cinsiyet, ırk, etnik köken, din, sosyal durum veya ekonomik koşulları vb. hususlara bakılmaksızın eşit bir şekilde eğitim almalarını sağlamayı amaçlayan bir hak alanıdır. Sosyal ve ekonomik haklar arasında yer alan bu hakka herkesin tam ve eşit biçimde erişebilmesi, devletlerin birtakım pozitif yükümlülükleri üstlenmesini de gerektirmektedir. Eğitim hakkının etkin şekilde kullanılabilmesi; bireylerin maddi ve manevi varlığını koruyup geliştirebilmelerine, bilgiye erişimlerini artırmalarına, meslek edinmelerine ve toplumsal hayatta daha aktif rol almalarına hizmet etmektedir. Bu yönüyle eğitim hakkına erişim, ifade özgürlüğü, bilgiye erişim hakkı, çalışma hakkı gibi birçok hakla etkileşim halindedir.

Anayasal bir hak olan eğitim hakkı, Anayasa'nın "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" başlıklı Üçüncü Bölümünde "Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi" başlıklı 42'nci maddesinde düzenlenmiş ve ilgili maddede kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından mahrum bırakılamayacağı ifade edilmiştir. Eğitim hakkı başta İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi olmak üzere BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve AİHS gibi birçok uluslararası belgeyle de güvence altına alınmıştır.

⁵³ Zhang R, Zhang Y, Dai Z. Impact of Natural Disasters on Mental Health: A Cross-Sectional Study Based on the 2014 China Family Panel Survey. *Int J Environ Res Public Health*. 2022 Feb 22;19(5):2511. doi: 10.3390/ijerph19052511. PMID: 35270202; PMCID: PMC8908990.

⁵⁴ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "Bakanımız Derya Yanık: "Depremden 81 ildeki psikososyal destek çalışmalarının takibi için eylem planı hazırladık", <https://www.aile.gov.tr/haberler/bakanimiz-derya-yanik-depremin-ardindan-81-ildeki-psikososyal-destek-calismalarinin-takibi-icin-eylem-plani-hazirladik/> (E.T: 6/6/2023).

⁵⁵ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "Depremden Etkilenen 10 İle Psikososyal Destek Personeli Sevk Edildi", <https://www.aile.gov.tr/haberler/depremden-etkilenen-10-ile-psikososyal-destek-personeli-sevk-edildi/> (E.T: 6/6/2023).

⁵⁶ AA, "Bakan Yanık: Bugüne kadar 1 milyonun üzerinde vatandaşa psikososyal destek hizmeti verildi" <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/bakan-yanik-bugune-kadar-1-milyonun-uzerinde-vatandasa-psikososyal-destek-hizmeti-verildi/2835718> (E.T: 6/6/2023).

Eğitim faaliyetlerinin kesintisiz şekilde sürdürülmesi, kişilerin bu haktan etkin biçimde yararlanabilmesi bakımından oldukça önem taşımaktadır. Ancak afet ve acil durumlar gibi olağanüstü bazı hallerde kişilerin eğitim hakkına erişimi sekteye uğrayabilmekte veya sınırlanabilmektedir. Doğal afetler, özellikle depremler, sel ve heyelanlar, tsunamiler, yangınlar, kasırgalar, fırtınalar, çığlar ve diğer afetler, eğitim kurumlarına ciddi zararlar verebilmekte ve bu da öğrencilerin, öğretmenlerin ve diğer eğitim personelinin eğitim sistemi içerisinde yer alabilmesini güçleştirmektedir.⁵⁷

Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan verilere göre, deprem bölgesinde yükseköğretim dâhil tüm eğitim kademelerinde yaklaşık 4.100.000 öğrenci olup Türkiye genelindeki öğrenci sayısının yüzde 21,4'ü depremden etkilenen bölgelerde eğitim görmektedir. Eğitim kurumlarının yüzde 21'i ve öğretmenlerin yüzde 19,1'i bölgede hizmet sağlamaktadır. Bölge illerinde ilköğretimde okullaşma oranı Türkiye ortalaması olan 94,34'e yakın seyretmektedir. Yaklaşık 380.000 öğrenci ile 45.000 akademik ve idari personel, bölgedeki 16 üniversitede eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmektedir. Bölgedeki üniversitelerde kayıtlı öğrenci sayısı Türkiye genelindeki toplam öğrenci sayısının yüzde 9'dur.⁵⁸

Depremlerin eğitim hakkına etkisi, öncelikle eğitim kurumlarının zarar görmesiyle kendisini gösterebilmektedir. Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenen on bir ilde Millî Eğitim Bakanlığına (MEB) ait 20.868 binanın 24'ü yıkılmış ve 83'ü de ağır hasar almıştır.⁵⁹ Depremlerden etkilenen bölgedeki 18 üniversitenin yerleşkelerinde 4 binanın yıkıldığı, 127 binanın ağır hasar aldığı, 427 binanın orta ve az hasarlı ve 642 binanın hasarsız olduğu tespit edilmiştir.⁶⁰

Depremden etkilenen illerde yer alan 17 üniversitede⁶¹ toplamda;

- 7.714 m² kapalı alana sahip 9 hizmet binası yıkık,
- 273.293 m² kapalı alana sahip 111 hizmet binası ağır hasarlı,
- 338.805 m² kapalı alana sahip 51 hizmet binası orta hasarlı,
- 1.894.152 m² kapalı alana sahip 358 hizmet binası az hasarlı durumdadır.⁶²

⁵⁷ Right to Education, "Education in emergencies", <https://www.right-to-education.org/issue-page/education-emergencies> (E.T: 10/5/2023).

⁵⁸ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 12.

⁵⁹ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), "Bakan ÖZER: 10 ildeki Tüm Okulların Hasar Tespit Çalışmasını Yapmadan Okulları Açmayacağız", <https://www.meb.gov.tr/bakan-ozer-10-ildeki-tum-okullarin-hasar-tespit-calismasini-yapmadan-okullari-acmayacagiz/haber/29046/tr> (E.T: 10/4/2023).

⁶⁰ Yükseköğretim Kurulu (YÖK), "YÖK Başkanı Özvar, 2022-2023 Eğitim ve Öğretim Yılı Bahar Dönemine ilişkin alınan yeni kararları açıkladı", <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/yok-baskani-ozvar-2022-2023-egitim-ogretim-bahar-donemi-ne-iliskin-alinan-yeni-kararlari-acikladi.aspx> (E.T: 10/4/2023).

⁶¹ Bkz. 6/2/2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş depremleri sonucunda, Sivas Cumhuriyet Üniversitesinde depremden kaynaklanan zararlar olduğu tespit edilmiştir.

⁶² Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 43.

Tablo-1: Üniversite Yapılarına İlişkin Hasar Tespit Durumu⁶³

Üniversite	Yıkılan Bina Sayısı	Ağır Hasarlı Bina Sayısı	Orta Hasarlı Bina Sayısı	Az Hasarlı Bina Sayısı	Kullanılamaz Binalar (m ²)	Güçlendirme Gereken Binalar (m ²)
Adıyaman Üniversitesi	1	7	7	24	29.345	200.344
Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi	-	-	-	3	-	51.426
Çukurova Üniversitesi	-	3	1	48	4.049	252.981
Dicle Üniversitesi	-	4	7	39	8.540	188.391
Fırat Üniversitesi	-	11	2	42	8.127	122.076
Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi	-	-	-	6	-	73.390
Gaziantep Üniversitesi	-	-	1	48	-	289.734
Harran Üniversitesi	-	4	1	26	999	35.037
Hatay M. Kemal Üniversitesi	7	24	2	1	35.982	2.211
İnönü Üniversitesi	1	26	21	32	113.451	292.567
İskenderun Teknik Üniversitesi	-	2	2	10	12.287	96.833
Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi	-	11	-	5	17.600	16.184
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	-	2	1	30	9.871	214.205
Kilis Üniversitesi	-	-	-	9	-	60.693
Malatya Turgut Özal Üniversitesi	-	17	-	15	40.756	42.287
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	-	-	5	20	-	180.245
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	-	-	1	-	-	4.230
Bölge Toplamı	9	111	51	358	281.007	2.122.834

Bahse konu hizmet binalarından yıkılan ve zarar gören toplam 281.007 m² kapalı alana sahip 120 binanın yeniden yapılması, orta ve az hasar görmüş olan 2.122.834 m² kapalı alana sahip 409 hizmet binasının ise hasarlarının giderilmesi ve depreme dayanıklı hale getirilmesi gerekmektedir.⁶⁴

Kahramanmaraş merkezli depremlerin sonucunda hayatını kaybeden ve yaralananların arasında öğretmen ve öğrencilere ilişkin yayımlanmış bir istatistikî bilgiye

⁶³ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 43.

⁶⁴ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, s. 46 vd.

ulaşılamamıştır. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından açıklanan verilere göre ise, depremler sonucu toplam 1.589 öğrenci ve 148 akademik ve idari personel hayatını kaybetmiştir.⁶⁵

Yaşanan deprem felaketinin 11 ili ve dolayısıyla ülke nüfusunun önemli bir kısmını etkilemesi nedeniyle ülke genelindeki tüm okullarda bir süreliğine eğitime ara verilmiştir. Bu doğrultuda 2022-2023 eğitim öğretim yılının, 12/9/2022 tarihinde başlayan ve 20 Ocak'ta sona eren birinci döneminin ardından, okulların açılma tarihi 6 Şubat olarak belirlenmişken, depremler nedeniyle eğitim-öğretim faaliyetlerine ülke genelinde 20 Şubat'a kadar devam edilememiştir.⁶⁶ 20/2/2023 tarihinden itibaren 71 ilde, tüm kademelerdeki öğrenciler için eğitime verilen aranın sona ermesi, eğitim hakkına erişim ile ilgili sürekliliğin sağlanması hususunda atılan önemli bir adım olmuştur. Depremden etkilenen iller ile alakalı olarak ise, yardım ve barınma ihtiyacına yönelik faaliyetlerin yürütülmesi ve hasar tespit çalışmalarının Şubat ayı sonuna kadar tamamlanmasının beklenmesi nedeniyle, eğitim-öğretim faaliyetlerinin 1 Mart itibarıyla başlatılması için planlama yapılmıştır. Bölgedeki illerde yapılan tespitler sonucunda, uygun görülen okullarda, il, ilçe ve okul temelli verilecek kararlara göre eğitim öğretim faaliyetlerine başlanacağı ve ilgili Valiliklerin gerekli tüm tedbirleri alacağı öngörülmüştür. Bu kapsamda 1/3/2023 tarihi itibarıyla Kilis, Şanlıurfa ve Diyarbakır'da eğitim-öğretim faaliyetleri başlamıştır. 13/3/2023 tarihinden itibaren ise Adana, Osmaniye ve Gaziantep illerinde bulunan okullarda eğitim-öğretim faaliyetlerine devam edilmiştir. 27/3/2023 tarihinde ise, Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş ve Malatya illerinin bazı ilçelerinde eğitim-öğretim faaliyetlerine başlanmıştır.⁶⁷ Böylece yaklaşık 17500.000 öğrencinin yüz yüze eğitime devam edebilmesine imkân sağlanmıştır.⁶⁸

MEB'in verilerine göre, 4.097 öğretmen ve eğitim personelinin deprem bölgesinden diğer illere nakli gerçekleştirilmiştir.⁶⁹ Aynı şekilde depremlerden etkilenen on ildeki okul öncesi, ilkököl, ortaokul ve lise kademelerinde öğrenim gören toplam 217246 öğrencinin, talepleri doğrultusunda başka illere nakilleri sağlanmıştır.⁷⁰ MEB tarafından alınan karar uyarınca deprem bölgesinde öğrenim gören öğrenciler ile dep-

⁶⁵ İstanbul Üniversitesi, "YÖK'ün Bahar Yarıyılına İlişkin Aldığı Yeni Kararlar", <https://www.istanbul.edu.tr/duyuru/yokun-bahar-yariyilina-iliskin-aldigi-yeni-kararlar-57005F006A004100410047005100790055003200330039007900700046006200610041004F003200370077003200> (E.T.: 10/5/2023).

⁶⁶ MEB, "Deprem Ardından Yarın 71 İlde Eğitim Öğretim Başlıyor", <https://www.meb.gov.tr/depremin-ardindan-yarin-71-ilde-egitim-ogretim-basliyor/haber/29112/tr#:~:text=2022%2D2023%20e%C4%B6%20C4%9Fretim%20y%C4%B1nC4%B1nC4%B1n.%C5%9Eubat'a%20kadar%20ara%20verildi> (E.T.: 10/4/2023).

⁶⁷ MEB, "Depremden En Çok Etkilenen 4 İlde Eğitim Öğretimi Kademeli Olarak Başlanacak", <https://www.meb.gov.tr/depremden-en-cok-etkilenen-4-ilde-egitim-ogretimi-kademeli-olarak-bastanacak/haber/29406/tr> (E.T.: 10/4/2023).

⁶⁸ MEB, "Bakan ÖZER, Kahramanmaraş'ta Afet Koordinasyon Toplantısına Katıldı", <https://www.meb.gov.tr/bakan-ozzer-kahramanmarasta-afet-koordinasyon-toplantısına-katildi/haber/29523/tr> (E.T.: 3/6/2023).

⁶⁹ MEB, "Afet Bölgesinden Diğer illere 4 Bin 97 Öğretmen ve Personelin Nakli Yapıldı", <https://www.meb.gov.tr/afet-bolgesinden-diger-illere-4-bin-97-ogretmen-ve-personelin-nakli-yapildi/haber/29391/tr> (E.T.: 10/4/2023).

⁷⁰ MEB, "217 Bin 246 Depremzede Öğrencinin Başka illere Nakli Yapıldı", <https://www.meb.gov.tr/217-bin-246-depremezde-ogrencinin-baska-illere-nakli-yapildi/haber/29262/tr> (E.T.: 10/4/2023).

remden etkilenen illerden diğer illere nakil olan öğrenciler, 2022-2023 eğitim ve öğretim yılının ikinci döneminde devamsızlıkla ilgili hükümlerden muaf tutulmuştur. Ayrıca deprem nedeniyle OHAL ilan edilen illerde, ortaokul ve lise kademelerindeki öğrencilerin istemeleri halinde, ülke genelindeki okul pansiyonlarına doğrudan parasız yatılı olarak yerleştirilebileceğine dair karar alınmıştır.⁷¹

Yükseköğretim kurumları ile ilgili olarak ise, YÖK tarafından, depremlerin ülke genelindeki etkileri nedeniyle, 2022-2023 eğitim ve öğretim yılı bahar döneminin uzaktan öğretim yoluyla tamamlanmasına karar verilmiştir.⁷² Bu süreçte Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü (KYK)'ya ait öğrenci yurtları depremzedelere tahsis edilmiştir. Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından, söz konusu yurtlarda kalan depremzede sayısının 200.000 civarı olduğu açıklanmıştır.⁷³ Bu sayı ise toplam yurt kapasitesinin yaklaşık yüzde 25'ine tekabül etmektedir.⁷⁴ 30/3/2023 tarihinde YÖK tarafından, hâlihazırda uygulanmakta olan uzaktan öğretim ile birlikte, isteyen öğrencilere devam şartı aranmaksızın sınıflarda yüz yüze eğitim verilebileceğine ilişkin bir karar alınmıştır.⁷⁵

Depremler nedeniyle Liselere Geçiş Sistemi (LGS) ve Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS)'ye ilişkin de kararlar alınmıştır. Bu doğrultuda 2023 yılında yapılacak LGS kapsamında merkezi sınava katılacak öğrencilerin, sekizinci sınıfa ait derslerin ilk dönem sonuna kadar işlenen konu, kazanım ve açıklamalarından sorumlu olacağı belirtilmiştir.⁷⁶ 2023 yılında YYS'ye katılacak öğrencilerin ise dokuz, on ve on birinci sınıflara ait sınava esas derslerin tamamı ile on ikinci sınıfa ait sınava esas derslerin ilk dönem sonuna kadar işlenen konu, kazanım ve açıklamalarından sorumlu olacağına karar verilmiştir.⁷⁷ Söz konusu kararlar yoluyla öğrencilerin deprem sonucu eğitim hakkına erişme ve fırsat eşitliğinin sağlanması noktasında karşılaştıkları dezavantajın akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemesinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

⁷¹ MEB, "Depremin Ardından Yarın 71 İlde Eğitim Öğretim Başlıyor", <https://www.meb.gov.tr/depremin-ardindan-yarin-71-ilde-egitim-ogretim-basliyor/haber/29112/tr#:~:text=2022%2D2023%20e%C4%9Fitim%20%C3%B6%C4%9Fretim%20y%C4%B1l%C4%B1n%C4%B1n.%C5%9Eubat%20kadar%20ara%20verildi> (E.T: 10/4/2023).

⁷² YÖK, "Üniversitelerde Uzaktan Eğitime Geçiş Basın Duyurusu", <https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/BasinDuyurusu/2023/basin-duyurusu-universitelerde-uzaktan-egitime-gecis.pdf> (E.T: 10/4/2023).

⁷³ Gençlik ve Spor Bakanlığı, "GSB Yurtlarında 200 Bine Yakın Depremzede Ağır Lanıyor", <https://gsb.gov.tr/haber-detay.html/972> (E.T: 10/4/2023).

⁷⁴ Bkz. 2022 yılı içerisindeki toplam yatak kapasitesi 885.000 olarak bildirilmiştir. <https://gsb.gov.tr/haber-detay.html/972> (E.T: 10/4/2023).

⁷⁵ YÖK, "YÖK Başkanı ÖZVAR, 2022-2023 Eğitim ve Öğretim Yılı Bahar Dönemi'ne İlişkin Alınan Yeni Kararları Açıkladı", <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/yok-baskani-ozvar-2022-2023-egitim-ogretim-bahar-donemi-ne-iliskin-alinan-yeni-kararlari-acikladi.aspx> (E.T: 10/4/2023).

⁷⁶ MEB, "LGS Kapsamındaki Merkezi Sınav Sadece Birinci Dönem Müfredatından Yapılacak", <https://www.meb.gov.tr/lgs-kapsamindaki-merkezi-sinav-sadece-birinci-donem-mufredatindan-yapilacak/haber/20591/tr> (E.T: 10/4/2023).

⁷⁷ YÖK, "YÖK Karar Aldı ÖSYM'ye Bildirdi: Üniversite Adayları YYS'de 12. Sınıf İkinci Dönem Müfredatından Muaf", <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/universite-adaylari-yks-de-12-sinif-ikinci-donem-mufredatindan-muaf.aspx> (E.T: 10/4/2023).

Depremlerin bireyler üzerinde oluşturduğu psikolojik etkiler de eğitim hakkını olumsuz etkileyebilmekte ve bu durum nedeniyle öğretmenler ile öğrencilerin eğitim hizmeti süreçlerindeki performanslarında düşüşler yaşanabilmektedir. Özellikle depremlerde kayıplar yaşayan öğrenciler ve eğitim çalışanları, kayıplarının acısı ve stresiyle başa çıkmakta güçlük çekebilmekte ve bu da ilgili kişilerin eğitim hakkı üzerinde etkili olabilmektedir. Başta depremi tecrübe etmek durumunda kalan kişiler olmak üzere, ilgili bölgelerde yakınları olan kişiler, hatta bölgede herhangi bir yakını olmasa bile depremle ilgili gelişmeleri takip eden herkes, Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenmiştir. Bu kapsamda MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Ulusal Psikososyal Destek Ekibinden iki daire başkanı ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanlardan oluşan Psikososyal Destek Müdahale Ekipleri afet bölgesinde ihtiyaçlar doğrultusunda görevlendirilerek afetin ilk gününden itibaren sahada çalışmalarına başlamıştır. Ayrıca, söz konusu hizmetlerin daha hızlı, etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesi amacıyla tüm illerde uygulanmak üzere MEB Deprem Sonrası Psikososyal Destek Eylem Planı⁷⁸ oluşturulmuş ve hazırlanan Eylem Planı tüm illere resmi yazı ile bildirilmiştir. MEB Deprem Sonrası Psikososyal Destek Eylem Planı'nda başta depremden doğrudan etkilenen iller olmak üzere ülkemizdeki tüm öğrenci, öğretmen ve velilere yönelik yürütülecek psikososyal destek çalışmalarına ilişkin tüm süreçler aşamalandırılmıştır.⁷⁹ Birim amirleri ve gönüllü rehber öğretmen/psikolojik danışmanlardan oluşan Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekipleri tarafından uygulanacak olan eylem planında, başta psikolojik ilk yardım olmak üzere; deprem ve kayıp-yas psikoeğitim programları, zorlayıcı yaşam olayları sonrası öğretmen psikoeğitim programı ve çalışana destek-afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmeti sunan psikolojik danışman/rehber öğretmenler için psikoeğitsel destek grubu eğitim içeriklerinin uygulanmasına ilişkin ayrıntılı yol haritası belirlenmiştir.⁸⁰

Eylem Planı'nda yer alan ve çocukların yaşanan olayı anlamlandırmaları ile toparlanmalarını desteklemek amacıyla sahada uygulanmak üzere hazırlanmış olan psikolojik ilk yardım dokümanları, deprem ve kayıp-yas konularına ilişkin psikoeğitim programları, broşürler, hikâye kitapları, sunu içerikleri, travmatik yaşam olayları sonrası ailede ve okulda psikolojik sağlamlık kitapları, MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün resmi web sitesinde yayımlanmıştır.⁸¹

⁷⁸ https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_03/03111629_Psikososyal_Destek_Eylem_PlanY.pdf (E.T: 10/4/2023).

⁷⁹ MEB, "Psikososyal Destek Eylem Planı ve Psikososyal Destek Programları Yayımlandı", <https://orgm.meb.gov.tr/www/psikososyal-destek-eylem-planı-ve-psikososyal-destek-programları-yayımlandı/icerik/2260> (E.T: 10/4/2023).

⁸⁰ MEB, <https://orgm.meb.gov.tr/www/psikososyal-destek-eylem-planı-ve-psikososyal-destek-programları-yayımlandı/icerik/2260> (E.T: 10/4/2023).

⁸¹ İlgili dokümanlara erişmek için bkz. <https://orgm.meb.gov.tr/www/psikososyal-destek-eylem-planı-ve-psikososyal-destek-programları-yayımlandı/icerik/2260> (E.T: 10/4/2023).

Psikososyal Destek Eylem Planı kapsamında, depremin etkilediği 11 ilde MEB tarafından görevlendirilen rehber öğretmen ve psikolojik danışmanlardan oluşan psikososyal destek ekipleri tarafından, öğrenci, öğretmen ve ailelere yönelik olarak psikolojik ilk yardım programı uygulanmıştır.⁸² Ayrıca depremden etkilenen illerden nakledilerek diğer illere yerleştirilen öğrenci, veli, öğretmen ve diğer bireylere yönelik, il ve ilçe psikososyal destek ekiplerince başlatılan psikolojik ilk yardım programı çalışmaları yürütülmüştür. Yanı sıra, rehberlik ve araştırma merkezleri tarafından sorumluluk bölgelerindeki rehber öğretmen ve psikolojik danışmanlara, "Deprem ve Yas Psikoeğitim Programları" adı altında uzaktan bilgilendirme toplantıları yapılmıştır. Depremin ardından 20 Şubat tarihinde eğitime başlayan yetmiş bir ilde, tüm kademelerdeki öğrencilere duyguları tanıma, duygularla baş etme, güvenlik, umut aşılama, benlik saygısı, sosyal ilişkiler, yardım arama konularını içeren "Deprem Psikoeğitim Programı" uygulanmıştır. Bu çalışmaların ardından okullarda rehber öğretmen ve psikolojik danışmanlar tarafından depremden etkilenen öğrencilere yönelik çalışmalar yapılması, öğretmen ve ailelerin bilgi sahibi olması amacıyla "Kayıp ve Yas-Aileler ve Öğretmenler için Bilgilendirme Oturumları" uygulanması da planlanmıştır. Tüm bunlara ek olarak, rehber öğretmen ve psikolojik danışmanlar tarafından, afetten etkilenme düzeyi yüksek olduğu belirlenen öğrenciler için "Psikososyal Destek Psikoeğitim Programı-YAS" uygulanması öngörülmüş, rehber öğretmen ve psikolojik danışmanı bulunmayan okullarda ise uygulamaların, rehberlik ve araştırma merkezi koordinasyonunda yürütüleceği düzenlenmiştir.⁸³ Bu ve bunun gibi pek çok uygulamanın, MEB tarafından hayata geçirilmesinin planlanması, söz konusu uygulamaların çeşitlenerek devam ettirilmesi ve bu yolla eğitim süreçlerindeki tüm aktörlerin psikolojik sağlamlığının korunmaya çalışılması, deprem sonrası hem eğitim hakkının hem de sağlık hakkının korunması adına atılan önemli adımlar arasındadır.

Bölgedeki yetişkinlerin psikolojik sağlamlıklarını desteklemek için halk eğitimi kursları da sürdürülmüştür. Bu kapsamda, 3/4/2023 tarihi itibarıyla açılan 9.435 kursa, 130.096 kişi katılım sağlamıştır.⁸⁴

C. Barınma Hakkı

Barınma, insan onuruna yaraşır biçimde bir yaşamın sürdürülebilmesi için belirli standartlardan ödün verilmeden karşılanması gereken temel bir insan hakkıdır. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 11'inci maddesinde Taraf Devletlerin herkese, kendisi ve ailesi için beslenme, giyim ve konut dahil, yeterli bir yaşam düzeyi

⁸² MEB, "71 ilde Psikososyal Destek Eylem Planı Kapsamında Veli Eğitimleri Gerçekleştirildi", <https://orgm.meb.gov.tr/www/71-ilde-psikososyal-destek-eylem-plani-kapsaminda-veli-egitimleri-gerceklestirildi/icerik/2297> (E.T. 10/5/2023).

⁸³ https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_02/09162758_Lise.pdf (E.T. 13/6/2023).

⁸⁴ MEB, "Bakan ÖZER, Kahramanmaraş'ta Afet Koordinasyon Toplantısına Katıldı", <https://www.meb.gov.tr/bakan-oz-zer-kahramanmarasta-afet-koordinasyon-toplantısına-katildi/haber/29523/tr> (E.T. 3/6/2023).

ve yaşama koşullarını sürekli olarak geliştirme hakkı tanıyacağı hüküm altına alınmıştır. Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin 4 No.lu Genel Yorumu'nda yeterli bir yaşam standardı hakkının uzantısı olan, yaşamaya elverişli konut hakkının, tüm ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanılabilmesi açısından büyük öneme sahip olduğu belirtilmektedir.⁸⁵ Anayasa'nın "Konut hakkı" başlıklı 57'nci maddesi ise konuya ilişkin olarak şu düzenlemeyi içermektedir: "*Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.*"

Depremler gibi afetler çok sayıda konutun yıkılmasına veya hasar görmesine neden olabildiğinden, barınma hakkı üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. BM Genel Kurulu 15/3/2022 tarih ve A/HRC/19/L.4 sayılı kararı ile afet durumlarında devletleri barınma hakkına saygı duymaya, korumaya ve yerine getirmeye teşvik etmekte ve geçici barınmanın gerekli olduğu durumlar da dahil olmak üzere, afet sonrası ortamlarda, insani yardım, yeniden inşa ve kalkınma müdahalelerinin planlanması ve uygulanmasının temel bir bileşeni olarak yeterli barınma hakkını sağlaması gerektiğini belirtmektedir.⁸⁶

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı verilerine göre Türkiye'nin toplam konut stokunun yüzde 14,05'lik bölümü deprem bölgesindeki 11 ilde bulunmaktadır.⁸⁷ Deprem bölgesinde yapılan araştırmalarda 303.455 bina ile 887.293 bağımsız bölümün acil yıkılacak, ağır hasarlı, orta hasarlı ve yıkık olarak tespit edildiği açıklanmıştır.⁸⁸ Depremin yıkıma neden olduğu on bir ilde 57.000 enkazın meydana geldiği, bunların 50.000'inin kaldırılma çalışmalarının tamamlandığı açıklanmıştır.⁸⁹ BM kalkınma uzmanları, ülkenin güneyinde 1.500.000 kişinin evsiz kaldığını belirtmiştir.⁹⁰ Dolayısıyla Kahramanmaraş merkezli depremlerin etkilediği bölgenin büyüklüğünün ve depremlerin yıkıcılığının doğal bir sonucu olarak depremzede vatandaşların barınma ihtiyacı gündeme gelmiştir.

Deprem sonrası yaşanan barınma sorununun çözümü için 837.500 çadır, 100.000 konteyner kurulumu yapılmıştır. Bunun yanında afet bölgesinde ve afet bölgesi dışında; çadır, konteyner, Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı yurtlar, oteller, kamu misafirhaneleri, MEB tesisleri ve diğer tesislerde barınma hizmeti sunulan kişi sayısı 1.915.687 olarak açıklanmıştır.⁹¹ İnşa süreci başlayan konut sayısının 141.300, köy evi sayısının

⁸⁵ BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 4 No.lu Genel Yorum (Yeterli Konut Hakkı), 1991, para. 1.

⁸⁶ BM, İnsan Hakları Konseyi, On Dokuzuncu Oturum, Genel Kurul Resmi Kayıtları, A/HRC/19/L.4

⁸⁷ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 33.

⁸⁸ TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=88d724f8-49a8-4811-a500-0186ff77519b> (E.T: 10/5/2023).

⁸⁹ TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/depremde-can-kaybi-50-bin-783-762132.html> (E.T: 10/5/2023).

⁹⁰ BM, "BM kalkınma uzmanları, deprem felaketinin ardından Türkiye'de 1,5 milyon kişinin evsiz kaldığı uyarısında bulundu", <https://turkiye.un.org/tr/220232-bm-kalkinma-uzmanlari-deprem-felaketinin-ardindan-turkiyede-15-milyon-kisinin-evsiz-kaldigi> (E.T: 27/2/2023).

⁹¹ AFAD, "Kahramanmaraş'ta Meydana Gelen Depremler Hk. Basın Bülteni-36" <https://www.afad.gov.tr/kahramanmaraşta-meydana-gelen-depremler-hk-36> (E.T:6/7/2023).

ise 58.630 olduğu belirtilmiştir.⁹² Deprem bölgesine yapılması planlanan konut sayısı 405.505, köy evi sayısı ise 83.149'dir.⁹³ Barınma alanlarında, ilave 2.284 mobil duş ile 5.058 tuvalet konteyneri kullanıma sunulmuştur.⁹⁴

Geçici barınma çözümlerinin yanı sıra hane başı destek ödemesi planlanarak Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Hasar Tespit Ekipleri tarafından yıkık, acil yıkılacak, ağır ve orta hasarlı ile az hasarlı olarak tespit edilen 1.506.317 haneye yönelik "hane başı destek ödemesi" gerçekleştirileceği açıklanmıştır.⁹⁵ Yine bu kapsamda konutları yıkık/acil yıkılacak/ağır veya orta hasarlı olarak tespit edilen afetzedelere "afettede barınma desteği" olarak 15 bin lira taşınma yardımı ile ikamet ettikleri konutları yıkık/acil yıkılacak ağır veya orta hasarlı olarak tespit edilen ev sahiplerine aylık 5 bin lira, kiracılara ise aylık 3 bin lira barınma yardımı yapılacağı açıklanmıştır.⁹⁶

7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun'un ilgili maddeleri doğrultusunda, afet mağdurlarının kalıcı konut ihtiyaçları AFAD tarafından yönetilmektedir. AFAD, farklı esaslara dayalı uygulamalarla hak sahiplerine konut sağlama konusunda yetkilidir. Bu kapsamda, AFAD tarafından ihale yöntemiyle ve Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi (TOKİ) işbirliğiyle afet konutları projeleri yürütülmektedir. Hak sahiplerinin başvurabileceği diğer seçenekler arasında Evini Yapana Yardım Yöntemi veya Hazır Konut Temini için Kredilendirme Yöntemi bulunmaktadır. Hazır Konut Kredisi Genelgesi gereğince, müracaat şartlarını sağlayan hak sahiplerine hazır konut alımları için kredi imkanı sunulabilmektedir.⁹⁷

Depremlerden etkilenen kişilerin barınma sorununun çözümüne katkı sağlamak üzere Evim Yuvar Olsun kampanyası başlatılmıştır. Bu kampanya kapsamında; ev sahipleri evlerini bedelsiz veya uygun bedelle afetten etkilenen kişilere kiraya verebilmekte, afetten etkilenen kişilerin yerleştikleri evin kira bedelleri gönüllü vatandaşlarca karşılanabilmekte ve vatandaşlarca AFAD'a kira başışı yapılabilmektedir.⁹⁸

3194 sayılı İmar Kanunu'nun⁹⁹ geçici 16'ncı maddesi ile afet risklerine hazırlık kapsamında ruhsatsız veya ruhsat ve eklerine aykırı yapıların kayıt altına alınması ve imar barışının sağlanması amacıyla, 31/12/2017 tarihinden önce yapılmış yapılar için Çevre

⁹² <https://twitter.com/AACanli/status/1654820964696244230> (E.T: 10/5/2023).

⁹³ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 39.

⁹⁴ AFAD, "Kahramanmaraş Merkezli Yürütülen Çalışmalar Hakkında -Basın Bülteni -37" <https://www.afad.gov.tr/kahramanmaraş-merkezli-yurutulen-calismalar-hakkinda--basin-bulteni--37> (E.T: 6/7/2023).

⁹⁵ AFAD, "Hane Başı Destek Ödemesi Hk. Basın Duyurusu", <https://www.afad.gov.tr/hane-basi-destek-odemesi-hk-basin-duyurusu> (E.T:5/7/2023).

⁹⁶ AA, "İçişleri Bakanlığı depremzedelere yapılacak yardımlara ilişkin soru ve cevapları paylaştı", <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/icisleri-bakanligi-depremzedelere-yapilacak-yardimlara-iliskin-soru-ve-cevaplari-paylasti/2824805> (E.T: 5/7/2023).

⁹⁷ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 38.

⁹⁸ <https://www.evimyuvanolsun.org/> (E.T: 6/7/2023).

⁹⁹ 35.1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanunu; R.G. T. 9/5/1985. S. 18749.

ve Şehircilik Bakanlığı¹⁰⁰ ve yetkilendireceği kurum ve kuruluşlara 31/10/2018 tarihine kadar başvurulması, bu maddedeki şartların yerine getirilmesi ve 31/12/2018 tarihine kadar kayıt bedelinin ödenmesi halinde Yapı Kayıt Belgesi verilebileceği hüküm altına alınmıştır. Bu düzenlemede amaç vatandaş ile devlet arasındaki mahkemelere taşınan ihtilafları çözüme kavuşturarak, imara aykırı, ruhsatı olmayan veya ruhsat eklerine aykırı yapıları kayıt altına almaktır.¹⁰¹ Afet risklerine hazırlık ve kentsel dönüşüme kaynak sağlama amacı taşıyan imar barışı aynı zamanda çok katlı ve afetlere dayanıksız binaların yasal hale gelmesine zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle de imar aflarının tekrar edilmemesi amacıyla imar affının "katalog suçlar" kapsamında değerlendirilmesine dair bir düzenleme yapılmasının planlandığı açıklanmıştır.¹⁰²

Ç. Göç Olgusu

Göç; çeşitli sebeplerin etkisiyle, zorunlu veya isteğe bağlı şekilde, geçici ya da kalıcı olarak yaşanılan yerin terk edilmesi ve başka bir yere yerleşilmesi anlamına gelmektedir. Çeşitli ve çok boyutlu sorunların ortaya çıkmasına yol açan göçler, çoğunlukla zorunlu göç biçiminde gerçekleşmektedir. Savaşlar, çatışma halleri, siyasal baskılar ve yoksulluk zorunlu göçleri ortaya çıkaran nedenler arasında sayılabilir. Bununla birlikte zorunlu göçe neden olan en önemli etkenlerden birini de afetlerin ortaya çıkardığı koşullar oluşturmaktadır. Heyelan, kuraklık, kıtlık, sel ve deprem gibi pek çok afet, meydana geldiği bölgedeki insanları göçe zorlayabilmektedir. Özellikle depremler, meydana geldikleri bölgedeki evlerin, binaların ve altyapının hasar görmesine, yıkılmasına veya kullanılamaz hale gelmesine neden olabildiğinden, ilgili bölgelerdeki insanların evsiz kalmasına, zor koşullar altında yaşamlarını sürdürmesine ve yaşam standartlarının düşmesine yol açabilmektedir. Bunun sonucunda, depremin meydana geldiği bölgedeki insanlar, yeterli yaşam standardına erişememe, ekonomik zorluklar, güvenlik endişeleri ve diğer nedenlerden dolayı başka bir bölgeye göç etmek zorunda kalabilmektedir.¹⁰³

6/2/2023 tarihinde gerçekleşen depremler ülke nüfusunun önemli bir kısmını etkilemiştir. Depremden etkilenen on bir ilin toplam nüfusu, 2022 yılı için 14.013.196 kişi olarak kaydedilmiştir. Bu nüfus, ülke demografisinin yüzde 16,4'üne karşılık gelmektedir. Bölge nüfusunun yüzde 96,7'si (13.553.283 kişi) il ve ilçe merkezlerinde yaşarken, kalan kısım (459.913 kişi - bölgedeki 7 büyükşehir deki kırsal mahallelerde

¹⁰⁰ Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı.

¹⁰¹ <https://webdosya.csb.gov.tr/db/imarbarisi/icerikler/brosur-20180603111057.pdf> (E.T:6/7/2023).

¹⁰² CNN Türk, "İmar Affı Nasıl Engellenecek", twitter.com/cnnturk/status/1646239661361094656 (E.T: 6/7/2023).

¹⁰³ UNDRR, "Disaster Displacement: How To Reduce Risk, Address Impacts And Strengthen Resilience A companion for implementing the Sendai Framework Target (E)" 2019, https://www.undrr.org/sites/default/files/2023-03/58821_wiadisasterdisplacement190511webeng.pdf (E.T: 10/5/2023).

yaşayan nüfus hariç) belde ve köylerde ikamet etmektedir. Ayrıca deprem bölgesinde, 1.738.035 kişi geçici koruma kapsamında hayatını sürdürmektedir.¹⁰⁴

Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenen bölgedeki toplam bina sayısı yaklaşık 2.600.000'dur. Söz konusu bina stokunun yaklaşık yüzde 90'ını mesken, yüzde 6'sını işyerleri ve yüzde 3'ünü kamu binaları oluşturmaktadır. Depremden etkilenen 11 ildeki konut sayısı 2022 yılı itibarıyla 5.600.000 düzeyinde olup Türkiye genelindeki toplam konut stoku içindeki payı yüzde 14,05 düzeyindedir.¹⁰⁵

Tablo-2: Depremden Etkilenen İllerde Toplam Bina Sayısı¹⁰⁶

İl	Mesken	İşyeri	Kamu	Diğer	Genel Toplam
Adana	404.502	29.920	8.916	7.779	451.117
Adıyaman	107.242	5.765	4.370	3.119	120.496
Diyarbakır	199.138	11.412	11.964	3.165	225.679
Elazığ	106.569	7.221	2.872	7.051	123.713
Gaziantep	269.212	22.829	5.480	8.162	305.683
Hatay	357.467	33.511	10.382	5.489	406.849
Kahramanmaraş	219.351	12.358	6.879	4.565	243.153
Kilis	33.399	1.526	1.651	736	37.312
Malatya	159.896	8.370	6.670	4.051	178.987
Osmaniye	128.163	9.428	3.105	2.384	143.080
Şanlıurfa	347.902	18.847	11.790	4.089	382.628
Bölge Toplamı	2.332.841	161.187	74.079	50.590	2.618.697

6 Şubat tarihli Kahramanmaraş merkezli depremler sonucu deprem bölgelerinden yalnızca resmi makamlara bildirilerek göç eden kişi sayısının 2.000.000'a yakın olduğu bilinmektedir.¹⁰⁷ Gerçekleşen göçlerin tamamının resmi makamlara bildirilebileceği gözetildiğinde çok daha fazla sayıda kişinin deprem bölgelerini terk ettiği sonucuna varılması mümkündür. Dolayısıyla, depremin etkileri sadece deprem bölgesi ile sınırlı kalmamaktadır.

¹⁰⁴ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 7.

¹⁰⁵ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 5.

¹⁰⁶ İçişleri Bakanlığı, MAKS.

¹⁰⁷ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s.107.

D. Çalışma Hakkı ve Ekonomik Faaliyetler

Çalışma hakkı, herkesin arzu ettiği bir iş ve insan onurunu koruyacak bir gelir ile yaşamını sürdürmeyi güvence altına alan temel bir insan hakkıdır. Anayasa'nın 48'inci¹⁰⁸ maddesinde de herkesin dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahip olduğu hüküm altına alınmıştır. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi¹⁰⁹ ile BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'de¹¹⁰ herkesin işini seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma hakkı olduğu düzenlenmektedir.

2021 yılı verilerine göre on bir ili kapsayan afet bölgesinde 3.800.000 kişi istihdamda olup bölge istihdamının ülke istihdamı içerisindeki payı yüzde 13,3'tür. Çalışanların 2.300.000'i milyonu kayıtlı, 1.500.000'i ise kayıt dışı çalışmaktadır.¹¹¹

Türkiye'de deprem felaketi nedeniyle işsiz kalan kişilere yönelik birçok şirket ve kamu kurumu, istihdam projeleri oluşturarak bu kişilerin bir an önce çalışma hayatına katılımlarını sağlamak için önemli çabalar göstermiştir. 22/2/2023 tarihinde ilan edilen 125 numaralı Olağanüstü Hal Kapsamında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Alanına İlişkin Alınan Tedbirlere Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile çalışma hayatına ilişkin bir dizi tedbir hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda bölgede ilan edilen olağanüstü hal süresince; depremlerin etkilerinden kaynaklı bölgesel kriz gerekçesiyle işverenlerin Türkiye İş Kurumuna yaptıkları başvuru doğrultusunda kısa çalışma ödeneği verilmesi, ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan haller ve benzeri sebepler, belirli süreli iş veya hizmet sözleşmelerinde sürenin sona ermesi, işyerinin herhangi bir sebeple kapanması ve faaliyetinin sona ermesi, ilgili mevzuata göre yapılan her türlü hizmet alımları ile yapım işlerinde işin sona ermesi halleri dışında işveren tarafından işten çıkarmaların yasaklanması ve depremlerin yaşandığı 6 Şubat tarihi itibarıyla iş akdi bulunan, deprem tarihi ve sonrasında depremin etkilerinden kaynaklı işyerinin kapanması sebebiyle iş sözleşmesi sona eren ve işsizlik ödeneğinden yararlanamayan

¹⁰⁸ Bkz. TC. Anayasası, m. 48: "Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet, özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır."

¹⁰⁹ Bkz. BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi m. 23: "a) Herkes, çalışma, işini özgürce seçme, adil ve uygun çalışma şartlarının sağlanması ve işsizlikten korunma haklarına sahiptir."

¹¹⁰ Bkz. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, m. 7: "Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, herkesin adil ve elverişli çalışma koşullarından yararlanmak hakkını kabul ederler. Bu hak özellikle şunları güvence altına alır: (a) Bütün işçilere emeklerine karşılık, asgari olarak; (i) Adil ücretler ve eşit işlere, hiç bir ayırım yapılmaksızın eşit ödeme, özellikle kadınlara, kendilerine sunulan çalışma koşullarının erkeklerin koşullarından daha aşağı olmayaacağı ve aynı iş için aynı ücreti alacakları konusunda güvence verilmesi; (ii) Bu Sözleşme'nin hükümlerine uygun olarak, kendilerine ve ailelerine saygın bir yaşam düzeyi sağlayacak bir ücret verilmesi; (b) Güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları; (c) Herkese, işyerinde uygun bir üst kademeğe yükselmeye eşit olanak ve bu yükselmenin yalnızca kıdem ve yeterlilik esaslarına göre yapılması; (d) Dinlenme, boş zaman, çalışma saatlerinin makul ölçülerde sınırlandırılması, ücretli dönemsel tatiller ve resmi tatillerde ücret verilmesi."

¹¹¹ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, s. 7.

çalışanlar ile prim şartlarını taşıyamaması nedeniyle kısa çalışma ödeneği alamayan işverenlere nakdi ücret desteği sağlanması kararlaştırılmıştır.¹¹²

Doğal afetler nedeniyle yıkıma uğramış bölgelerin eski haline dönmeleri için ekonomik faaliyetlerin tekrar başlaması da önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda, depremlerin istihdam ve gelir elde etme üzerindeki etkilerini azaltmak üzere, depremden etkilenenlere yönelik 10.000 TL tutarındaki "Hane Başı Destek Ödemesi" 1.025.204 depremzede ailenin hesaplarına aktarılmıştır.¹¹³ Depremden etkilenen on bir ildeki 57 lokasyonda 10 bin 570 iş yeri yapımının planlandığı ve bununla ilgili olarak bütün il ve ilçelerde çalışmaların devam ettiği belirtilmiştir.¹¹⁴

Deprem bölgesindeki ekonomik hayatı canlandırmak üzere bölgede bulunan 9 ildeki 65 ilçe Cazibe Merkezleri Programına dâhil edilerek teşviklerinden yararlanması sağlanmıştır. Bu ilçelerde yatırım ortamı iyileştirilerek, istihdamın artması planlanmıştır. Ek olarak hasar gören binaların, teşvik belgesine bağlanması ve hasarlı makine ve teçhizatın tamiri veya yenilenmesinin desteklenmesiyle üretimin devam etmesi amaçlanmaktadır.¹¹⁵

¹¹² 125 Sayılı 125 numaralı Olağanüstü Hal Kapsamında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Alanına İlişkin Alınan Tedbirlere Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 22/2/2023 tarihli ve 32112 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/02/20230222-7.pdf> (E.T.: 7/7/2023).

¹¹³ AFAD, "Kahramanmaraş Merkezli Yürütülen Çalışmalar Hakkında -Basın Bülteni -37", <https://www.afad.gov.tr/kahramanmaras-merkezli-yurutulen-calismalar-hakkinda--basin-bulteni--37> (E.T.: 3/6/2023).

¹¹⁴ TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=88d724f8-49a8-4811-a500-0186ff77519b> (E.T.: 5/7/2023).

¹¹⁵ T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, "Depremzede İlçelere Özel Yatırım Teşviki", <https://www.sanayi.gov.tr/medya/haber/depremzede-ilcelere-ozel-yatirim-tesviki> (E.T.:5/7/2023).

Anayasa'nın
10'uncu

maddesinde,
herkesin, dil, ırk,
renk, cinsiyet,
siyasî düşünce,
felsefî inanç,
din, mezhep
ve benzeri
sebeplerle ayırım
gözetilmeksizin
kanun önünde
eşit olduğu
güvence altına
alınmıştır.

IV. AYRIMCILIK YASAĞI VE EŞİTLİK İLKESİ: AFET DÖNEMLERİNDE DEZAVANTAJLI GRUPLARIN GÖZETİLMESİ

Ayırmıcılık yasağı, uluslararası insan hakları hukukunun temelinde yer almakta ve pek çok uluslararası insan hakları sözleşmesinde özel olarak düzenlenmektedir. Ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesi, başlı başına bir hak olmanın yanı sıra, tüm temel hakların kullanımında da esastır. İnsan hakları perspektifinden, doğal afetlerden etkilenen nüfusun ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer görüş, ulusal veya sosyal köken, servet, doğum, yaş, engellilik veya başka durumlar temelindeki her türlü ayrımcılığa karşı korunma hakkı bulunmaktadır.¹¹⁶ Afet durumlarında mal ve hizmetlerin sağlanmasında söz konusu temellere dayalı hiçbir ayırım yapılmamalıdır.¹¹⁷ Ayrımcılık yasağı, hem kasıtlı ayrımcılığı, hem de ayrımcı etkisi olan politikaları veya faaliyetleri içermektedir. Öte yandan afetten doğrudan etkilenen kişiler, afetten dolaylı olarak etkilenenler ya da mağdurlar arasındaki eşitsizliği ve ayrımcılığı önlemek, afet yardımının en karmaşık zorluklarından birini teşkil etmektedir.¹¹⁸

Anayasa'nın 10'uncu maddesinde, herkesin, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu güvence altına alınmıştır. Aynı maddede, kadınlar ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu, Devletin bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlü olduğu, bu maksatla alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamayacağı; ayrıca çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı da

¹¹⁶ Brookings-Bern Project on Internal Displacement, (2008). Human Rights and Natural Disasters, Operational Guidelines and Field and Field Manual on Human Rights Protection in Situations of Natural Disaster, s. 10, <https://www.refworld.org/pdfid/49a2b8f72.pdf>, (E.T: 27/2/2023).

¹¹⁷ A.g.e., s. 32.

¹¹⁸ A.g.e., s. 10.

düzenlenmiştir. 10'uncu maddenin son fıkrasında ise, Devlet organlarının ve idare makamlarının bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorunda oldukları hükme bağlanmıştır.

6701 sayılı TİHEK Kanunu'nun 3'üncü maddesinde herkesin hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşit olduğu ifade edilerek Kanun kapsamında **cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş** temellerine dayalı ayrımcılık yasaklanmıştır. Yani sıra Kanun, ayrı tutmayı, ayrımcılık talimatı verme ve bu talimatları uygulamayı, çoklu ayrımcılığı, doğrudan ayrımcılığı, dolaylı ayrımcılığı, işyerinde yıldırma, makul düzenleme yapmamayı, tacizi ve varsayılan temele dayalı ayrımcılığı, ayrımcılık türleri arasında saymıştır.¹¹⁹

Afetler, toplumdaki sosyal eşitsizlikleri arttırma ve derinleştirme riskini de beraberinde getirmektedir. Afetlerin yıkıcı sonuçları, özellikle kadınlar, çocuklar, engelliler, yaşlılar¹²⁰ ve özgürlüğünden mahrum bırakılanlar gibi dezavantajlı grupları orantısız biçimde etkileyebilmekte ve eşitsizliğin derinleşmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle de, afetlere hazırlanılmasından afet bölgelerinin yeniden inşasına kadar afet yönetiminin her bir aşamasında ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesi mutlaka gözetilmelidir.

Ayrımcılık, genellikle aynı durumdaki kişilere farklı muamelede bulunması olarak değerlendirilse de insan hakları hukukuna göre farklı durumda olanlara aynı muamelede bulunulması da ayrımcılık yasağının ihlal edilmesine yol açabilmektedir. Farklı durumdaki kişilerin, yani kadın, çocuk, engelli gibi dezavantajlı grupların deneyimledikleri eşitsizliği ortadan kaldırma amacıyla yapılan farklı muamele ya da pozitif ayrımcılık, ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesinin ihlali olarak görülmemektedir.¹²¹ Bu kapsamda, ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesinin bir gereği olarak, afet süreçlerinde özel gereksinimleri olan farklı grupların ihtiyaçlarının tespiti ve bu ihtiyaçların karşılanması için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu minvalde, afet öncesi, sırası ve sonrasında toplumun bütün katmanlarının ve dezavantajlı grupların farklılaşan ihtiyaçlarına yanıt verilebilmesinin hak temelli afet yönetiminin temelini teşkil ettiği belirtilmelidir.

A. Yaşlılar

Yaşlıların temel hakları ve ihtiyaçları bazı noktalarda diğer bireylere göre farklılaşabilmektedir. Bu durum, doğal afet süreçleri içerisindeki yaşlılar bakımından da ge-

¹¹⁹ 20/4/2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, m. 4.

¹²⁰ TİHEK, <https://www.tihe.gov.tr/20-subat-dunya-sosyal-adalet-gunu-basin-aciklamasi#:~:text=Sosyal%20adalet%3B%20yoksulluk%2C%20insan%20haklar%C4%B1,herkese%20adil%20bir%20ya%C5%9Fam%20sunmak-t%C4%B1r.> (E.T:24/4/2023).

¹²¹ İdil Işıl Gül, Ulaş Karan, Ayrımcılık Yasağı Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 13.

çerli olmaktadır. İnsan haklarını ve insani yardımları düzenleyen uluslararası yasalar veya sözleşmeler, yaşlıları özel bir dezavantajlı grup kategorisi olarak kabul ederek haklarına dair herhangi bir atıfta bulunmamaktadır. Bununla beraber, mevcut uluslararası insan hakları müktesebatı herkes gibi yaşlıların da temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almaktadır.¹²² Bunun yanında, yaşlılara özgü yönergeler, politikalar, iyi uygulama belgeleri ve araçlar da bulunmaktadır. Yaşlı bireylerin afet süreçlerinde özel gereksinimlerinin dikkate alınmaması, ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesinin tesisi bakımından sorunlara yol açabilmektedir.

Doğal afet süreçlerinin içinde bulunan çoğu yaşlı, felaket uyarılarına kulak asmama ve evlerini terk etmeme eğiliminde olabilmektedir. Afet süreçlerindeki yaşlılar, daha fazla işlevsel yardıma ihtiyaç duyabilmekte veya kronik tıbbi ve psikiyatrik sorunlara daha yatkın olabilmektedir. Ayrıca, yaşanan doğal afetin doğrudan sonucu olarak yaşlıların sağlıkla ilgili bir takım problemler yaşama olasılıklarında da artış görülebilmektedir. Bu sorunların iyileştirilmesinde de diğer kişilere nazaran daha uzun sürelere ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm bunların yanında, doğal afet süreçlerinde yaşlıların istismar veya sömürü riskleri de artmaktadır.¹²³

Doğal afet süreçlerinde yaşlıların fiziksel güç eksikliğinin yahut travmalarının dikkate alınması gerekmektedir.¹²⁴ Bu nedenle, afet sonrası süreçte geçici barınma yerleri için yaşlı bireylere yönelik özel düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Doğal afet sonrası süreçlerde, yaşlı bireylerin kesintisiz bir şekilde; aile üyelerine veya onlara destek sağlayan kişilere, yardımcı cihazlarına, uyarlanabilir araçlar ile ilaçlara erişimlerinin sağlanmasına (yer değiştirme veya taşıma sırasında) özellikle dikkat edilmelidir. Çadırlara yerleştirilme düzeni bakımından, kolayca hareket edemeyen yaşlı üyesi bulunan aileler belirlenerek, görüşleri alınmak suretiyle tesis ve hizmetlere yakın çadırların kendilerine tahsisi sağlanmalıdır. Geçici barınma yerlerindeki; tıbbi merkezler, yardım dağıtım alanları, su kaynaklarına erişilen bölümler, tuvaletler ve diğer altyapılar yaşlı bireyler için güvenli (engel veya kayma tehlikesi olmamalı, rampa erişimi, geniş kapılar, merdivenlerde el tutacakları, kaymayan zeminler vb. olmalıdır.) ve erişilebilir hale getirilmelidir. Yemek dağıtımında, yaşlıların durumu dikkate alınarak ayrı sıraların oluşturulması veya malzemelerin yaşlı bireylerin kaldıkları çadırlara taşınması gibi sistemlerin benimsenmesi gibi farklı alternatifler de değerlendirilmelidir.¹²⁵

Afet süreçlerinde yaşlı bireylerin ayrımcılıktan korunması bağlamında değinilmesi gereken bir diğer olgu, doğal afetlerin kırsal alanlardaki etkileridir. Türkiye İstatistik

¹²² Jo Wells, Protecting And Assisting Older People In Emergencies, Humanitarian Practice Network, 2005, s. 1.

¹²³ Iliana Garcia-Ortega, Stan Kutcher, Wendel Abel, Shirley Alleyne, Nelleen Baboolal, Sonia Chehil, "Mental Health and Psychosocial Support in Disaster Situations in the Caribbean", *Chapter 9: Support for Vulnerable Groups Following a Disaster*, 2012, s. 81.

¹²⁴ Jo Wells, Protecting And Assisting Older People In Emergencies, Humanitarian Practice Network, 2005, s. 11.

¹²⁵ The UN Refugee Agency, Emergency Handbook Older Person Chapter, 2020, s. 3-4.

Kurumunun (TÜİK) 2022 yılı istatistiklerine göre ülkemiz toplam nüfusunun %9,9'unu oluşturan 65 yaş ve üzeri nüfusun %30,1'i kır olarak sınıflandırılan yerleşim yerlerinde ikamet etmektedir.¹²⁶ Dolayısıyla ülkemizde yaşanan deprem felaketinden çok sayıda kırsal yerleşim bölgesi ve bu bölgelerde yaşayan yaşlı nüfus etkilenmiştir.

Doğal afetlerden etkilenen bir diğer yaşlı grubu; koruma altına alınan, yani huzurevleri gibi yerlerde kurumsal bakım hizmetlerinden faydalanan yaşlılardır. Afet sonrası dönemde, gerek duyulduğunda huzurevi sakini yaşlıların olası risklerden korunması için tahliye edilmesi veya diğer seçeneklerin değerlendirilmesi gerekebilmektedir. Bu noktada hızlı bir şekilde aksiyon alınması önemlidir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, bölgede kurumsal bakım hizmetlerinden faydalanan yaşlılar arasında deprem nedeniyle can kaybı ve yaralanma meydana gelmemiştir.¹²⁷ Ülkemizde yaşanan deprem felaketinde, bölgedeki huzurevlerinde barındırılan yaşlı bireylerin tahliyesi; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından özenli bir şekilde gecikmeye mahal vermeden gerçekleştirilmiştir. Yaşanan deprem felaketinden sonra Bakanlık, kurumlarda barındırılan 533 yaşlının tahliyesini gerçekleştirmiş, ayrıca bölgedeki çadır veya yurtlarda barınan 249 yaşlı da farklı illere tahliye edilmiştir.¹²⁸ Bölgede yaşanan artçı depremler de göz önüne alındığında Bakanlığın bu politikasının kurumsal bakım hizmetlerinden faydalanan yaşlıların esenliğinin ve haklarının korunması bakımından büyük bir önem arz ettiği değerlendirilmektedir.

B. Kadınlar

Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, BM Şartı dâhil olmak üzere uluslararası insan hakları belgelerinin tamamı tarafından güvence altına alınmış bir yükümlülüktür. Ülkemizin taraf olduğu CEDAW kapsamında, Taraf Devletlerin kadınların insan haklarını koruma ve teşvik etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Anayasa'nın 10'uncu maddesi de cinsiyet temelinde ayırım yapılamayacağını güvence altına almaktadır.

Doğal afet süreçleri, şüphesiz ki her iki cinsiyet için de bir takım riskler meydana getirmektedir. Ancak kadınlar, afetlerin olumsuz sonuçlarından toplumun geneline kıyasla daha şiddetli etkilenen gruplardan biri olarak kabul edilmektedir. Doğal afet dönemlerinde, gebelik veya emzirme gibi biyolojik faktörler kadınların özel ihtiyaçlarının karşılanmasını gerektirmektedir. Afet bölgelerinde bulunan hamile kadınlar; erken doğumlar, düşük ağırlıklı bebekler ve bebek ölümleri gibi risklerle karşılaşabil-

¹²⁶ TÜİK, "Kent-Kır Nüfus İstatistikleri", <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kent-Kir-Nufus-Istatistikleri-2022-49755> (E.T. 26/7/2023).

¹²⁷ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "E-Bülten Mart 2023", <https://www.aile.gov.tr/media/133482/e-bulten-2023-mart.pdf> (E.T.4/6/2023).

¹²⁸ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanımız Derya Yanık Osmaniye'de Ziyaretlerde Bulundu", <https://www.aile.gov.tr/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanimiz-derya-yanik-osmaniye-de-ziyaretlerde-bulundu/> (E.T. 6/4/2023).

mektedir.¹²⁹ Hamile, emziren ya da küçük bebekleri olan kadınların afetlerden kaçma yetenekleri de zayıflamaktadır.

BM Nüfus Fonu verilerine göre, Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenen bölgede, kadın ve anne sağlığı hizmetlerine erişmesi gereken doğurganlık çağında yaklaşık 4.100.000 kadın ve tahmini 226.000 hamile kadın bulunmaktadır. Normal şartlarda her ay gerçekleşmesi beklenen doğum sayısı ise 25.000 olarak belirtilmektedir.¹³⁰ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından depremde annelerin bebeğini emzirebileceği, altını değiştirebileceği, çocuk bezi, ıslak mendil gibi temel ihtiyaç malzemelerinin olduğu, anne ile bebeğin mahremiyetinin korunabildiği ortak alanların oluşturulması planlanarak "Bebek Bakım Odası" hizmeti verilmeye başlanmıştır.¹³¹

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, deprem bölgesindeki kadınların hayatlarını yeniden inşa etmeleri, yıkımın olumsuz etkilerinden kurtulmaları, sosyal ve ekonomik yönden güçlenmeleri için yeni hizmet birimleri oluşturma çalışmaları başlatarak depremde kadınların hızlıca hayatlarını yeniden kurmaları, rehabilite olmaları ve ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamaları için ülkemizin dört bir yanından gelen kadın kooperatiflerinin desteği ile Gaziantep'te 2, Kahramanmaraş'ta 2, Adıyaman ve Malatya'da 1'er tane olmak üzere çadır ve konteyner kentlerde toplam 6 İş Atölyesi açmıştır.¹³²

Kadına karşı şiddetle mücadele kapsamında, deprem bölgesindeki 7 ilde bulunan 9 kadın konukevi hızla tahliye edilerek deprem sonrasında konukevlerinden hizmet alan ve almak isteyen kadınlara yönelik özel çalışmalar yürütülmüştür. Depremden etkilenen 11 ilde; şiddet mağduru olan ya da barınma ihtiyacı olan kadınlar için 15 kişi kapasiteli yaşam alanları kurulmasına yönelik hazırlıklar tamamlanmış, prefabrik alanların oluşturulması ve buralara ulaşım imkânı sağlanması amacıyla çalışmalar başlatılmıştır. Depremden en çok etkilenen illerden Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman ve Malatya'da kadın kuruluşlarının yeniden inşa edileceği, Adana, Kilis ve Osmaniye'deki konukevlerinin onarılacağı ya da güçlendirileceği ifade edilerek şiddeti önleme ve izleme merkezleri ve şiddet irtibat noktalarında da güçlendirme ve sağlamlık raporlarının değerlendirilmesi çalışmalarının gerçekleştirileceği belirtilmiştir.¹³³ Yanı sıra, bölgede yüz kırktan fazla elektronik kelepçeyle takip edilen vakanın depremler

¹²⁹ Sharon Hoffman, "Preparing for Disaster: Protecting the Most Vulnerable in Emergencies", *U.C. Davis Law Review*, 2009, s. 1502.

¹³⁰ Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), "UNFPA, Türkiye'deki Depremlerden Etkilenen Kadın ve Kız Çocukları için Sahada", <https://turkiye.unfpa.org/tr/unfpa-depremlerden-etkilenen-kadin-ve-kiz-cocuklari-icin-sahada#:~:text=M%C3%BCl%20topluluklar%C4%B1%20da%20dahil%20olmak,226%20bin%20hamile%20kad%C4%B1n%20bulunuyor>. (E.T: 3/6/2023).

¹³¹ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Depremde Kadınlar İçin İş Atölyeleri Kuruyor", <https://www.aile.gov.tr/ksgm/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-depremde-kadinlar-icin-is-atolyeleri-kuruyor/> (E.T: 3/6/2023).

¹³² Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Depremde Kadınlar İçin İş Atölyeleri Kuruyor", <https://www.aile.gov.tr/ksgm/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-depremde-kadinlar-icin-is-atolyeleri-kuruyor/> (E.T: 3/6/2023).

¹³³ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "E-Bülten Mart 2023", <https://www.aile.gov.tr/media/133482/e-bulten-2023-mart.pdf> (E.T: 3/6/2023).

sonrasında 114'ünün elektronik kelepçe kullanım kararının uzatılması talebi olumlu karşılanmıştır.¹³⁴

C. Çocuklar

Çocukların sağlıklı bir şekilde büyüyüp gelişmeleri, toplumların geleceği açısından hayati bir öneme sahiptir. Bu nedenle, çocuk hakları uluslararası hukuk tarafından koruma altına alınan önemli haklar arasındadır. Çocuk hakları, eğitim, barınma, sağlık ve yaşama gibi temel hakları içeren bir kategori oluşturmaktadır.¹³⁵ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre; on sekiz yaşından küçük bir kişi, çocuk sayılmaktadır. Paralel bir şekilde 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda çocuk; *"Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi"* olarak tanımlanmaktadır.

Çocuklar, bağımlılık ihtiyaçları ve gelişimsel durumları nedeniyle doğal afetlere karşı son derece savunmasızdır. Doğal afet dönemlerinde, neredeyse tüm çocuk hakları doğrudan etkilenmektedir. Doğal afet süreçlerinde, çocukların sorunlarıyla yeterli düzeyde ilgilenilmemesi neticesinde uzun vadede çocuklar, toplumlar ve ülkeler bakımından olumsuz sonuçların yaşanabileceği mutlaka dikkate alınmalıdır. Çocuk hakları yaklaşımı, çocukların haklarının tamamen tanınmasını ve sağlanmasını hedefleyen bir yaklaşımdır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde doğrudan afet dönemlerine yönelik herhangi bir yükümlülük belirlenmemiş olsa da, devletler çocukların her zaman sahip oldukları hakları afet durumlarında da tesis ederek çocuğun yüksek yararını gözetmekle yükümlüdür. Ayrıca, refakatsiz kalan çocuklar için ailelerle birleştirilme hakkı dâhil olmak üzere gerekli her türlü tedbirin alınması afet dönemlerinde son derece önem taşımaktadır.

Çocuklar, yaşamlarının erken dönemlerinde yaralanmalara ve diğer sağlık problemlerine karşı daha savunmasızdır. Bu durum; çocukların gelişmekte olan karar verme becerileri, duygusal desteğe olan bağımlılıkları ve temel gereksinimleri sağlamak için başka kişilere ihtiyaç duymaları gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Araştırmalar, doğal afetlerde yaralanan çocukların yetişkinlere kıyasla daha fazla travma riski altında olduklarını ortaya koymaktadır. Fakat sadece afet esnasındaki fiziksel yaralanmalar değil, tüm afet süreçlerinde yaşanabilecek "dehidrasyon, yetersiz beslenme ve yorgunluk" gibi basit sorunlar bile çocukların sağlığını ciddi şekilde etkileyebilmektedir. Diğer bireylere göre çocuklar, bulaşıcı hastalıklara karşı da daha fazla duyarlıdır. Tüm bu faktörler çocukların tedavi ihtiyaçlarını ve tıbbi sonuçlarını etkilemektedir.¹³⁶

¹³⁴ Meral Gökaya, "Afet Döneminde Kadınların Adalete Erişimi", İnsan Hakları Hukuku Açısından Afet Dönemlerinde Hassas Gruplar Uluslararası Sempozyumu, Ankara, 3/5/2023.

¹³⁵ TIHEK, 2021 İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Raporu, 2022, s. 50.

¹³⁶ Sharona Hoffman, "Preparing for Disaster: Protecting the Most Vulnerable in Emergencies", *U.C. Davis Law Review*, 2009, s. 1503.

Afet sırasında yaşanan kaos ortamındaki çocuklar; korku, kaygı ve panik yaşayabilmektedir. Aile üyelerinin, arkadaşlarının ve komşularının yaralanmasına veya ölmesine tanık olmak; çocukların ruh sağlığı üzerinde ciddi bir etki bırakabilmektedir. Bu durum, çocukların güvenlik hissini kaybetmelerine, kendilerini savunmasız hissetmelerine ve travmatik stres yaşamalarına sebep olabilmektedir. Bazı çocuklar ise, afet nedeniyle ebeveynlerinden birini veya her ikisini birden kaybedebilmektedir.¹³⁷ Afet dönemlerinde yaşanan olumsuz deneyimler; "zihinsel ve fiziksel sağlık, eğitim başarısı ve gelecekteki ekonomik kazanç" gibi çocukların potansiyelleri bakımından belirleyici konumda olabilmektedir. Doğal afet dönemlerde kriz yaşamak; krizin doğrudan travmasının yanı sıra "oyun, sosyalleşme ve erken öğrenme" fırsatlarına erişim konularıyla da bağlantılı şekilde çocuk gelişimini ciddi şekilde tehdit edebilmektedir.¹³⁸

Türkiye genelindeki toplam çocuk nüfusunun yaklaşık yüzde 20'si depremden etkilenen 11 ilde yaşamaktadır. Diyarbakır ve Malatya hariç depremden etkilenen diğer illerin ortalama yaş düzeyi, ülke genelinden daha gençtir.¹³⁹ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre deprem nedeniyle bölgede hayatını kaybeden çocuk sayısı 411 olarak tespit edilmiştir.¹⁴⁰ Kurumsal bakım hizmetlerinden faydalanan çocuklar arasında deprem nedeniyle can kaybı ve yaralanma ise meydana gelmemiştir.¹⁴¹

Depremzede çocukların bakım ve gözetimi için ilk günden itibaren hızlıca harekete geçilerek çocuklara gerekli desteğin sağlanması amacıyla çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.¹⁴² Çocukların deprem sonrası yaşadığı travmaları sağlıklı bir biçimde atlatabilmeleri amacıyla geçici barınma merkezlerinde çocuklara yönelik oyun alanları oluşturularak alanında uzman kişiler tarafından afetten etkilenen çocuklar için hazırlanan programlar uygulanarak çocuklara psikososyal destek sağlanmıştır.¹⁴³

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre Şubat ayında hastanede takibi yapılan 301 çocuk, kuruluş bakımına alınan ise 97 çocuk bulunmaktadır.¹⁴⁴ Deprem sonrasında refakatsiz çocuklar için ALO 183 hattı kullanılmış, ayrıca

¹³⁷ Brookings-Bern Project on Internal Displacement, Human Rights and Natural Disasters. Operational Guidelines and Field Manual on Human Rights Protection in Situations of Natural Disaster. 2008, s. 69.

¹³⁸ UNICEF. Childcare in Humanitarian Crises: Programming Models for Acute onset Emergencies, 2022, s.39.

¹³⁹ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 9.

¹⁴⁰ Hürriyet, "Bakan Yanık depremde hayatını kaybeden çocuk sayısını açıkladı", <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-yanik-depremde-hayatini-kaybeden-cocuk-sayisini-acikladi-42238126> (E.T: 4/6/2023).

¹⁴¹ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı E-bülten, Mart 2023.

¹⁴² A.g.e.

¹⁴³ Örneğin bkz. AA, "Elbistan'da depremzede çocuklar için oyun çadırları kuruldu", <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/elbistanda-depremzede-cocuklar-icin-oyun-cadirlari-kuruldu/2824525> (E.T: 4/6/2023); Yeni Şafak, "Hatay'da çadır kentlerde depremzede çocuklar için oyun parkları yapıldı", <https://www.yenisafak.com/video-galeri/hayat/hatayda-cadir-kentlerde-depremzede-cocuklar-icin-oyun-parklari-yapildi-4512748> (E.T: 4/6/2023).

¹⁴⁴ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "E-bülten Şubat 2023", <https://www.aile.gov.tr/media/131235/subat-2023-e-bulten.pdf> (E.T: 4/6/2023).

10 hatlı çağrı merkezi oluşturulmuştur.¹⁴⁵ Bakanlığın kurumsal internet sitesindeki bilgilendirmede; 7/4/2023 tarihi itibari ile depremden etkilenen 1.915 refakatsiz çocuğun bulunduğu, refakatsiz çocukların tamamının Bakanlığın kayıt sistemine işlendiği, çocukların kimliklendirme ve ailelerine teslim süreçlerinin takip edildiği, ancak son dönemde kimliklendirme işlemlerinin İçişleri Bakanlığının uhdesine geçtiği belirtilmiştir.¹⁴⁶

Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında yaşanan bir diğer gelişme koruyucu aile ve evlat edinme başvurularında yaşanan çarpıcı artış olmuştur. Deprem öncesi 669 olan koruyucu aile başvuru sayısı 6/3/2023 tarihinde 323.675'e yükselmiştir. Evlat edinme başvuru sayısında da benzer bir artış gözlemlenerek 2023 yılının başından deprem gününe kadar toplamda 560 olan evlat edinme başvuru sayısı, 6/3/2023 itibarıyla 65.175 olmuştur.¹⁴⁷ Konuya ilişkin olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ailesine ve yakınlarına ulaşılamayan çocukların ilk olarak Bakanlığa bağlı kuruluşlara alınarak güvenli şekilde bakımlarının sağlandığı ve ailelerine ulaşma çalışmaları yapıldığı ifade edilmiştir. Sonrasında deprem bölgesinde korunma ve bakım ihtiyacı tespit edilen çocukların durumlarının meslek elemanları tarafından titizlikle değerlendirilerek çocukların sırada bulunan ve mevcut koruyucu ailelerin yanlarına yerleştirildiği belirtilmiştir.¹⁴⁸

Ç. Engelliler

Uluslararası insan hakları müktesebatı ve ulusal mevzuatımız, engelli bireylerin tüm temel hak ve özgürlüklere başkalarıyla eşit bir şekilde sahip olduğunu güvence altına almaktadır. Bununla beraber engelli bireyler yapılı çevrenin, ulaşımın, bilginin ve teknolojinin erişilebilir olmaması ile toplumsal tutumlar ve önyargılar gibi nedenlerle doğrudan ya da dolaylı olarak ayrımcılığa uğrayabilmekte ve insan hakları ihlalleri karşısında kırılganlaşabilmektedir. Engelli bireylerin olağan zamanlarda insan hak ve özgürlüklerine erişimde yaşadığı dezavantajlar, afet süreçlerinde daha da şiddetlenebilmektedir. Nitekim büyük ölçekli afet dönemlerinde, engelli bireylerin toplumun geri kalanıyla kıyaslandığında başkaca pek çok olumsuzlukla mücadele etme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Engelli bireylerin yeteneklerindeki mevcut sınırlılıklar ile kaçma konusunda yaşadıkları zorluklar; afet süreçlerinde bu kişiler özelinde meydana

¹⁴⁵ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "E-bülten Şubat 2023", <https://www.aile.gov.tr/media/131235/subat-2023-e-bulten.pdf> (E.T.: 4/6/2023).

¹⁴⁶ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "Bakanımız Derya Yanık Kahramanmaraş'ta Depremzedelerle İftarda Bir Araya Geldi", <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/haberler/bakanimiz-derya-yanik-kahramanmaras-ta-depremezdelele-iftarda-bir-araya-geldi/> (E.T.: 10/5/2023).

¹⁴⁷ Hürriyet, "Depremzede çocuklar için 323 bin 675 'koruyucu aile başvurusu'", <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/depremezde-cocuklar-icin-323-bin-675-koruyucu-aile-basvurusu-42230376#:~:text=Deprem%20C3%B6nce-si%20669%20olan%20koruyucu,itibar%C4%B1yla%2065%20bin%20175%20oldu.> (E.T.: 4/6/2023).

¹⁴⁸ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "Deprem Nedeniyle Çocuklarımıza Koruyucu Aile Olmak İsteyen Vatandaşlarımız İçin Basın Açıklamamız", <https://www.aile.gov.tr/basin-aciklamalari/deprem-nedeniyle-cocuklarimiza-koruyucu-aile-olmak-isteyen-vatandaslarimiz-icin-basin-aciklamamiz/> (E.T.:4/6/2023).

na gelen zararları çoğaltmaktadır.¹⁴⁹ EHİS de doğrudan doğal afet durumlarına atıfta bulunarak afet süreçlerinde engelli bireylerin haklarının hiçbir şekilde ayrımcılığa maruz kalmaksızın korunmasını güvence altına almayı amaçlamaktadır. Sözleşme'nin "Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar" başlıklı 11'inci maddesine göre "*Taraf Devletler silahlı çatışma halleri, acil insani durumlar ve doğal afetler de dâhil olmak üzere risk durumlarında engellilerin korunması ve güvenliğinin sağlanması için insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku dâhil uluslararası hukuk çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli tüm tedbirleri alır.*"

Acil durum süreçlerindeki engelli bireyler, büyük bir risk altındadır ve afetlerde yaşanan ölüm istatistiklerinde engellilerin ölüm oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Engelli bireylerin afetlerdeki ölüm oranlarının yüksek olması, kırılabilirlikleriyle ilintili olan çok çeşitli faktörlere bağlıdır. Bununla birlikte, engelli bireylerin; aile ve toplum desteği kaybı, hareket kabiliyetinin sınırlılığı ve destekleyici araçların eksikliği nedeniyle afet yanıt sistemlerinden eşit bir biçime faydalanamadığı da görülebilmektedir. Yaşanan afetler, bölgede yaşayan insanların sağlığı açısından çok sayıda fiziksel tehdit oluşturduğundan afet neticesinde engelli insanların sayısında artışın yaşanması da olağandır.¹⁵⁰ Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, afetlerin ardından kamplarda veya geçici barınaklarda yaşayan insanların yüzde 5 ila 7'si afet nedeniyle engelli konumuna gelmektedir. Acil ihtiyaçlarına dikkat edilmediğinde, bu bireylerin fiziksel-zihinsel sağlık durumları daha da kötüleşebilmektedir. Yanı sıra, afetlerden etkilenen insanların çoğunun ruhsal sıkıntı çekme ihtimallerinde artış yaşanması mümkün olduğundan afet sonrası süreçte rehabilitasyona erişimin kısıtlı olması da afetlerde bireyler için sorun teşkil edebilmektedir.¹⁵¹

Doğal afetlerin yaşandığı sırada veya afet sonrası süreçlerde, engelli bireylere yönelik bazı önlemlerin alınması gerekmektedir. Örneğin, afetler sırasında işitme engelli bireylerin tahliye emirlerini veya barınma yerlerinde verilen talimatları anlamakta zorluk yaşamaları söz konusu olabildiğinden, bu bireyler için özel iletişim yöntemleri, işitme cihazları veya tercüman hizmetleri gibi alternatif çözümlerin tatbik edilmesi gerekebilmektedir. Tahliye aşamalarında tekerlekli sandalye kullanan bireylerin ulaşım ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır. Engelli bireylerin güvenliğinin sağlanması adına, afetler sonrasında oluşturulan geçici barınma yerlerinin girişlerinin, tuvaletlerin, yemek alanlarının erişilebilir olması da oldukça önem taşımaktadır. Sağlık hizmeti sağlayıcılarının, engelli bireylerin tedavisinin diğer kişilere göre daha zor veya karmaşık olduğu gerekçesiyle diğer afetzedelere öncelik verme eğiliminde olmaları da bir risk faktörü olarak ortaya çıkabilmektedir.¹⁵² Dolayısıyla afet sonrası

¹⁴⁹ Brookings-Bern Project on Internal Displacement, Human Rights and Natural Disasters. Operational Guidelines and Field Manual on Human Rights Protection in Situations of Natural Disaster, 2008, s. 72.

¹⁵⁰ A.g.e., s. 72.

¹⁵¹ A.g.e., s. 72.

¹⁵² Sharona Hoffman, "Preparing for Disaster: Protecting the Most Vulnerable in Emergencies", U.C. Davis Law Review, https://lawreview.law.ucdavis.edu/issues/42/5/articles/42-5_hoffman.pdf (E.T.: 5/3/2023) s. 1499- 1500.

dönemde başta sağlık hizmetleri olmak üzere, afetzedelere sunulan barınma, beslenme, eğitim, çalışma gibi tüm hizmetlerden ve insani yardımlardan engelli bireylerin eşit bir biçimde faydalandırılması gerekmektedir. Bunun için de engelli bireylerin engel türlerine ve bireysel durumlarına göre farklılaşabilen özel ihtiyaçlarının dikkate alınarak, engellilerin kendisinin ve yakınlarının sürece katılımıyla hizmetlerin şekillendirilmesine ihtiyaç duyulabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından açıklanan verilere göre, Kahramanmaraş merkezli depremlerin etkilediği bölgede kayıtlı olan engelli sayısı; 1.414.643'ü erkek, 1.097.307'si kadın olmak üzere toplam 2.511.950'dir. Ağır engeli olan kişi sayısı ise 775.012'dir.¹⁵³ Deprem nedeniyle ampute olan kişi sayısı ise 1.044 olmuştur.¹⁵⁴ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından bu kapsamda ivedilikle sosyal inceleme başlatılarak ampute edilen vatandaşlardan 2'si huzurevi, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerine ve 3'ü engelli bakım merkezine yerleştirilmiş, 12 kişi evde bakım hizmetlerinden faydandırılmış, 64 çocuk ise sosyal destek yardımlarıyla desteklenmiştir.¹⁵⁵ Yanı sıra Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından; deprem nedeniyle engelli olan vatandaşların sonraki ihtiyaçlarının takip edildiği, uzuv kaybı yaşayanların protez ve diğer sağlık ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılanacağı belirtilmiştir.¹⁵⁶

Kurumsal bakım hizmetlerinden faydalanan engelli bireylerin afet süreçlerinde herhangi bir hak ihlali yaşamaması, afet dönemlerinde gözetilmesi gereken bir diğer alanı teşkil etmektedir. Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından açıklanan verilere göre depremlerden etkilenen bölgede, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı 66 engelli ve yaşlı bakım merkezinde 5.252 kişi kurumsal hizmet almaktadır.¹⁵⁷ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, depremler nedeniyle kurumsal bakım hizmetlerinden faydalanan engelli bireyler arasında can kaybı ve yaralanma meydana gelmemiştir.¹⁵⁸ Bu kapsamda, depremin olduğu andan itibaren hızla deprem bölgesindeki engelli ve yaşlılara ilişkin kuruluşlarla iletişime geçilerek ilk durum bilgisi alınmış, kuruluşlardan hizmet alan 1.333 engelli kişi tedbiren farklı illerdeki yatılı kuruluşlara taşınmıştır. Tahliye edilen kuruluşlarda hasar tespit incelemesi yapılarak sağlam olduğu tespit edilen merkezler ise tekrar hizmete açılmıştır.¹⁵⁹

¹⁵³ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu, s. 9.

¹⁵⁴ Banu Ergül, "Afet ve İnsani Bakımdan Acil Durumlarda Engellilik Kapsayıcı Hizmet ve Müdahaleler", İnsan Hakları Hukuku Açısından Afet Dönemlerinde Hassas Gruplar Uluslararası Sempozyumu, 2023, Ankara.

¹⁵⁵ A.g.e.

¹⁵⁶ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "Bakanımız Derya Yanık Kahramanmaraş'ta Depremzedelerle İftarda Bir Araya Geldi", <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/haberler/bakanimiz-derya-yanik-kahramanmaraş-ta-depremedelerle-iftarda-bir-araya-geldi/> (E.T.: 10/5/2023).

¹⁵⁷ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 9.

¹⁵⁸ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "E-bülten Mart 2023", <https://www.aile.gov.tr/media/133482/e-bulten-2023-mart.pdf> (E.T.:4/6/2023).

¹⁵⁹ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "E-bülten Şubat 2023", <https://www.aile.gov.tr/media/131235/subat-2023-e-bulten.pdf> (E.T.:4/6/2023).

Deprem bölgesinde çadırlarda barınan ve hastanelerde tedavisi tamamlanarak taburcu edilen veya taburcu edilecek engelli ve yaşlı bireylerden profesyonel bakıma ihtiyacı olanların tespit edilmesi amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ekipler oluşturulmuştur. Bu kapsamda, profesyonel bakıma ihtiyacı olan 664 engelli birey, Bakanlığa bağlı kurumlara yerleştirilmiştir.¹⁶⁰

Afet dönemlerinde engelli bireylerin süreçler hakkında her türlü bilgiye erişimlerinin sağlanması hak ihlallerinin önlenmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bu kapsamda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından engelli ve yaşlı bireyler için deprem destek WhatsApp hattı kurulmuştur. Bakanlık hizmetlerinin STK'lar tarafından tespit edilen kişilere hızlı bir şekilde ulaştırılabilmesi için kurulan bu hat aracılığıyla, Bakanlığa STK'lardan ya da bizzat engelli veya yaşlı bireylerden iletilen talepler, ilgili kurum ve kuruluşların iş birliğinde çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır.¹⁶¹ Mart 2023 itibarıyla, mobil uygulamalar üzerinden iletilen toplam 3.168 talep, deprem sonucu ortaya çıkan acil ihtiyaçlara yönelik olarak ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği içinde karşılanmıştır. Talep edilen gıda, tahliye, kurum bakımı, tekerlekli sandalye, işitme cihazı gibi temel gereksinimler bu şekilde giderilmiştir.¹⁶²

Bölgedeki işitme engelli bireylere destek olmak amacıyla da Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinasyonunda, Bakanlık bünyesinde görevli işaret dili tercümanlarıyla farklı STK'lar ve bireysel gönüllü işaret dili tercümanlarından oluşan 120 kişilik ekip, depremin ilk gününden itibaren işitme engelli bireylerle daha hızlı iletişim kurmak, ihtiyaçlarını karşılamak üzere sahada görevlendirilmiştir.¹⁶³ Deprem sonrasında, 320 işitme engelli birey tahliye edilerek farklı şehirlerdeki otel ve KYK'ya bağlı yurtlara yerleştirilmiştir. Bu sayede, işitme engelli bireylerin güvenli ve destekleyici bir ortamda kalması sağlanmıştır. Ayrıca, 500'den fazla işitme engelinin ihtiyaçları da karşılanmıştır. Bu kapsamda, 2.300 kutu (13.800 adet) pil, 140 cihaz, 2 implant kablo, 110 çadır desteği sağlanmış ve 45 implant başvurusu sonuçlandırılmıştır.¹⁶⁴

Deprem felaketinin akabinde bölgedeki çadır kentlerde, engelli depremzedelerin barınma ve sağlık ihtiyaçlarının bir arada karşılanabilmesi için özel çadırlar tahsis edilmiştir. Özellikle özel gereksinimlere sahip çocukların ihtiyaçlarının karşılanması adına "Özel Eğitim Çadırı" uygulaması başlatılmış, bu uygulama depremden etkilenen on bir ilde faaliyete geçirilmiştir. Özel Eğitim Çadırlarının en büyüğü Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi içinde bulunan çadır kente kurulmuştur. Söz konusu uygulama sayesinde, özel eğitim öğretmenleri tarafından deprem bölgesindeki özel eğitime ihtiyaç duyan ağır tanılı çocukların, yaşadıkları travmanın tespiti yapılarak kişiye özel

¹⁶⁰ A.g.e.

¹⁶¹ A.g.e.

¹⁶² Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s.109-110.

¹⁶³ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "E-bülten Şubat 2023" <https://www.aile.gov.tr/media/131235/subat-2023-e-bulten.pdf> (E.T.:4/6/2023).

¹⁶⁴ Strateji ve Bütçe Başkanlığı, a.g.e., s. 110.

eğitim programları hazırlanmakta ve eğitimleri yürütölmektedir. adır kentte barınanların yanı sıra deprem bölgelerinde başkaca yerlerde ikamet eden ve ulaşım zorluğu olan özel gereksinimli çocukların da özel servislerle ikamet yerlerinden alınarak çadır okullarına getirilmeleri sağlanmaktadır.¹⁶⁵

D. Ceza İnfaz Kurumlarında Tutulanlar

Anayasa'nın 17'nci maddesinde *"Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz"* hükmü bulunmaktadır. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 12'nci maddesinde *"Bu sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin mümkün olan en yüksek seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkını tanır."* denilmektedir. Ulusal ve uluslararası müktesebat işkence ve kötü muameleyi mutlak suretle yasaklamaktadır. Bu kapsamda ceza infaz kurumlarında tutulan bireylerin de diğer bireyler kadar sağlık hakkından yararlanmaları ve vücut bütünlüklerinin korunması için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Doğal afet dönemlerinde, ceza infaz kurumlarında tutulan kişilerin hareket kabiliyetleri, büyük oranda kamu otoritelerinin kararları ile sınırlıdır. Bu kişiler, afetleri yaşayan diğer insanların aksine, daha güvenli alanlara tahliyeleri veya temel malzemelerin stoklanması noktasında kendi kararlarını alamamaktadır. Doğal afet süreçlerinde, bu kişilerin yetkililerin yardımları olmadan tıbbi bakım almaları, gıda veya barınmak için gerekli olan malzemeleri temin etmeleri de mümkün olamamaktadır.¹⁶⁶ Ceza infaz kurumlarında tutulanların doğal afet sırasında karşılaşılabilecekleri diğer bir risk ise; "acil durumun kaosu içinde, diğer hükümlülerin veya kötü eğitimli ve paniklemiş kurum personelinin saldırısına maruz kalınması olasılığıdır."¹⁶⁷ Dolayısıyla ceza infaz kurumlarında tutulan kişiler, doğal afet süreçleri bakımından toplumdaki savunmasız nüfusun içerisine dâhil edilmektedir.

Doğal afet tehdidi, ceza infaz kurumlarında panik ve huzursuzluk yarattığından tutulanların kendi hayatları veya ailelerinin güvenlikleri için endişelenmesi ve buna bağlı olarak da bazı kurumlarda protesto veya kaçış denemelerinin yaşanması söz konusu olabilmektedir. Aynı zamanda personel de, kendisinin ve ailesinin afetten korunabilmesi adına ceza infaz kurumundan çıkış yapabilmektedir. Açıklanan olası sorunların

¹⁶⁵ Hürriyet, "Özel öğrencilere özel çadır", <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ozel-ogrencilere-ozel-cadir-42228666> (E.T: 4/6/2023).

¹⁶⁶ Sharon Hoffman, "Preparing for Disaster: Protecting the Most Vulnerable in Emergencies", *U.C. Davis Law Review*, 2009, s. 1505.

¹⁶⁷ A.g.e., s. 1505.

önlemesinin yolu ise afet öncesi dönemde hazırlanan kapsamlı afet risk önleme planlamaların yapılmasıdır.¹⁶⁸

Doğal afetler; özgürlüğünden mahrum bırakılanların anayasal ve yasal haklarının ihlaline veya tutulanların fiziksel, duygusal ve zihinsel gibi çeşitli şekillerde zarar görmelerine veya kamu güvenliği risklerine sebebiyet verebilmektedir. Özgürlüğünden mahrum bırakılanların refahı bakımından yasal sorumluluk taşıyan ceza infaz kurumu idarelerinin, başta yaşam hakkı olmak üzere doğal afet süreçlerinde meydana gelebilecek olası temel insan hakkı ihlallerini önleme yükümlülüğü bulunmaktadır. 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 6'ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan "a) Hükümlüler ceza infaz kurumlarında güvenli bir biçimde ve kaçmalarını önleyecek tedbirler alınarak düzen, güvenlik ve disiplin çerçevesinde tutulurlar. b) Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin düzenli bir yaşam sürdürmeleri sağlanır. Hürriyeti bağlayıcı cezanın zorunlu kıldığı hürriyetten yoksunluk, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddî ve manevî koşullar altında çektirilir. Hükümlülerin, Anayasada yer alan diğer hakları, infazın temel amaçları saklı kalmak üzere, bu Kanunda öngörülen kurallar uyarınca kısıtlanabilir." hükmü nedeniyle doğal afet dönemlerinde kaçışları önleyici tedbirlerin düzen, güvenlik ve disiplin çerçevesinde uygulanması mümkündür. Ancak, deprem gibi doğal afetler neticesinde kurumlarda düzenin ve güvenliğin korunmasına yönelik alınacak tedbirlerin başta işkence ve kötü muamele yasağı olmak üzere uluslararası ve ulusal insan hakları hukukuna uygun olması, diğer bir deyişle müdahalelerin yasal olması, meşru bir nedene dayanması ve ölçülü olması gerekmektedir.

Ülkemizde yaşanan deprem felaketinde, Hatay T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda tutulan özgürlüğünden mahrum bırakılanların, ailelerinden haber alabilmek için isyan çıkardıkları ve bu olay nedeniyle bazı tutulanların yaralandığı, bazılarının ise hayatını kaybettiği iddiaları sosyal medya kanalıyla öne sürülmüştür. Bu konuya ilişkin Adalet Bakanlığı tarafından yapılan açıklama şu şekilde olmuştur:

"Hatay T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu hakkında bazı basın-yayın kuruluşlarında ve sosyal medya platformlarında yer alan iddialarla ilgili basın açıklaması yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Hatay T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda bulunan bir kısım adli hükümlü ve tutuklunun firar teşebbüsünde bulunması ve ardından yangın çıkarması nedeniyle; firarı önlemek, yangını söndürmek ve ceza infaz kurumunun tutuklu ve hükümlülerin güvenliğini sağlamak için yasal mevzuat çerçevesinde gerekli müdahale yapılmıştır. Müdahale sonucunda firar girişimi engellenmiş, yangın söndürülmüş tutuklu ve hükümlülerin güvenliği sağlanmıştır. Olaylara müdahale sırasında 12 adli hükümlü ve tutuklu yaralanmış, hastaneye sevk edilen yaralılardan 3'ü vefat etmiştir. Hadisenin soruşturulması için Adalet Bakanımız tarafından Adalet Bakanlığı müfettişleri ile Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü kontrolörleri

¹⁶⁸ Penal Reform International, Natural Hazards and Prisons: Protecting Human Rights of People in Prison in Disaster Prevention, Response and Recovery A Guide to Disaster Risk Reduction for Prisons, 2021, s. 2-12.

görevlendirilmiş, olayla ilgili adli ve idari tahkikat başlatılmıştır. Ceza infaz kurumunda kadın hükümlü/tutuklulara tecavüz edildiği iddiaları ve diğer asılsız ithamlar tamamen gerçek dışıdır. Söz konusu olaylar neticesinde ceza infaz kurumunun hükümlü ve tutuklular tarafından kullanılamaz halde tahrip edilmesi nedeniyle hükümlü ve tutukluların başka ceza infaz kurumlarına sevki sağlanmıştır.¹⁶⁹

Hatay T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda yaşanan olaya ilişkin olarak; öncelikle doğal afet dönemlerinde, sıklıkla kaos ortamından faydalanmak suretiyle ceza infaz kurumlarından firar etme girişimine rastlanıldığı belirtilmelidir. Bunun yanında, doğal afet süreçlerinin kendine has kargaşası da ceza infaz kurumu personelinin görevini yürütürken zorluklarla karşılaşmasına neden olabilmektedir. Kurum personelinin, bir yandan görevini yürütürken diğer yanda afet sürecini deneyimleyen ailesinin güvenlik şartlarından endişe duyması olasıdır. Bu nedenle, doğal afet süreçlerinde yaşanan hadiseler, bu süreçlerin zorlu şartları çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bununla beraber, doğal afet süreçlerinde, ceza infaz kurumundaki tutulanlara karşı gerçekleştirilen müdahalelerin uluslararası insan hakları hukuku ve ulusal mevzuatımıza uygun bir biçimde gerçekleştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

¹⁶⁹ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, "Hatay T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Hakkında Basın Açıklaması", <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/hatay-t-tipi-kapali-ceza-infaz-kurumu-hakkinda-basin-aciklamasi09022023125942> (E.T.: 13/6/2023).

TİHEK

tarafından ilk olarak
Hatay'da insani
yardım faaliyetleri
gerçekleştirilmiştir.
Ardından depremlerden
etkilenen Osmaniye'ye,
Gaziantep'in Nurdağı
ilçesine, Kahramanmaraş'a,
Hatay'a, Malatya'ya,
Adıyaman'a,
Kahramanmaraş'ın Elbistan
ve Pazarcık ilçesine ve
Gaziantep'e İzleme ve
İnsani Yardım Ziyaretleri
gerçekleştirilmiştir.

V. AFET DÖNEMİNDE TİHEK

Doğal afetlerin insan hakları üzerindeki etkilerinin bağımsız kuruluşlarca izlenmesi, genel anlamda insan haklarının korunması ve geliştirilmesinde, afetlerin insan hakları üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerinin değerlendirilerek hak ihlallerinin giderilmesinde, ayrıca ilerleyen süreçlerde afet planlamalarının hak temelli bir perspektifle hazırlanarak gelecekteki hak ihlallerinin önüne geçilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bu kapsamda özellikle Paris İlkeleri'ne uygun bir biçimde kurulan UIHK'ler kilit bir rol üstlenebilmektedir.

TİHEK, temel görevleri olan; insan onurunu temel alarak insan haklarının korunmasını ve geliştirilmesini, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınmasını, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesini sağlamak ile işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek kapsamında, yaşanan deprem felaketinin ardından sorumluluklarının bilinciyle hızlıca harekete geçmiştir.

Bu kapsamda, TİHEK tarafından ilk olarak Hatay'da insani yardım faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Ardından depremlerden etkilenen Osmaniye'ye, Gaziantep'in Nurdagi ilçesine, Kahramanmaraş'a, Hatay'a, Malatya'ya, Adıyaman'a, Kahramanmaraş'ın Elbistan ve Pazarcık ilçesine ve Gaziantep'e *İzleme ve İnsani Yardım Ziyaretleri* gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, deprem nedeniyle meydana gelen göç hareketlerinden yoğun bir biçimde etkilenen Mersin ve Afyonkarahisar illeri de "İzleme ve İnsani Yardım Ziyaretleri" kapsamına alınmıştır.

Sahada gerçekleştirilen izleme faaliyetlerinin yanı sıra Ankara'da AFAD Başkanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE) ve Ankara Şehir Hastanesi ziyaretleri yapılmış ve bu ziyaretlerde hem deprem bölgesindeki mevcut durum hem de Ankara

ilinde deprem felaketine yönelik yürütülen çalışmalar hakkında bilgiler alınmıştır. Türkiye Diyanet Vakfı Etimesgut İyilik Çarşısı¹⁷⁰ yetkilileriyle görüşülerek depremden etkilenen kişiler için beslenme, barınma ve psikososyal hizmetler konusunda yapılabilecekler istişare edilmiştir.

Kuruma depremedelerin erişiminin kolaylaştırılması amacıyla, deprem bölgesinden yapılan başvuru işlemleri için başvuranlara kolaylık sağlanmıştır. TİHEK, konut ve barınma hakkının korunması kapsamında fahiş fiyat artışlarının önüne geçilmesine ve depremedelerin işe alım süreçlerinde çalışma haklarının korunması açısından ayırıcı muamelelerin önlenmesine ilişkin basın açıklamaları¹⁷¹ yapmış, böylece olası insan hakları ihlalleri hakkında kamuoyunun farkındalık düzeyinin artırılması hedeflenmiştir. Bunlara ilaveten, TİHEK tarafından deprem sonrası kira artışları sorunu hakkında resen inceleme başlatılarak "Barınma Hakkı Bağlamında Deprem Sonrası Kira Artışlarının Değerlendirilmesi Raporu"¹⁷² yayımlanmıştır.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü vesilesiyle depremedelerin barındırıldığı Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü Ankara Personel Eğitim Merkezine ziyaret düzenlenerek depremede kadınlarla bir araya gelinmiş, insani yardım ve farkındalık artırıcı faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, depremedelere hukuki destek sağlanması amacıyla Ankara Üniversitesi Hukuk Klinikleri iş birliği ile Ankara'da depremedelerin barındırıldığı yerlere deprem destek-dayanışma masaları kurulması için çalışmalar başlatılarak ilk deprem destek-dayanışma masası Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Ankara Eğitim Merkezinde faaliyete geçirilmiştir.¹⁷³ Ardından 4-7 Temmuz 2023 tarihleri arasında, Ankara'da depremedelerin barındığı üç farklı kamu misafirhanesinde deprem destek-dayanışma masaları kurulmuştur.¹⁷⁴

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı vesilesiyle, 23 Nisan 2023'te Malatya'da depremede çocukların barındırıldığı geçici barınma merkezinde 6-12 yaş grubunda

¹⁷⁰ https://twitter.com/tihek_kurumsal/status/1626201559188004865?ctx=HHwWgoCzyffstpEtAAAA (E.T.13/4/2023).

¹⁷¹ TİHEK, "Deprem Nedeniyle Naklini Eskişehir'deki bir Okula Aldırmak İsteyen Öğrencinin Başörtülü Olması Nedeniyle Okula Kabul Edilmediği İddiasına İlişkin Basın Açıklaması", <https://www.tihek.gov.tr/deprem-nedeniyle-naklini-eskisehirdeki-bir-okula-aldirmak-isteyen-ogrencinin-basortulu-olmasi-nedeniyle-okula-kabul-edilmediği-iddiasina-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T.13/4/2023); TİHEK, "Deprem Sonrası Durum ve Afet Yönetimine İlişkin İnsan Hakları Temelli İzleme Faaliyetleri Kitapçığı", <https://www.tihek.gov.tr/deprem-sonrasi-durum-ve-afet-yonetimine-iliskin-insan-haklari-temelli-izleme-faaliyetleri-kitapçigi-> (E.T.13/4/2023); TİHEK, "Depremede Vatandaşlarımızın Çalışma Hakkına İlişkin Basın Açıklaması", <https://www.tihek.gov.tr/depremede-vatandaslarimizin-calisma-hakkina-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T.13/4/2023); TİHEK, "Deprem Felaketi Sonrası Artan Konut Fiyatlarına İlişkin Basın Açıklaması", <https://www.tihek.gov.tr/deprem-felaketi-sonrasi-artan-konut-fiyatlarina-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T.13/4/2023); TİHEK, "Ülkemizde Yaşanan Deprem Felaketine İlişkin Basın Açıklaması", <https://www.tihek.gov.tr/ulkemizde-yasanan-deprem-felaketine-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T.13/4/2023).

¹⁷² TİHEK, Barınma Hakkı Bağlamında Deprem Sonrası Kira Artışlarının Değerlendirilmesi Raporu, Ankara, 2023, <https://www.tihek.gov.tr/barinma-hakki-baglaminda-deprem-sonrasi-kira-artistarinin-degerlendirilmesi-raporu> (E.T.13/4/2023).

¹⁷³ TİHEK, "TİHEK-Ankara Üniversitesi İş Birliğinde 'Deprem Destek Çalışma Masası Kuruldu'", <https://www.tihek.gov.tr/tihek-ankara-universitesi-is-birliginde-deprem-destek-calisma-masasi-kuruldu> (E.T.: 21/4/2023).

¹⁷⁴ TİHEK, "TİHEK-Ankara Üniversitesi Hukuk Klinikleri İş Birliğinde Kamu Kurumu Misafirhanelerinde 'Deprem Destek Çalışma Masaları Kuruldu'", <https://www.tihek.gov.tr/tihek-ankara-universitesi-hukuk-klinikleri-is-birliginde-kamu-kurumu-misafirhanelerinde-deprem-destek-calisma-masalari-kuruldu> (E.T.: 6/7/2023).

yaklaşık 1000 çocuğa yönelik TİHEK Çocuk Şenliği gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, oyunlar vasıtasıyla çocuk hakları konusunda çeşitli etkinlikler yapılmıştır.

Uluslararası iş birliği çalışmaları doğrultusunda, Avrupa Ulusal İnsan Hakları Kurumları Ağı (ENNHRI) başta olmak üzere akran ÜİHK'ler ile temaslarda bulunulmuştur. Yanı sıra Kurumumuz (TİHEK) tarafından 3/5/2023 tarihinde "İnsan Hakları Hukuku Açısından Afet Dönemlerinde Hassas Gruplar Uluslararası Sempozyumu" düzenlenmiştir.

Son olarak, deprem bölgesindeki çalışmaları daha aktif şekilde yürütülebilmek üzere Kurum çalışmalarını yoğunlaştırmış ve 7/3/2023 tarihli ve 32125 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 6903 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile Gaziantep'te TİHEK bürosu açılmasına karar verilmiştir.¹⁷⁵

A. Deprem Bölgesine Yapılan İzleme ve İnsani Yardım Ziyaretleri

1. Osmaniye – Nurdağı Ziyareti

Ziyaret Edilen İl ve İlçeler	Osmaniye Gaziantep/Nurdağı
Ziyaret Tarihi	16/2/2023
Ziyaret Türü	İzleme ve İnsani Yardım Ziyareti Ulusal Önleme Mekanizması (UÖM) Ziyareti
Ziyaret Yerleri	<ul style="list-style-type: none">Osmaniye Afet Koordinasyon MerkeziOsmaniye Jandarma Komutanlığı (UÖM Ziyareti)Gaziantep Nurdağı ilçesi

• *Ziyaret Hakkında Genel Bilgiler*

TİHEK, 16/2/2023 tarihinde Osmaniye ilinde ve Gaziantep'in Nurdağı ilçesinde gerçekleştirdiği "İzleme ve İnsani Yardım Ziyaretleri" kapsamında; Osmaniye Afet Koordinasyon Merkezine ve Gaziantep Nurdağı ilçesine ziyaretler düzenlemiştir. Yanı sıra, Osmaniye Jandarma Komutanlığına UÖM görevi kapsamında bir ziyaret gerçekleş-

¹⁷⁵ TİHEK, "Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun İlk Bağlı Bürosu Gaziantep'te Kuruluyor", <https://tihek.gov.tr/turkiye-insan-haklari-ve-esitlik-kurumunun-ilk-bagli-burosu-gaziantep-te-kuruluyor> (E.T: 13/4/2023).

tirilmiştir. Bu çerçevede, Gençlik ve Spor Bakan Yardımcısı, Osmaniye Valisi, Niğde Valisi ve İl Cumhuriyet Başsavcısı ile görüşmeler gerçekleştirilerek Osmaniye ilinin genel durumu ve yürütülen çalışmalar hakkında bilgi alınmıştır.

Yetkililerle yapılan görüşmelerde, Osmaniye ilinde, afet yönetim planlarında yer alan "Koordinator Valilik" uygulaması sayesinde depremin ardından ivedi bir biçimde koordinasyon sağlanabildiği, depremden hemen sonra Osmaniye'de kriz masası kurulduğu ifade edilmiştir. Fransa ve Avustralya'dan gelen arama kurtarma ekiplerine çalışmaları için gereken imkânların sağlandığı, söz konusu ekiplerin çalışmalarını tamamladıktan sonra kendi istekleriyle ülkemizden ayrıldıkları bilgisi verilmiştir. Depremden dört gün sonra ildeki arama kurtarma çalışmaları tamamlanarak enkaz kaldırma çalışmalarına geçilmiştir. Ziyaret tarihinde, ildeki enkaz kaldırma çalışmalarına devam edildiği gözlemlenmiştir.

Yetkililerle yapılan görüşmelerde, Osmaniye genelinde depremden en çok hasar alan ilçelerin; Bahçe ve Hasanbeyli olduğu aktarılmıştır. Bölgedeki bina enkazlarından alınan numunelerin değerlendirmeye alındığı, buna bağlı olarak sorumlu yapı müteahhitleri hakkında adli işlemler başlatıldığı öğrenilmiştir. İl adliye binası ile lojmanların yeni yapılan binalar olması sebebiyle depremden hasar almadıkları bilgisi aktarılmıştır. Adli işlemler için gerek duyulması halinde il emniyet müdürlüğü nezarethanelerinin yanı sıra jandarma nezarethanelerinin kullanıldığı belirtilmiştir. Osmaniye'nin Hasanbey ve Bahçe ilçelerindeki 2 dış karakolun deprem nedeniyle hasar gördüğü belirtilmiştir.

Gençlik ve Spor Bakanlığının öğrenci yurtlarının, spor salonlarının ve gençlik tesislerinin depremedelerin kullanımına açıldığı ve ziyaret tarihinde yaklaşık 89.000 depremeden buralarda misafir edildiği bilgisi verilmiştir. Bunun yanında yurt yemekhanelerinde gönüllü yemek şirketleri tarafından hazırlanan yemeklerin, depremedelere dağıtıldığı ifade edilmiştir.

- *Tespitler, Gözlem ve Değerlendirmeler*

- *Osmaniye Jandarma Komutanlığı*

TİHEK Heyeti tarafından ziyaret edilen Osmaniye Jandarma Komutanlığında, 9 adet nezarethane bulunmaktadır. Heyet tarafından, tutulanlarla bire bir görüşmeler yapılmıştır. Tutulanlar, Jandarma personelinin kendilerine yönelik olumsuz tutum ve davranışı olmadığını, yemek ve su ihtiyaçlarının düzenli bir şekilde karşılandığını ve avukata erişim konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

- *Gaziantep Nurdağı İlçesi*

Nurdağı Kaymakamlık binasının depremlerden ağır hasar alması nedeniyle Beyaz Masa yönlendirme iş ve işlemlerinin Kaymakamlık bahçesine kurulan çadırlarda yü-

rütüldüğü görülmüştür. Burada yetkililerle gerçekleştirilen görüşmelerden sonra, insani yardım alanına gidilmiştir. TİHEK yardım malzemeleri, yetkililere teslim edilmiş ve depremzedeler tarafından talep edilen temel ihtiyaçlar hakkında bilgi alınmıştır.

2. Mersin Ziyareti

Ziyaret Edilen İl ve İlçeler	Mersin
Ziyaret Tarihi	17/2/2023
Ziyaret Türü	İzleme ve İnsani Yardım Ziyareti
Ziyaret Yerleri	<ul style="list-style-type: none">• Mersin Valiliği• Kırkkasık KYK Öğrenci Yurdu• Mezitli Kur'an Kursu

• *Ziyaret Hakkında Genel Bilgiler*

TİHEK, 17/2/2023 tarihinde Mersin'de gerçekleştirdiği "İzleme ve İnsani Yardım Ziyaretleri" kapsamında, Mersin Valiliğine, Kırkkasık KYK Öğrenci Yurtlarına ve Mezitli Kur'an Kursuna ziyaretler düzenlemiştir. Bu çerçevede, İçişleri Bakanlığı Hukuk Hizmetleri Genel Müdürü, KYK Yurt Yetkilileri, İl Müftüsü ve Mezitli Kur'an Kursu Müdürü ile görüşmeler gerçekleştirilerek Mersin ilinin genel durumu ve yürütülen çalışmalar hakkında bilgi alınmıştır.

Yetkililerle yapılan görüşmelerde, Mersin'e deprem bölgelerinden 300.000 civarında depremzedenin geldiği ve ziyaret tarihi itibarıyla 69.000 depremzedenin il öğrenci yurtlarına, otellere ve misafirhanelere yerleştirildiği ifade edilmiştir. Yanı sıra, Mersin'e gelen depremzedelerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak üzere konteyner kent kurulmasının planlandığı bilgisi alınmıştır. Deprem sonrasında yoğun göç alması nedeniyle ilde konut fiyatlarında fahiş artışların yaşandığı ifade edilmiştir.

Depremzedelere yönelik yardımların şehrin fuar alanında depolandığı; ancak daha fazla insani yardıma gereksinim duyulduğu, il genelinde yer alan 10 farklı öğretmenevinde hazırlanan yemeklerin vatandaşlara dağıtımının sağlandığı ifade edilmiştir.

Salgın hastalıkların önlenmesi için il genelinde düzenli aralıklarla ilaçlamalar yapıldığı belirtilmiştir. Psikososyal desteğe ihtiyaç duyan yaklaşık 19.000 depremzede için danışma desteğinin sağlandığı aktarılmıştır.

Depremzedelerin sosyal ve kültürel faaliyetlere erişimlerinin artırılması amacıyla şehrin belirli bölgelerine mobil kütüphaneler kurulduğu gözlenmiştir.

Mersin'e yaşanan yoğun göç sonucu eğitim hakkına erişim konusunda yaşanabilecek sıkıntıların bertaraf edilmesi ve şehirde bulunan tüm öğrencilerin eğitim hakkını etkin bir şekilde kullanabilmesinin güvence altına alınabilmesi amacıyla planlamalar yapıldığı ifade edilmiştir. Bu kapsamda, eğitim-öğrenim döneminin başlamasıyla birlikte yaşanacak yoğunluğun giderilebilmesi için çift zamanlı eğitime geçilmesinin ve depremlerden etkilenen engelli çocukların eğitimlerine devam edebilmeleri için üniversite kampüslerinde özel sınıfların açılmasının planlandığı, ayrıca depremzede çocukların okul öncesi eğitim hizmetlerine erişimlerini sağlamak üzere barındıkları yurtlarda sınıflar açıldığı ifade edilmiştir.

- *Tespitler, Gözlem ve Değerlendirmeler*

- *Kırkkaşık KYK ve Mersin Kız Öğrenci Yurdu*

Kırkkaşık KYK ve Mersin Kız Öğrenci Yurtlarının toplam yatak kapasitesi 5.380 olup yurt odaları 4-6 kişiliktir. Ziyaret tarihi itibarıyla Mersin Bloğunda 2.860, Kırkkaşık Bloğunda 2.860 depremzede barındırılmaktadır. Yurtlarda barındırılan çocuk sayısı ise 569'dur. Ziyaret tarihinde yurtlarda barındırılan üniversite öğrencileri, depremzedelerden farklı binalara yerleştirilmiştir. Öğrenciler ve depremzedeler farklı yemekhanelerde yemek yemektedir.

İdare tarafından, depremzedelerin ihtiyaç duyabileceği giysi ve temizlik malzemelerinin temini noktasında bağışlardan da faydalandığı belirtilmiştir.

Yurtların bulunduğu yerleşkenin bahçesine çocuklar için park ve oyun alanları kurulmuştur. Ek olarak yurt binalarının içerisinde çocuk oyun alanları oluşturulmuştur. Çocuk oyun alanlarında yeterli sayıda oyuncak olmadığı görülmüştür. İdare, çocukların oyuncakları odalarına götürebildiğini, bu nedenle de yurt bünyesinde oluşturulan çocuk oyun alanlarında az sayıda oyuncak bulunduğunu ifade etmiştir.

Yetkililerle yapılan görüşmelerde; Mersin Üniversitesi bünyesinde oluşturulan 40 kişilik profesyonel bir ekibin, yurtlarda barındırılan depremzedelerin psikolojik ilk yardım ve ileri dönem travma terapi ihtiyaçlarını belirleme noktasında yardımcı olacağı ve yerleşkede destek ve rehberlik çalışmalarına başlayacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle, anılan ekibin gerçekleştireceği duyu durum tespiti çalışmalarında dikkate alınmak üzere, depremzede çocukların etkinlik saatlerinde çizdikleri resimlerin saklandığı belirtilmiştir.

Yetkililer, deprem sonrasında fiziksel engelli olan bireylere engellilik tespiti ile sağlık kurulu raporu alınması konularında destek sağlamaktadır.

– *Mezitli Kur'an Kursu*

Yetkililerle yapılan görüşmelerde, kurs binasının aile üyelerinin birlikte kalmasına elverişli olmaması nedeniyle kadınların ve çocukların erkek aile üyelerinden farklı bir binada barındırıldıkları, çocukların babaları ile Kursun bahçesinde görüşebildiği ifade edilmiştir. Barındırılan depremzedelerin giysi ve temizlik ihtiyaçlarının bağışlarla, yemek ihtiyaçlarının ise Kurs Müdürlüğü'nün bütçesiyle karşılandığı belirtilmiştir. Ziyaret tarihinde kurs merkezinde kalan ve deprem travması bulunan herhangi bir depremzedenin tespit edilmediği bilgisi verilmiştir. 82 Suriye uyruklu depremzedenin, Kur'an Kursunda barındırıldığı bilgisi edinilmiştir.

3. Kahramanmaraş Ziyareti

Ziyaret Edilen İl ve İlçeler	Kahramanmaraş
Ziyaret Tarihi	20/2/2023
Ziyaret Türü	İzleme ve İnsani Yardım Ziyareti
Ziyaret Yerleri	<ul style="list-style-type: none">• İl Emniyet Müdürlüğünde Kurulan Afet Kriz Masası• Afşar Çadır Kent• Kahramanmaraş Engelsiz Yaşam, Bakım, Rehabilitasyon ve Aile Destek Merkezi• Kahramanmaraş Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi

• *Ziyaret Hakkında Genel Bilgiler*

TİHEK, 20/2/2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta gerçekleştirilen "İzleme ve İnsani Yardım Ziyaretleri" kapsamında; İl Emniyet Müdürlüğünde kurulan Afet Kriz Masasına, Afşar Çadır Kente, Kahramanmaraş Engelsiz Yaşam Bakım ve Rehabilitasyon Merkezine ve Kahramanmaraş Şiddet Önleme ve İzleme Merkezine ziyaretler düzenlemiştir. Bu çerçevede, Kahramanmaraş Valisi ve Vali Yardımcısı ile Kahramanmaraş Milletvekili ile görüşmeler gerçekleştirilerek Kahramanmaraş ilinin genel durumu ve yürütülen çalışmalar hakkında bilgi alınmıştır. Afet Kriz Masasında yetkililerle yapılan görüşmeler, Valilik binasının yıkılması nedeniyle İl Emniyet Müdürlüğünde gerçekleştirilmiştir.

– *Afşar Çadır Kenti*

Ziyaret tarihinde, Sütçü İmam Üniversitesi Kampüsüne kurulan Afşar Çadır Kentte yaklaşık 1.800 depremzedenin barındığı bilgisi edinilmiştir. Kampüste bulunan binaların yeni yapılar olması ve kampüs alanının genişliği göz önünde bulundurularak çadır kentin bu alana kurulmasının uygun bulunduğu belirtilmiştir.

– *Kahramanmaraş Engelsiz Yaşam, Bakım, Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi*

TİHEK Heyeti tarafından gerçekleştirilen Kahramanmaraş Engelsiz Yaşam Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi ziyaretinde, deprem sonrasında Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından Merkezde kalan yaşlı ve engelli bireylerin büyük çoğunluğunun başka illere nakledildiği bilgisi edinilmiştir. Bununla beraber, yetkililer, çoğu depremzedenin yaşlı aile üyelerini bu merkeze yerleştirmeyi talep ettiğini, bu sebeple çok sayıda yeni kayıt alındığını aktarmıştır.

– *Kahramanmaraş Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi*

Kahramanmaraş Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi ziyaretinde, yetkililer tarafından, deprem dolayısıyla Merkeze çok az sayıda başvuru yapıldığı ve yapılan başvurular neticesinde mağdurların ivedi şekilde başka illere nakledildikleri ifade edilmiştir.

• *Tespitler, Gözlem ve Değerlendirmeler*

– *Afşar Çadır Kenti*

Afşar Çadır Kentinde yapılan incelemelerde, bölgeye gönderilen insani yardım malzemelerinin yeterli olduğu anlaşılmıştır. Yardım malzemeleri için depolama alanlarının düzenlendiği görülmüştür. Bölgeye yapılan bağışlarda çocukların ihtiyaç duyabileceği malzemelere öncelik verildiği, söz konusu durumun yaşlılar gibi farklı gereksinimleri olan diğer dezavantajlı grupların temel ihtiyaçlarının gözden kaçırılmasına yol açabildiği ifade edilmiştir.

Afşar Çadır Kent yerleşkesinde 3 adet ambulansın tam zamanlı bulundurduğu görülmüştür. 2 adet büyük çadırın sağlık hizmetleri için tahsis edildiği tespit edilmiştir. Sağlık görevlileriyle yapılan görüşmede, insani yardım kapsamında bölgeye yurtdışından çok sayıda ilaç gönderildiği; ancak onay aşamaları bakımından normal prosedür izlenemeyen bu ilaçların dağıtımı ve tasniflendirilmesi noktasında zorluklar yaşandığı belirtilmiştir.

Ziyaret tarihi itibarıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından il genelinde eğitim ve öğretime ara verilmesi kararı alınmıştır. Bununla birlikte il dışına nakledilmeyen çocuklar için deprem bölgesinde hizmet vermek üzere diğer illerden eğitimciler görevlendiril-

miştir. Depremzede çocukların, bölgede görev yürüten eğitimcilerle vakit geçirdikleri ve eğitimcilerin çocuklarla oyun odaklı bir süreç yürüttükleri anlaşılmıştır.

Çadır kentte çocuklara yönelik oyun alanları kurulabilmesi için ayrı çadırlar tahsis edilmiştir. Söz konusu oyun alanlarında yeterli sayıda oyuncağın bulunduğu görülmüştür. Deprem sonrası travma yaşayan çocuklara yönelik düzenli ve planlı bir psiko-sosyal servis hizmeti yürütülmeye çalışılmakta olduğu, depremzede çocuklara çadır kentte sunulan hizmetlerin yeterli ve etkili olduğu değerlendirilmiştir.

Depremzedelere sanitasyon hizmeti sunmak üzere yerleşkeye 3 adet mobil tuvalet temin edilmiştir.

Depremzedelere tahsis edilen çadırların ısınma ihtiyacı, elektrikli ısıtıcılarla veya odunlu sobalarla karşılanmaktadır.

Çorum İl Halk Kütüphanesine ait gezici-mobil kütüphanesinin depremzedelerin istifadesine sunulduğu gözlenmiştir.

Afet öncesinde esnaflık yaptığını ifade eden depremzedeler, afetin yıkıcı etkileri nedeniyle bölgede uzun süre normal hayata dönülemeyeceğini düşündüklerini, bu nedenle bölgeye kurulması planlanan konteyner kentler içerisinde ticari dükkân konseptli konteynerlerin yerleştirilerek kendilerine tahsis edilmesini talep etmişlerdir. Böylece şehirden ayrılma ihtiyacı olmaksızın, ekonomik faaliyetlerin sürdürülebileceği ifade edilmiştir.

Yetkililer tarafından; Kahramanmaraş'ta görevli olan kamu personeline deprem nedeniyle 10 gün idari izin verildiği ifade edilmiştir. İdari izin verilen personel, depremde yakınlarını kaybeden veya ebeveyn bakımına ihtiyaç duyan çocuğu olan kişilerdir. Kamu görevlisi olan depremzedelerin bazılarının başka illere gidip yeni bir düzen kurabildiği; bazılarının ise deprem nedeniyle yaşamış oldukları travmaların (özellikle yakınına kaybedenler) etkisiyle görev başı yapmaktan imtina edebildikleri aktarılmıştır.

– *Kahramanmaraş Engelsiz Yaşam, Bakım, Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi*

Kahramanmaraş Engelsiz Yaşam, Bakım, Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezine yerleştirilen bazı yaşlı depremzedelerin aileleri, bölgede kurulan çadır kentlerde kalmaktadır.

Yetkililerle yapılan görüşmelerde, Merkeze yoğun bir talep olması nedeniyle Merkeze bazı sorunların yaşanabildiği, bunların çözülebilmesi için yaşlı ve engelli depremzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere çadır kentlerde özel bakım alanlarının (çadırlarının) oluşturulmasının faydalı olabileceği ifade edilmiştir.

4. Hatay Ziyareti

Ziyaret Edilen İl ve İlçeler	Hatay – Kırıkhan
Ziyaret Tarihi	25/2/2023
Ziyaret Türü	İzleme ve İnsani Yardım Ziyareti
Ziyaret Yerleri	<ul style="list-style-type: none"> • AFAD Koordinasyon Merkezi • Türkiye Barolar Birliği Koordinasyon Merkezi • Rize Valiliği ve Belediyesi Koordinasyonu ile Kurulan Kırıkhan Çadır Kenti • Tarım ve Orman Bakanlığı Tarafından Düzenlenen Deprem Durum Değerlendirme Toplantısı • Hacı Pervin Tosyalı Çocuk Sitesi

• *Ziyaret Hakkında Genel Bilgiler*

TİHEK, 25/2/2023 tarihinde Hatay'da gerçekleştirilen "İzleme ve İnsani Yardım Ziyaretleri" kapsamında; AFAD Koordinasyon Merkezine, Türkiye Barolar Birliği Koordinasyon Merkezine, Rize Valiliği ve Rize Belediyesi koordinasyonu ile kurulan Kırıkhan Çadır Kentine ziyaretler düzenlemiş, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından organize edilen deprem durum değerlendirme toplantısına katılım sağlamıştır. Bu çerçevede, yetkililerle görüşülerek deprem bölgesi ve ziyaret edilen merkezler hakkında genel bilgiler alınmıştır.

– *AFAD Koordinasyon Merkezi*

AFAD Koordinasyon Merkezinde yetkililerle yapılan görüşmelerde ziyaret tarihinde, ilde toplam 16 Valinin ve 40 Kaymakamın koordinasyon görevi üstlenerek çalışmalar yürüttüğü ve görevlendirilen her bir Valinin belirli bir konunun koordinasyonundan sorumlu olduğu belirtilmiştir.

Yetkililer tarafından, halktan gelen taleplerin genellikle çadır, konteyner, gıda, yakacak, yem ve diğer ihtiyaçlara yönelik olduğu belirtilmiştir. Mevcut çadırların, dağıtım-

larının yapılması amacıyla muhtarlıklara gönderildiği ve çadır dağıtımlarında engellilere ve gazilere öncelik verildiği aktarılmıştır. İl genelinde toplam 14 adet çadır kentin oluşturulduğu ve depremzedelerin beslenme ihtiyacının genellikle Kızılay tarafından sağlandığı ifade edilmiştir.

– *Türkiye Barolar Birliği Koordinasyon Merkezi*

Türkiye Barolar Birliği Koordinasyon Merkezinde gerçekleştirilen görüşmelerde yetkililer tarafından, Hatay Barosuna kayıtlı olan 1.700 avukat arasından 100 avukatın deprem felaketinde hayatını kaybettiği belirtilmiştir. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde faaliyet gösteren barolardan gelen gönüllü avukatların dönüşümlü olarak depremzedelere hukuki yardım sağladığı ifade edilmiştir. Ayrıca, Cumhuriyet savcıları ile avukatların birlikte çalıştığı, yıkılan ve can kaybı yaşanan binalardan delillerin toplandığı belirtilmiştir.

– *Deprem Durum Değerlendirme Toplantısı*

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından düzenlenen Deprem Durum Değerlendirme Toplantısında yetkililer tarafından; ildeki toplam 3.522 ahırın yıkıldığı ve 11.695 küçükbaş ve 2.301 büyükbaş hayvanın telef olduğu, yıkılan ahırların yapımında kullanılacak malzemelerin ya da telef olan hayvanların depremzedelere ücretsiz bir şekilde sağlanacağı ve ziyaret tarihine kadar geçen süreçte depremzedelerin hayvanlarının barınabileceği 257 çadırın dağıtımının yapıldığı aktarılmıştır. Ek olarak deprem sonrası iyileştirme süreci kapsamında, köy evlerinin akıllı köy olarak inşa edileceği, 1.500.000.000 TL yem desteği ile 187.000.000 TL mazot ve gübre desteğinin bölgedeki depremzedelere nakit olarak dağıtılacağı belirtilmiştir. Ayrıca Hatay'ın Samsat ve Defne ilçelerinde meydana gelen depremlerin ardından halkın evlerine girmekten çekindiği, bu sebeple çadır ihtiyacının arttığı, depremzedelerin taşınma masraflarının ödeneceği, bunun dışında tercihe göre konteyner ya da kira yardımının yapılacağı belirtilerek Kırıkhan ilçesinin fay hatlarından uzak başka bir yere taşınacağı, aynı zamanda bu bölgede evi yıkılan kişilerin arsa mülkiyetinin kendilerinde kalacağı ifade edilmiştir.

• *Tespitler, Gözlem ve Değerlendirmeler*

– *Rize Valiliği ve Belediyesi Koordinasyonunda kurulan Kırıkhan Çadır Kenti*

Kırıkhan Çadır Kentinde ziyaret tarihinde barınan toplam kişi sayısı 530, aile sayısı ise 171'dir. Çadır kentte, tuvalet ve banyo ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla konteyner banyo ve tuvaletlerin bulundurulduğu görülmüştür. Çadır kentte barınan depremzedelerle gerçekleştirilen görüşmelerde; çadır kentte sabah ve akşam olmak üzere 2 öğün yemek verildiği ve yemekler konusunda herhangi bir sorun yaşanmadığı ifade edilmiştir.

– *Hacı Pervin Tosyalı Çocuk Sitesi*

Hacı Pervin Tosyalı Çocuk Evleri Sitesinde 10 adet çocuk evi bulunmakta olup Merkez 0-12 yaş arası çocuklara hizmet vermektedir. Merkez kapasitesi ise 100 kişiliktir. Yapılan incelemelerde Merkez binasında herhangi bir yıkım ya da hasarın meydana gelmediği görülmüştür.

Yetkililerle yapılan görüşmelerde, Merkezde kalan 59 çocuğun Kocaeli ve İstanbul'a nakillerinin sağlandığı ifade edilmiştir. Deprem felaketi sonrasında, depremden etkilenen kırka yakın çocuğun Merkeze geçici olarak yerleştirildiği belirtilmiştir. Ayrıca, diğer illerden bölgeye gönüllü hizmet vermek üzere gelen psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarının da Merkez binasında barındığı bilgisi verilmiştir.

5. Malatya Ziyareti

Ziyaret Edilen İl ve İlçeler	Malatya
Ziyaret Tarihi	25/2/2023
Ziyaret Türü	İzleme ve İnsani Yardım Ziyareti
Ziyaret Yerleri	<ul style="list-style-type: none"> • İl Emniyet Müdürlüğünde Kurulan Afet Kriz Masası • Malatya Afet Kriz Masası (Malatya Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Dairesi Başkanlığında kurulmuştur.) • Malatya İl Emniyet Müdürlüğü • Malatya Geçici Barınma Merkezi

• *Ziyaret Hakkında Genel Bilgiler*

TİHEK, 25/2/2023 tarihinde Malatya'da gerçekleştirilen "İzleme ve İnsani Yardım Ziyaretleri" kapsamında; Afet Kriz Masalarına, Malatya İl Emniyet Müdürlüğüne ve Malatya Geçici Barınma Merkezine ziyaretler düzenlemiştir. Bu çerçevede, Malatya Valisi, Malatya Milletvekili, Göç İdaresi Başkanlığı Sivil Toplum ve Yabancı Topluluklarla İlişkiler Daire Başkanı, Malatya İl Göç İdaresi Müdürü, Geçici Barınma Merkezi Müdürü ve Malatya 2 Geri Gönderme Merkezi¹⁷⁶ Müdürü ile görüşmeler gerçekleştirilerek Malatya ilinin genel durumu ve yürütülen çalışmalar hakkında bilgi alınmıştır.

¹⁷⁶ Malatya'da Malatya 1 ve Malatya 2 olarak isimlendirilen 2 adet Geri Gönderme Merkezi ve 1 adet Geçici Geri Gönderme Merkezi bulunmaktadır. Deprem sonrası Geçici Geri Gönderme Merkezi, Geçici Barınma Merkezine dönüştürülmüş ve buraya depremezeler yerleştirilmiştir.

– *Malatya Kriz Masası*

Yetkililer ile yapılan görüşmelerde, deprem sonrasında il genelinde yaklaşık 80.000 konut ile konteyner ihtiyacının doğduğu, özellikle yurtdışından bölgeye yapılacak desteklerin önem taşıdığı aktarılmıştır.

– *Malatya İl Emniyet Müdürlüğü*

TİHEK Heyeti, Malatya İl Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube nezarethanelerine gerçekleştirildiği ziyaretler kapsamında yaptığı görüşmelerde, Beydağı Polis Merkezi Amirliğinin, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Büro Amirliğinin, Cinayet Büro Amirliğinin, Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Büro Amirliğinin ve diğer karakol binalarının deprem nedeniyle yıkıldığını ya da ağır hasarlı olduğunu, bu nedenle de bu kurumlarda tutulması gereken kişilerin Asayiş Şube Müdürlüğü bünyesindeki nezarethanelerde tutulduğu bilgisini edinmiştir.

– *Beydağı Geçici Barınma Merkezi*

Beydağı Geçici Barınma Merkezi Ziyareti kapsamında Göç İdaresi Başkanlığı Sivil Toplum ve Yabancı Topluluklarla İlişkiler Daire Başkanı, Malatya İl Göç İdaresi Müdürü, Geçici Barınma Merkezi Müdürü ve Malatya 2¹⁷⁷ Geri Gönderme Merkezi Müdürü ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerde, deprem felaketi nedeniyle ilde bulunan geri gönderme merkezlerinde herhangi bir can kaybı yaşanmadığı; ancak geri gönderme merkezlerinin hasar alması nedeniyle buralarda tutulan yabancıların Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Erzurum, İzmir, Kayseri, Muğla ve Van dâhil olmak üzere 12 farklı ildeki geri gönderme merkezine nakledildiği ifade edilmiştir. Malatya'da bulunan geçici barınma merkezi ise depremedelerin barınma ihtiyacını karşılamak üzere kullanıma açılmıştır.

Depremler sonrası Göç İdaresi Başkanlığı bünyesinde Acil Durumlar Koordinasyon Başkanlığı kurulmuştur. Giresun, Bingöl, Trabzon gibi birçok ilde görev yapan Göç İdaresi Başkanlığı personelinin Acil Durumlar Koordinasyon Başkanlığı aracılığıyla gönüllü olarak Malatya'da görev aldığı belirtilmiştir.

Yetkililer, Merkezde toplam 2.000 konteyner ev bulunduğunu, ziyaret tarihinde bunlardan 720'sinin kullanıma açıldığını, her gün Acil Kriz Masası tarafından yönlendirilen 20 ila 30 arasında ailenin Merkeze kabulünün yapıldığını, bu kapsamda barınma ihtiyacının giderilebilmesi amacıyla günlük olarak yeni konteynerlerin temin edildiği ifade edilmiştir. Öncelikle engelli ya da sağlık durumu iyi olmayan depremedelerin barınma ihtiyacının giderilmesine özen gösterildiği belirtilmiştir. Konteyner kurulumları tamamlandığında Merkezde 7000 ile 10.000 arası depremeden kalmasının mümkün olabileceği aktarılmıştır. Ziyaret tarihinde ise Merkezde 550'si çocuk olmak üzere 3.000'e yakın depremeden barındığı ifade edilmiştir.

¹⁷⁷ Malatya'da Malatya 1 ve Malatya 2 olarak isimlendirilen 2 adet Geri Gönderme Merkezi ve 1 adet Geçici Geri Gönderme Merkezi bulunmaktadır. Deprem sonrası Geçici Geri Gönderme Merkezi, Geçici Barınma Merkezine dönüştürülmüş ve depremedeler yerleştirilmiştir.

- *Tespitler, Gözlem ve Değerlendirmeler*

- *Malatya İl Emniyet Müdürlüğü*

Malatya İl Emniyet Müdürlüğü (Asayiş Şube) nezarethanelerinde gerçekleştirilen incelemelerde; Şubede toplam 3 adet koğuş ile 1 adet tuvalet ve banyo alanının bulunduğu, olası intihar vakalarını önlemek üzere nezarethane parmaklıklarının yatay şekilde konumlandırıldığı ve koğuş kapılarının dışa doğru açıldığı görülmüştür. Nezarethanelerdeki oturma alanlarının yumuşak ve silinebilir kumaş (deri) ile kaplı olduğu gözlemlenmiştir. Nezarethanelerde temiz battaniyenin bulunduğu ve battaniyelerin kenarlarının güvenlik önlemleri doğrultusunda uygun şekilde çıkarıldığı anlaşılmıştır. İnceleme yapılan nezarethanelerde tuvaletlerde sabun ve peçete gibi hijyen ürünlerinin mevcut olduğu; bununla beraber engelli bireylerin kullanımına uygun tuvalet/ banyonun bulunmadığı tespit edilmiştir. Yetkililer tarafından tutulanların günlük 3 öğün yemek ihtiyacının polis evinden gelen kumanyalarla karşılandığı ifade edilmiştir. Nezarethane talimatnamesi ile tutulanların haklarını gösteren farklı dillerdeki Sanık Hakları Formunun koridor duvarlarına asıldığı gözlenmiştir. Nezarethane Kayıt Defterinin görevli Cumhuriyet Savcısı tarafından incelendiği ve kayıtlarda herhangi bir eksikliğin olmadığı tespit edilmiştir. Nezarethane koridorlarını ve odalarını 7/24 kayıt altına alan 2 adet güvenlik kamerasının bulunduğu görülmüş olup kamera kayıtlarının 30 gün süreyle saklandığı, fakat kameraların gece görüşü özelliğine sahip olmadığı anlaşılmıştır.

- *Beydağı Geçici Barınma Merkezi*

Beydağı Geçici Barınma Merkezinde yetkililerle yapılan görüşmelerde, Göç İdaresi Başkanlığı ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) ortaklaşa kurduğu Mobil Hizmet Biriminde Merkezde kalan yabancıların evrak işlemleri yapıldığı aktarılmıştır.

Yapılan incelemelerde Merkezde barınan depremzedelere hijyen kiti verildiği, ayrıca konteyner evlere yerleştirilmeden önce elektrikli ısıtıcı, televizyon, çay makinesi, mutfak aletleri, su ısıtıcısı, kıyafet, ayakkabı, halı, yatak ve battaniye temin edildiği anlaşılmıştır. Merkezdeki konteyner evlerin, kendi mutfağı ve tuvaletinin bulunduğu, ayrıca konteynerlerde 24 saat sıcak su sağlandığı gözlemlenmiştir. Merkezde barınan engelli bireyler için tekerlekli sandalye bulunduğu ve erişilebilirliğin sağlanabilmesi için engelli rampalarının yapıldığı görülmüştür.

Yetkililerle yapılan görüşmelerde, sağlık merkezinde bir adet Acil Müdahale Odasının bulunduğu, ziyaret tarihinde İl Sağlık Müdürlüğünden gelen 1 doktorun, gönüllü olarak gelen 4 uzman hekimin ve 6 hemşirenin Merkezde görev yaptığı, gönüllü personelin 7 günde bir değişerek nöbetleşe çalıştığı ifade edilmiştir. Sağlık merkezine muayene olmak için günde ortalama 150 kişinin başvurduğu, ilaç ihtiyacının Eczacılar Odası ile İl Sağlık Müdürlüğünce karşılandığı, özellikle antibiyotik ve ağrı kesici gibi

ilaçlara daha fazla gereksinim duyulduğu belirtilmiştir. Merkezin toplu bir barınma alanı olması nedeniyle izole edilmesi gereken hastalara yönelik ayrı bir alanın oluşturulmasının faydalı olabileceği ifade edilmiştir.

Merkeze ait yemekhanede sabah, öğle ve akşam olmak üzere günde 3 öğün yemek hazırlandığı, yemekhanede görevlilerin yanı sıra STK gönüllülerinin de çalıştığı, yemeklerin mobil araçlar vasıtasıyla dağıtıldığı görülmüştür. Ayrıca, deprem felaketinin üçüncü günü Merkezde bir marketin açıldığı, depremzedelere marketten faydalanabilmeleri için aylık 1000 TL ödeme yapılacağı bilgileri edinilmiştir.

Merkezde bulunan Elif Nur Şeyma Dalhançer Eğitim Merkezinde 3-4 yaş arası çocuklar için ana sınıfı, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflar için de 5 derslik oluşturulmuş olup eğitim faaliyetlerinin 27/2/2023 tarihinde başlayacağı belirtilmiştir. Ayrıca, gezici kütüphanenin deprem felaketinin ikinci gününden itibaren hizmet vermeye başladığı, gezici kütüphanede çocuklara yönelik çizgi film gösterimi gibi etkinliklerin de gerçekleştirildiği, yanı sıra psikolojik destek sunulduğu, TRT Rafadan Tayfa çizgi film ekibi ile Devlet Tiyatroları ekiplerinin de gösteri düzenlediği aktarılmıştır.

6. Adıyaman – Elbistan ve Pazarcık Ziyareti

Ziyaret Edilen İl ve İlçeler	Adıyaman ve Gölbaşı İlçesi Kahramanmaraş'ın Elbistan ve Pazarcık İlçeleri
Ziyaret Tarihi	2/3/2023-3/3/2023
Ziyaret Türü	İzleme ve İnsani Yardım Ziyareti
Ziyaret Yerleri	Adıyaman <ul style="list-style-type: none">Afet Koordinasyon MerkeziAdıyaman Bakım, Rehabilitasyon ve Aile Danışma MerkeziÖzel Yuvamız Bakım MerkeziFransa tarafından kurulan Sahra Hastanesi (Adıyaman-Gölbaşı İlçesi)Gölbaşı Psikososyal Destek Merkezi (Adıyaman-Gölbaşı İlçesi)

• *Ziyaret Hakkında Genel Bilgiler*

TİHEK, 2/3/2023 ve 3/3/2023 tarihlerinde Adıyaman'da ve Kahramanmaraş'ın Elbistan ve Pazarcık ilçelerinde "İzleme ve İnsani Yardım Ziyaretleri" gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda Adıyaman'da, Adıyaman Afet Koordinasyon Merkezine, Adıyaman Bakım, Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezine, Özel Yuvamız Bakım Merkezine, Fransa tarafından kurulan Sahra Hastanesine ve Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesinde bulunan Gölbaşı Psikososyal Destek Merkezine ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Heyet, Kahramanmaraş'ın Elbistan ve Pazarcık ilçelerinde Pazarcık Kriz Merkezine, Elbistan Cumhuriyet Konteyner Kentine, Yunus Emre Konteyner Kentine ve Pazarcık ilçesine bağlı Ördedede Köyüne ziyaretler gerçekleştirmiştir. Ziyaretler kapsamında yetkililerle görüşmeler gerçekleştirilerek deprem bölgesinin durumu ve ziyaret edilen merkezler hakkında bilgi alınmıştır.

– *Gölbaşı Kriz Merkezi (Adıyaman)*

Yetkililerle yapılan görüşmelerde, bölgede uygun alan bulunmadığı için çadır kent kurulamadığı, ancak kişilere bireysel olarak çadır temininin sağlandığı, yakın zamanda 188 konteynerin teslim edileceği, toplamda ise 2.000 konteynerin dağıtımının gerçekleştirilmesinin hedeflendiği bilgisi paylaşılmıştır.

– *Gölbaşı Psikososyal Destek Merkezi (Adıyaman)*

Gölbaşı Psikososyal Destek Merkezinde yetkililerle yapılan görüşmelerde, her hafta Çarşamba günleri Tokat Valiliği koordinatörlüğünde Tokat İl Milli Eğitim Müdürlüğünden nöbetleşe usulde Merkeze öğretmenlerin geldiği, öğretmenlerin depremzede çocuklara yönelik çeşitli faaliyetlerde bulunduğu, yetişkin depremzedelere de psikososyal destek, manevi danışmanlık gibi çeşitli hizmetler sunduğu bilgisi alınmıştır.

– *Fransa Tarafından Kurulan Sahra Hastanesi (Adıyaman-Gölbaşı İlçesi)*

TİHEK Heyeti, Fransa Hükümeti tarafından Gölbaşı'nda kurulmuş olan Sahra Hastanesini ziyaret ederek, hastanesinin 14/2/2023 tarihinde faaliyete geçirildiği, hastanede 90 personelin görev aldığı ve yaklaşık 1.800 hastaya hizmet verildiği bilgisini edinmiştir.

– *Pazarcık Kriz Merkezi (Kahramanmaraş)*

Pazarcık Kriz Merkezinde Koordinatör Vali ve Kaymakamla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yetkililerle yapılan görüşmelerde, Pazarcık'ta ziyaret tarihi itibarıyla toplam 14 çadır kent bulunduğu, çadır kentlerde yaklaşık 8.000 kişinin yaşadığı, bunun haricinde 10.400 bireysel çadır dağıtıldığı, bölgede enkaz kaldırma çalışmalarının devam ettiği, 1.069 binanın yıkıldığı, yaklaşık 600 binanın acil yıkılması gerektiği aktarılmıştır. Pazarcık'a bağlı köylerde 320, merkezde ise 121 olmak üzere toplam vefat eden kişi sayısının 431 olduğu, bu kişilerden 14'ünün Suriye vatandaşı olduğu, ziyaret tarihi itibarıyla bölgede konteyner kent bulunmadığı, fakat Pazarcık ilçesinde en çok can

kaybının yaşandığı Nacar Köyü'nde konteyner kent kurulumu çalışmalarının sürdürüldüğü ifade edilmiştir.

Gerçekleştirilen görüşmeler çerçevesinde, normal hayata dönüş sürecini hızlandırmak adına esnafın iş ve işlemlerine öncelik verildiği, bu kapsamda gerekli tadilatların yapılarak az hasarlı ve iyi durumda olan 302 dükkânın açıldığı belirtilmiştir. Barınma sorununun büyük ölçüde çözüldüğü, bölgede barınma standartlarının diğer yerlere kıyasla iyi durumda olduğu ifade edilmiştir. Gıda, kıyafet, hijyen malzemesi vb. hususlarda bir ihtiyaç bulunmadığı, enkaz kaldırma çalışmaları ile konteyner kentlerin kurulumu ve normalleşmenin sağlanması sürecine ağırlık verildiği ifade edilmiştir. AFAD'ın afet yönetimi sıralamasında; yiyecek, ısınma, salgın hastalıklarla mücadele, barınma, kalıcı yaşam alanı oluşturma şeklinde belirli bir öncelik sıralaması olduğu, çalışmaların bu doğrultuda gerçekleştirildiği aktarılmıştır. Tüm köylere AFAD koordinasyonunda gerekli bütün yardım malzemelerinin ulaştırıldığı, herhangi bir mağduriyet oluşmadığı ve yürütülen hiçbir faaliyette ayrımcı uygulamalara başvurulmadığı, eşit ve adil bir yaklaşım benimsendiği belirtilmiştir.

– *Elbistan Cumhuriyet Konteyner Kenti (Kahramanmaraş)*

Elbistan Cumhuriyet Konteyner Kenti, 28/2/2023 tarihinde hizmet vermeye başlamıştır. Konteyner kentte toplam 109 konteyner bulunmakta olup bu kentte 500 depremzede konaklamaktadır. Yapılan görüşmelerde, e-Devlet üzerinden yapılan başvurular çerçevesinde konteyner kente depremzedelerin yerleştirildiği, engelli ve yaşlı bireylere öncelik tanındığı, bu nedenle merkezde kalanların yaklaşık olarak yarısının çeşitli engelinin bulunduğu, konteynerlerden beşinin idari işlere tahsis edildiği, diğer üç konteynerden birinin ibadethane, birinin çamaşırhane, diğerinin ise çocuk oyun alanı olarak kullanıldığı ifade edilmiştir.

– *Yunus Emre Konteyner Kenti (Kahramanmaraş)*

TİHEK Heyeti tarafından Yunus Emre Konteyner Kentinde, görevli Koordinatör Vali ve Kaymakamla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmede Yunus Emre Konteyner Kentinde toplam 83 konteyner bulunduğu, konteyner kentin kurulumunun iki buçuk gün içerisinde tamamlandığı aktarılmıştır.

• *Tespitler, Gözlem ve Değerlendirmeler*

– *Gölbaşı Kriz Merkezi (Adıyaman)*

Yapılan görüşmelerde, Gölbaşı ilçesinde toplam 409 kişinin hayatını kaybettiği, 4.000'e yakın binanın yıkıldığı ve ilçedeki mevcut binaların yüzde 38'inin oturulamaz duruma geldiği (yıkılan, yıkılacak olan ve ağır hasarlı) öğrenilmiştir. Deprem sonrası süreçte bölgede sıklıkla su kesintilerinin yaşandığı, fakat ziyaret tarihi itibarıyla ilçenin yüzde 95'inde şebeke suyunun sağlanabildiği bilgisi alınmıştır. Ayrıca bölgede 1'i

Esenler Belediyesi, diğer 3'ü Kaymakamlık tarafından olmak üzere toplam 4 sosyal çadır kurulduğu, depremzedelerin ihtiyaçlarını bu çadırlardan kolaylıkla temin edebildikleri görülmüştür.

– *Afet Koordinasyon Merkezi (Adıyaman)*

Adıyaman Afet Koordinasyon Merkezi, Adıyaman Üniversitesi Kampüs yerleşkesinin içerisinde kurulmuştur. Merkezin önünde yaklaşık 80-100 çadırın bulunduğu ve alanda Kızılay tarafından günde 3 öğün sıcak yemek hizmeti sunulduğu gözlemlenmiştir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına tahsis edilen bir çadırın çocuk oyun alanı olarak kullanıldığı ve burada psikososyal destek hizmeti sunulduğu görülmüştür. Alanda kişilerin muayene olabildikleri ve temel ilaçlara erişebildikleri 1 adet UMKE çadırının da bulunduğu gözlemlenmiştir. Yetkililer tarafından, ziyaret öncesinde, alanda ecza deposunun bulunduğu; ancak ilaç stokunun bitmesi nedeniyle deponun kapatıldığı ifade edilmiştir. Depremzedelerle yapılan görüşmelerde; banyo ve tuvalet ihtiyacı için yurtların kullanılabilirdiği ifade edilmiştir.

– *Özel Yuvamız Bakım Merkezi*

Özel Yuvamız Bakım Merkezi 288 yatak kapasiteli olup bedensel, ruhsal ve zihinsel engellilere hizmet vermektedir. Yetkililer, deprem felaketi öncesinde merkezde kalmakta olan 165 kişinin tahliye edilerek Erzurum'a nakledildiğini ifade etmiştir. Deprem nedeniyle merkezde herhangi bir can kaybı yaşanmadığı, bununla beraber mesaisini tamamlayıp evine gitmiş olan 2 personelin hayatını kaybettiği aktarılmıştır. Deprem sonrasında AFAD yetkililerinin yaptığı incelemede, merkez binasının az hasarlı olduğu tespit edilmiştir. Merkez yetkilileri tarafından, Merkezin en kısa sürede faaliyetlerine tekrar başlatılması için çalışmaların sürdürüldüğü ifade edilmiştir.

– *Adıyaman Bakım, Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi*

Adıyaman Bakım, Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi 13-18 yaş arası zihinsel engelli çocuklara yönelik hizmet vermektedir. Deprem felaketi nedeniyle merkezde bakımları sağlanan çocukların tahliye edilerek Tunceli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezine nakledildiği bilgisi alınmıştır. Nakilleri gerçekleştirilen çocukların yüzde 98'inin ailesinin Adıyaman dışında yaşadığı, tahliye edilen çocukların ailelerine haber verildiği ifade edilmiştir. Merkezde jeneratör ve su kuyusu bulunduğu, merkezde kalan engelli bireylerin tahliye edilmesinin akabinde Merkez imkânlarının depremzedelerin istifadesine sunulduğu, sonraki süreçte yaşlı ve engelli bireylerin barındırılmasına öncelik verildiği, ziyaret tarihinde merkezde ailesiyle birlikte 10 merkez personelinin, 10 yaşlının, 15 depremzedenin ve diğer illerden görevli olarak gelen 10 personelin barındığı belirtilmiştir.

– *Fransa Tarafından Kurulan Sahra Hastanesi (Adıyaman-Gölbaşı İlçesi)*

Fransa tarafından kurulan Sahra Hastanesine yapılan ziyarette hastanenin, giriş-idari kayıt, bakım-pansuman, acil müdahale gibi çeşitli odalara bölündüğü, pek çok farklı

branşta hizmet verildiği, ziyaret esnasında cerrahi bir operasyon işleminin yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Yetkililer tarafından, ilk günlerde çoğunlukla travmatoloji vakalarının geldiği, bu vakalara röntgen, alçı gibi müdahalelerde bulunduğu, sonraları ise daha çok solunum yolu hastalıkları şikayetiyle hastaneye başvurulduğu ifade edilmiştir. Sahra Hastanesinin bir bölümüne Türkçe-Fransızca temel cümlelerin çevirilerinin asıldığı, bu sayede iletişimin kolaylaştırılmaya çalışıldığı anlaşılmıştır.

– *Yunus Emre Konteyner Kenti (Kahramanmaraş)*

Yunus Emre Konteyner Kentine yapılan ziyarette, elektrik ihtiyacının bir kısmının konteyner kent içerisinde kurulmuş olan güneş panelleri aracılığıyla karşılandığı görülmüştür. Konteyner kent içerisinde 09.00-17.00 saatleri arasında faaliyet gösteren bir çamaşırhane bulunduğu ve çamaşırhanede 8 ila 11 kilo kapasiteli 8 adet çamaşır makinesi ve 3 adet kurutma makinesi bulunduğu tespit edilmiştir. Yetkililer tarafından, konteyner kentin yapımının çok kısa sürede tamamlanması nedeniyle lavabo ve duş alma sistemlerinde zaman zaman problemler yaşandığı, sorunun çözümü için gerekli girişimlerde bulunduğu belirtilmiştir. Merkezde yemeklerin pişirildiği ve servis edildiği bir çadır alanının bulunduğu ve Anadolu Holding tarafından konteyner kentte barınan depremzedelere günde üç öğün yemek verildiği ifade edilmiştir. Ziyaret esnasında öğle yemeği servisinin yapıldığı, menüde çorba, etli nohut ve pilav bulunduğu ve porsiyonların doyurucu olduğu gözlemlenmiştir. Konteyner Kentte 24 saat hizmet veren bir çağrı merkezi de oluşturulmuştur. Ek olarak Merkezde 7/24 güvenlik hizmeti sunulduğu ifade edilmiştir.

Yunus Emre Konteyner Kentinde büyük bir çadır, çocuk oyun alanı olarak tahsis edilmiştir. Çocuk oyun alanında farklı yaş gruplarına yönelik çeşitli oyuncakların yer aldığı görülmüştür. Ziyaret esnasında Ankara Üniversitesi Psikososyal Destek Çalışma Grubu heyetinin de konteyner kentte bulunduğu görülmüş, söz konusu heyetin bütün konteynerleri gezerek durum tespit çalışması yürüttüğü, özel ihtiyaç sahibi kişileri belirlediği, ısıtma cihazı enkazda kalan bireyleri tespit ettiği ve elde ettikleri verileri rapor haline getirerek ilgililere ilettikleri öğrenilmiştir. Ankara Üniversitesi Psikososyal Destek Çalışma Grubu heyeti ile yapılan görüşmede, konteyner kentte 8 engelli çocuğun bulunduğu aktarılmıştır. Ankara Üniversitesi tarafından Adıyaman Merkez'de kalıcı bir konteyner kurulduğu, farklı bölümlerden çalışma gruplarının dönüşümlü olarak bölgeye gelerek depremzedelere yönelik faaliyetler yürüttüğü belirtilmiştir.

– *Pazarcık İlçesi – Ördedede Köyü (Kahramanmaraş)*

TİHEK Heyeti, Pazarcık ilçesine bağlı en büyük köylerden biri olan Ördedede Köyünü ziyaret etmiştir. Bölgede insani yardım malzemeleri dağıtılmış, köylülerle görüşülmüştür. Yapılan incelemelerde köyde bulunan evlerin büyük kısmının yıkıldığı görülmüştür. Köyde kalan kişilerle yapılan görüşmelerde, evi yıkılan herkese çadır temin edildiği, köye haftada bir defa seyyar banyo geldiği ve Kızılay tarafından sabah ve akşam olmak üzere günde 2 kez yemek dağıtımı yapıldığı ifade edilmiştir. Depremde evleri yıkılan

biri zihinsel, biri bedensel olmak üzere 2 engelli kadının enkaz içerisine yerleştirilmiş bir çadırda kaldığı ve barınma koşullarının durumlarına elverişli olmadığı görülmüş, söz konusu husus TİHEK heyeti tarafından yetkililere iletilmiş, bunun üzerine iki kişinin koruma altına alınması için yetkililerce şifahen talimat verildiği görülmüştür.

– *Elbistan Cumhuriyet Konteyner Kenti (Kahramanmaraş)*

Elbistan Cumhuriyet Konteyner Kentine yapılan ziyaret kapsamında yapılan incelemelerde, konteynerlerin sokak sisteminde düzenli bir şekilde yerleştirildiği, sokak başlarında çöp kovaları, dış mekân bitkileri ve banklar bulunduğu gözlemlenmiştir. Yetkililer, öğle ve akşam yemeklerinin, Kız Meslek Lisesinin Yurdundan geldiğini; ancak yakın zamanda kentte barındırılanların kendi konteynerlerinde bulunan mutfaklarda yemek pişirebileceği bir sisteme geçilmesinin planlandığını belirtmiştir. Konteynerlerde kalanlarla yapılan görüşmelerde kişisel temizlik ürünlerinin temin edildiği ve sıcak suyun bulunduğu ifade edilmiştir.

Yetkililerle yapılan görüşmelerde, konteyner kentte yaklaşık 60 çocuğun bulunduğu, çocuk oyun alanı olarak kullanılan konteynerde 2 personelin çocuklarla etkinlik yapmak üzere görevlendirildiği ve konteynerin önünde açık oyun parkı bulunduğu, sekizinci ve on ikinci sınıf öğrencilerine yönelik sınava hazırlık kurslarının verilmesinin planlandığı, örgün eğitimin ise okullar açıldığında kreş ve anaokulu öğrencileri dâhil olmak üzere taşınmalı sistem aracılığıyla devam ettirileceği ifade edilmiştir.

Kentte bulunan konteynerlerden birinin sağlık ocağı olarak kullanıldığı, sağlık ocağında bir doktor ve hemşirenin görev yaptığı ve sağlık ocağının 9:00-21:00 saatleri arasında hizmet verdiği belirtilmiştir.

Ziyaret esnasında Boyabat Belediyesinden gelen gönüllü bir ekibin konteynerleri gezerek elektrikle ilgili sorunları giderdiği, bu kapsamda megafon aracılığıyla bilgilendirme anonsları yapıldığı gözlemlenmiştir.

7. Afyonkarahisar Ziyareti

Ziyaret Edilen İl ve İlçeler	Afyonkarahisar
Ziyaret Tarihi	5/3/2023
Ziyaret Türü	İzleme ve İnsani Yardım Ziyareti
Ziyaret Yerleri	<ul style="list-style-type: none"> Afyonkarahisar İl Afet ve Acil Yardım Müdürlüğü Kriz Merkezi Çiğiltepe KYK Kız Öğrenci Yurdu Tınaztepe KYK Erkek Öğrenci Yurdu Afyonkarahisar Mareşal Fevzi Çakmak Kadın Kültür Evi

- *Ziyaret Hakkında Genel Bilgiler*

TİHEK Heyeti, 5/3/2023 tarihinde Afyonkarahisar'a "İzleme ve İnsani Yardım" ziyareti gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda; Afyonkarahisar İl Afet ve Acil Yardım Müdürlüğü Kriz Merkezine, Çiğiltepe KYK Kız Öğrenci Yurduna, Tınaztepe KYK Erkek Öğrenci Yurduna ve Afyonkarahisar Mareşal Fevzi Çakmak Kadın Kültür Evine ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Afyon Valisi ve Afyonkarahisar İl Afet ve Acil Yardım Müdürlüğü Kriz Merkezi yetkilileriyle görüşmeler gerçekleştirilerek depremzedelere yönelik yürütülen faaliyetler hakkında bilgi alınmıştır.

Kriz Merkezi yetkililerinden alınan bilgilere göre, deprem bölgelerindeki yardım çalışmalarına katılmak üzere ilden 523 özel sektör gönüllüsü (vinç, loader, bekoloader, ekskavatör operatörleri) ve temel yaşam malzemesi yüklü 845 araç deprem bölgelerine intikal ettirilmiştir. Ziyaret tarihi itibarıyla, ilden 285 adet konteyner ve 5.802 adet çadır deprem bölgesine gönderilmiştir. 2/3/2023 tarihinde KYK yurtlarında, kamu misafirhanelerinde ve diğer tesislerde barınan veya kendi imkânlarıyla şehirde kalan depremzede sayısının 13.127 olduğu aktarılmıştır.

İl Valiliği koordinasyonunda deprem bölgelerine gönderilen yardımlara ilişkin edinilen bilgiler aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir:

Tablo-3: Kamu ve STK Personel Görevlendirmesi

Kamu ve STK Personel Görevlendirmesi
144 AFAD Kurtarma Görevlisi
398 Sağlık Personeli
101 Gençlik Spor Personeli
43 Emniyet Görevlisi
28 Millî Eğitim Müdürlüğü Personeli
45 TCDD Görevlisi
21 DSI Personeli

Tablo-4: Deprem Bölgesine Gönderilen Araçlar

Deprem Bölgesine Gönderilen Araçlar
74 adet arama kurtarma aracı
169 adet iş makinası
144 adet personel tipi araç
197 adet lojistik tipi araç

Tablo-5: Depremzedelerin Barınma Yerlerine Göre Dağılımı

KYK Yurtları	Kamu Misafırhaneleri	Oteller ve Apartlar	Diğer Tesisler	Kaydı Bulunan Kendi İmkânı ile Barınan Depremzedeler
2.476	605	2.386	112	7.548

- *Tespitler, Gözlem ve Değerlendirmeler*

Afyonkarahisar Çiğiltepe KYK Kız Öğrenci Yurdu ile Tınaztepe KYK Erkek Öğrenci Yurdu'nda kalan depremzedelerle yapılan görüşmelerde; ısınma, beslenme, giyim ve barınma gibi ihtiyaçlarının karşılandığı, gerek duymaları halinde idareyle iletişime geçerek şikâyet, talep ve isteklerini iletebildikleri ve kendilerine sunulan hizmetlerden memnun oldukları ifade edilmiştir. Ziyaret sırasında, hem yurt bahçelerinde hem de yurt binasının içerisinde çocuklar için özel çocuk dostu oyun alanlarının kurulduğu, hem kamu görevlileri hem de gönüllüler tarafından çocuklara çeşitli etkinlikler düzenlendiği gözlemlenmiştir.

8. Gaziantep Ziyareti

Ziyaret Edilen İl ve İlçeler	Gaziantep – Nurdağı – Islahiye
Ziyaret Tarihi	24/3/2023
Ziyaret Türü	İzleme ve İnsani Yardım Ziyareti
Ziyaret Yerleri	<ul style="list-style-type: none"> • Nurdağı Afet Koordinasyon Merkezi • Nurdağı Konteyner Kenti • Islahiye Kalyon Konteyner Kenti

- *Ziyaret Hakkında Genel Bilgiler*

TİHEK, 24/3/2023 tarihinde Gaziantep'te gerçekleştirdiği "İzleme ve İnsani Yardım Ziyaretleri" kapsamında; Islahiye Kalyon Konteyner Kentine, Nurdağı Afet Koordinasyon Merkezine ve Nurdağı Konteyner Kentine ziyaretler düzenlemiştir. Bu kapsamda yetkililerle görüşülerek deprem bölgesi ve ziyaret edilen merkezler hakkında genel bilgiler alınmıştır.

– *Nurdağı Afet Koordinasyon Merkezi ve Nurdağı Konteyner Kenti*

Nurdağı Afet Koordinasyon Merkezinde gerçekleştirilen görüşmeler kapsamında, Gaziantep Valisinin başkanlığında her gün afet koordinasyon toplantısı düzenlendiği, ilçede yaklaşık 4.000 kamu personelinin görev yaptığı, deprem sonrasında köylerde kurulan karakollarda 2 ila 4 jandarma personelinin görevlendirildiği, bölgedeki köylere konteyner dağıtımı yapılması için 4 adet vinç kullanıldığı bilgileri edinilmiştir.

– *İslahiye Kalyon Konteyner Kenti*

Gaziantep'in İslahiye ilçesinde bir çadır kent ve bir konteyner kentin kurulduğu, kapalı spor salonunun ilçenin lojistik dağıtım merkezine dönüştürüldüğü, lojistik dağıtım merkezinde farklı illerden gelen yaklaşık 120 gönüllünün çalıştığı ve İslahiye ile Nurdağı ilçelerine dağıtımı yapılan gıda ve ihtiyaç malzemelerinin buradan koordine edildiği belirtilmiştir. Ayrıca konteyner kent sakinlerine, kişi başı aylık 1.500 TL giyim ve gıda desteği sağlandığı ve depremzedelerin ihtiyaç duydukları ürünleri konteyner kente kurulan marketten alabildikleri, bunun yanında üç bine yakın depremzedeyle günlük üç öğün yemek dağıtıldığı belirtilmiştir.

• *Tespitler, Gözlem ve Değerlendirmeler*

– *Nurdağı Afet Koordinasyon Merkezi ve Nurdağı Konteyner Kenti*

TİHEK heyeti tarafından yerinde yapılan incelemelerde, Gaziantep'in Nurdağı ilçesinin deprem nedeniyle ağır hasar aldığı ve ilçede yaşanabilir çok az binanın kaldığı gözlemlenmiştir. Yetkililerle yapılan görüşmelerde, bölgedeki depremzedelerin barınma ve diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hizmetlerin, AFAD koordinasyonunda, çok sayıda kamu kurumu personeli ve gönüllünün iş birliğinde yürütüldüğü ifade edilmiştir.

Yapılan görüşmeler kapsamında, ziyaret tarihi olan 24 Mart 2023 itibarıyla, Nurdağı'nda 1 sahra hastanesinin hizmet vermeye başladığı, ayrıca, 1 okul ve 1 aile sağlığı merkezi binasının inşaatına devam edildiği bilgisi edinilmiştir. AFAD koordinasyonunda kurulan konteyner kentin, 1.700 konteynerden oluştuğu, 526 yeni konteynerin de yakın zamanda depremzedelerin kullanımına hazır olacağı ifade edilmiştir. Ziyaret tarihinde, bölgedeki mevcut konteynerlerde 640 depremzedenin barındığı, depremzedelerin konteynerlerde yemek hazırlayabilmeleri için ocak dağıtımı yapıldığı öğrenilmiştir. Yanı sıra bölgede, kahvaltı ve yemek dağıtım noktalarında da depremzedelere hizmet verildiği aktarılmıştır.

Konteyner kentte hizmet veren psikososyal servis personeliyle yapılan görüşmelerde, yaklaşık 20 kişilik bir ekibin görev yaptığı, ekibin hem konteynerlerde kalan kişilerle hem de civar köylerde bulunan depremzedelerle görüşmeler gerçekleştirdiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda ziyaret tarihine kadar yaklaşık 50.000 depremzede ile gö-

rüşme gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Personel tarafından, görevleri sırasında bölgede barınma ihtiyacı bulunan depremzede ile karşılaşmadığı ifade edilmiştir.

Yetkililerle yapılan görüşmelerde, bölgede, her yaşa uygun eğitim hizmeti yürütüldüğü bilgisi edinilmiştir. Bunun yanında, Halk Eğitim Merkezi ve Engelsiz Yaşam ve Uygulama Merkezinin de depremzedelere hizmet verdiği gözlemlenmiştir. Çocuklar için tahsis edilen oyun ve etkinlik alanında, Gençlik ve Spor Bakanlığı gönüllülerince eğitsel oyunlar, resim ve boyama, sinema ve tiyatro gösterileri gibi etkinlikler icra edildiği, alanda langırt bulunduğu ve masa tenisi gibi sportif faaliyetlerin yapılabilirdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca kitap sayısı ve türü bakımından zengin bir kütüphanenin konteyner kent bünyesinde hizmet verdiği görülmüştür.

– *İslahiye Kalyon Konteyner Kenti*

İslahiye Kalyon Konteyner Kentine yapılan ziyaret kapsamında yetkililerle yapılan görüşmelerde, AFAD koordinasyonunda kurulan 3.000 kişi kapasiteli konteyner kentte: 450 metrekaarelik çocuk oyun alanı, çamaşırhane, yemekhane, kreş, mescit ve idari ofislerin bulunduğu, ayrıca psikososyal servis, kuaför, Kur-an Kursunun da mevcut olduğu, her konteynere elektrik ve şebeke suyunun sağlandığı, yanı sıra depremzedelere standart olarak mini buzdolabı, fırın ve televizyon verildiği öğrenilmiştir. Yerleşkede yaşanabilecek olası asayiş problemlerine karşı 70 gönüllü asker, 30 gönüllü polis ve 12 güvenlik personelinin görevlendirildiği bilgileri edinilmiştir. Depremzedelerle yapılan görüşmelerde, ihtiyaçlarının karşılandığı ve sunulan hizmetlerden memnun oldukları ifade edilmiştir.

B. TİHEK'e Yapılan Başvurular ile Resen İncelemeler

UIHK olarak TİHEK, Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında özellikle deprem bölgesinde yaşayan veya ülkenin farklı yerlerine göç eden depremzedeler bakımından erişilebilirliğini artırma hususunda yoğun çaba göstermiştir. TİHEK, deprem felaketinin meydana geldiği 6/2/2023 tarihinden itibaren TİHEK'e yapılan başvurular konusunda hassasiyet göstermiş ve başvuranlara kolaylık sağlanması amacıyla telefon hattı oluşturarak başvuranlara erişim kolaylığı sağlamayı amaçlamıştır. Bunun yanında deprem bölgesi yakından izlenerek resen incelemeye konu olabilecek olaylar takip edilmiş ve bu konulara ilişkin incelemeler başlatılmıştır.

Bu kapsamda 6/2/2023 – 10/5/2023 tarihleri arasında TİHEK'e deprem konulu yapılan başvuru sayısı 48, depremden etkilenen illerden yapılan başvuru sayısı 21 ve TİHEK deprem hattı üzerinden yapılan görüşme sayısı ise 12 olmuştur. Yapılan başvurular TİHEK'in görev alanı olan Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik (AME), UÖM ve İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi (İHKG) kapsamlarında değerlendirilmekte;

görev alanına girmeyen başvurular ise diğer kategorisi altında dosyalanmaktadır. Bu kapsamda TİHEK'e yapılan başvurulara ilişkin istatistiki bilgiler aşağıdaki gibidir:

Tablo-6: Depremden Etkilenen İllerden Yapılan Toplam Başvuru Sayısı

Depremden Etkilenen İllerden Yapılan Toplam Başvuru Sayısı	
Adana	4
Adıyaman	2
Diyarbakır	1
Gaziantep	1
Hatay	2
Kahramanmaraş	2
Kilis	2
Malatya	4
Şanlıurfa	1
Osmaniye	2
Toplam	21

Tablo-7: Deprem Bölgesinden Yapılan Başvurularda İllere Göre Cinsiyet Dağılımı

Başvurularda İllere Göre Cinsiyet Dağılımı	Kadın	Erkek	Genel Toplam
Adana	4	-	4
Adıyaman	1	1	2
Diyarbakır	1	-	1
Gaziantep	-	1	1
Hatay	2	-	2
Kahramanmaraş	2	-	2
Kilis	2	-	2
Malatya	3	1	4
Osmaniye	2	-	2
Şanlıurfa	1	-	1
Genel Toplam	18	3	21

Tablo-8: Deprem Bölgesinden Yapılan Başvuruların Konularına Göre Dağılımı

	AME	Diğer	İHKG	UÖM	Genel Toplam
Adana	1	1	-	2	4
Adıyaman	1	1	-	-	2
Diyarbakır	-	-	1	-	1
Gaziantep	-	1	-	-	1
Hatay	1	1	-	-	2
Kahramanmaraş	1	-	1	-	2
Kilis	1	-	-	1	2
Malatya	3	-	-	1	4
Osmaniye	-	2	-	-	2
Şanlıurfa	1	-	-	-	1
Genel Toplam	9	6	2	4	21

Tablo-9: Deprem Konulu Yapılan Başvurular Hakkında Tesis Edilen İşlemler

Esas İncelemesi İçin İlgili Birimlere Havale Edilen Başvuru Sayısı	13
Kabul Edilmezlik Kararı Verilen Başvuru Sayısı	1
Karar Verilmesine Yer Olmadığı Kararı Verilen Başvuru Sayısı	2
Ön İnceleme-Gerekçeli Kabul Edilmezlik Kararı Verilen Başvuru Sayısı	7
Ön İnceleme-Hukuki Yol Gösterilen Başvuru Sayısı	12
Ön İnceleme-İlgili İdareye Gönderilen Başvuru Sayısı	13
Toplam	48

Tablo-10: AME Kapsamında Öne Sürülen İddiaların Ayrımcılık Temellerine Göre Dağılımı

AME Kapsamında Öne Sürülen İddiaların Ayrımcılık Temellerine Göre Dağılımı	
Cinsiyet	1
İrk	1
Felsefi ve Siyasi Görüş	1
Etnik Köken	2
İnanç	1
Din	1
Medeni Hâl	1
Temelsiz	3
Engellilik	2
Diğer	3
Toplam	16

*Bir başvuru birden fazla temele dayanabilmektedir.

Tablo-11: UÖM Kapsamında Öne Sürülen İddiaların Hak Kategorilerine Göre Dağılımı

UÖM Kapsamında Öne Sürülen İddiaların Hak Kategorilerine Göre Dağılımı	
İşkence ve Kötü Muamele Yasağı	3
Sağlık Hakkı	1
İnfaz Kurumu Genel İdaresine İlişkin Şikâyetler	9
Fiziksel Koşullar	1
Dış Dünya ile İletişim	4
Sosyal, Kültürel, Eğitsel ve Sportif Etkinliklerden Faydalandırılma	1
Özel Hayat ve Aile Hayatının Korunması	4
Diğer	2
Toplam	25

*Bir başvuru birden fazla konuya dayanabilmektedir.

Tablo-12: İHKG Kapsamında Öne Sürülen İddiaların Hak Kategorilerine Göre Dağılımı

İHKG Kapsamında Öne Sürülen İddiaların Hak Kategorilerine Göre Dağılımı	
Diğer	2
Özel Hayat ve Aile Hayatına Saygı	1
Toplam	3

*Bir başvuru birden fazla konuya dayanabilmektedir.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu, deprem konulu yapılan başvurulardan biri hakkında, depremden sonra konut ihtiyacının artmasının fırsat bilinerek kira bedellerinin artırılması üzerine 15/2/2023 tarihinde resen inceleme yetkisini kullanarak barınma hakkı bağlamında resen inceleme yapılmasına karar vermiştir. Söz konusu karar kapsamında, "Barınma Hakkı Bağlamında Deprem Sonrası Kira Artışlarının Değerlendirilmesi" başlıklı tematik rapor hazırlanarak kamuoyu ile paylaşılmıştır.¹⁷⁸

Birimlere iletilen başvuruların ise incelemesi devam etmektedir. Bu kapsamda yapılan başvurulara ilişkin verilen kararlar kamuoyu ile paylaşılmaktadır.

¹⁷⁸ İlgili rapor için bkz. <https://www.tihkek.gov.tr/barinma-hakki-baglaminda-deprem-sonrasi-kira-artislarinin-degerlendirilmesi-raporu> (E.T.: 6/6/2023).

Uluslararası
insan hakları
hukuku mucibince
devletlerin,
bireylerin

CAN VE MAL

emniyetini korumak
maksadıyla; afet
öncesinde, afet
esnasında ve afet
sonrasında afetten
doğacak zararları
önlemeye yönelik
gerekli tedbirleri
alma yükümlülüğü
söz konusudur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Doğal afetler, toplumun tamamını veya önemli bir kısmını etkileyen, acil durum niteliği taşıyan ve etkilediği bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına çok farklı tesirlerde bulunan süreçlerdir. Doğal afetlerin, çok sayıda insan hakkını etkilediği de görülmektedir. Sağlık hakkı, barınma hakkı, çalışma hakkı ve eğitim hakkı gibi çok çeşitli hak kategorileri doğal afetlerin sonuçlarından olumsuz bir biçimde etkilenebilmektedir. Ayrıca, olağan zamanlarda dahi toplumun geri kalanına kıyasla toplumsal hayata katılımında ve temel hak ve hürriyetlerden yararlanmada birtakım zorluklarla karşılaşan dezavantajlı gruplar, afetlerin insan hakları üzerindeki olumsuz sonuçlarından orantısız bir biçimde etkilenebilmekte ve doğrudan ve dolaylı ayrımcılık riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir.

Uluslararası insan hakları hukuku mucibince devletlerin, bireylerin can ve mal emniyetini korumak maksadıyla; afet öncesinde, afet esnasında ve afet sonrasında afetten doğacak zararları önlemeye yönelik gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü söz konusudur. Her ne kadar öngörülmesi ve önlenmesi açısından "mücbir sebep" sayılmaya meyyal olursa da, doğal afet sürecinin her aşamasında temel hak ve hürriyetlerin korunması noktasında devletlerin pozitif yükümlülükleri bulunduğu kabul edilmektedir.¹⁷⁹

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli yaşanan büyük deprem felaketi on bir ili etkileyerek çok sayıda can kaybına ve yaralanmaya yol açmış, binaların yıkılmasına veya ciddi hasar almasına, ayrıca altyapının tahrip olmasına neden olmuştur. Böylesi büyük bir felaket, kaçınılmaz olarak bölgedeki bireylerin insan hakları üzerinde de çeşitli etkiler doğurmuştur.

¹⁷⁹ TIHEK, İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 2021 Yılı Raporu, Ankara, s. 17.

TİHEK, UIHK olarak, deprem felaketinin yaşandığı ilk günden itibaren asrın felaketinin insan hakları üzerindeki etkilerini bağımsız bir şekilde izleme çalışmalarına büyük önem vermiştir. Bu kapsamda depremlerden doğrudan etkilenen altı şehre ve deprem nedeniyle yoğun göç hareketine maruz kalan iki şehre izleme ziyareti gerçekleştirilmiştir. Yanı sıra Ankara'da çeşitli görüşmeler gerçekleştirilerek depremzedelere yönelik yürütülen faaliyetler hakkında bilgi almaya çalışılmıştır. Bu süreçte, depremezelerin TİHEK'e erişimlerinin ve depremden etkilenen kişilerin başvurularının kolaylaştırılması adına çeşitli tedbirler de hayata geçirilmiştir.

Kahramanmaraş merkezli depremler, bölgede yaşayan bireylerin sağlık hakkı, eğitim hakkı, barınma hakkı ve çalışma hakkı üzerinde çok çeşitli etkiler doğurmuştur. Bu etkilerin hafifletilmesi ve/veya ortadan kaldırılması amacıyla süreçte tüm kamu kurumlarının, STK'ların ve bireylerin kaynaklarını seferber ettiği gözlemlenmiştir. Ayrıca süreçte çok sayıda uluslararası yardım Türkiye'ye ulaştırılmıştır.

Sağlık hakkının güvence altına alınması bağlamında deprem nedeniyle yaralanan kişilerin tedavi edilebilmeleri için sağlık hizmetlerinin sunulduğu, deprem nedeniyle yıkılan hastane binalarının inşasına, hasar gören hastanelerin ise güçlendirilmesine yönelik çalışmaların başlatıldığı anlaşılmıştır. Sağlık hakkıyla bağlantılı olarak barınmaya, ilaçlara, temiz suya ve sağlıklı gıdaya erişime ve salgın hastalıkların önlenmesine yönelik tedbirler de hayata geçirilmiştir. Sağlık hakkının önemli bir bileşeni olan ruh sağlığının korunması ve desteklenmesi hususu da süreçte gözetilerek depremezdelere yönelik psikososyal destek hizmetleri sunulmaya çalışılmıştır. Sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı kapsamında ise enkaz kaldırma çalışmaları başlatılarak bölgenin deprem nedeniyle meydana gelen atıklardan arındırılmasına yönelik faaliyetler, arama-kurtarma çalışmalarının sona ermesinin ardından ivedilikle başlatılmıştır.

Özellikle çocuklar ve gençler bakımından insan haklarının güvence altına alınması noktasında önemli bir rol üstlenen eğitim hakkı, depremlerden etkilenen bir diğer önemli hak kategorisi olmuştur. Depremler nedeniyle ülke genelinde eğitim-öğretime ara verilmiş, bu süreç depremden etkilenen bölgelerde daha uzun sürmüştür. Bununla beraber, bölgedeki çocukların ve gençlerin eğitim hakkından faydalanabilmeleri adına, çadır kentlerde eğitim süreçleri sürdürülmüş, MEB tarafından depremden etkilenen öğrencilerin akranlarına kıyasla dezavantajlı bir konuma düşmemeleri ve fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi amacıyla çeşitli tedbirler alınmıştır. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için de çalışmalar yürütüldüğü gözlemlenmiştir.

Depremlerin yol açtığı yıkımlar, göç hareketlerinin yaşanmasına da neden olmuştur. 6 Şubat 2023 tarihli depremler sonucu deprem bölgelerinden yalnızca resmi makamlara bildirilerek göç eden kişi sayısının iki milyona yakın olduğu ifade edilmektedir.

Depremler, çalışma hakkı üzerinde de önemli etkiler doğurmuştur. Deprem nedeniyle işsiz kalan bireylerin istihdam edilmesi amacıyla çeşitli projelerin hayata geçirilmiş,

bu kapsamda Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile işveren tarafından işten çıkarmalar yasaklanmış, ekonomik faaliyetlerin yeniden başlatılması da teşvik edilmiştir.

TİHEK'in deprem sonrası yaptığı gerçekleştirdiği incelemeler ve izleme ziyaretlerindeki gözlemleri neticesinde:

- Depremzedelerin göç ettiği bölgelerdeki giyim, hijyen malzemesi, oyuncak gibi ihtiyaçlar ile özellikle şehirde yaşayan herkesi etkileyen fahiş kira artışları gibi durumların göz önünde bulundurulmasının önem arz ettiği.¹⁸⁰
- Deprem sonrasında, özellikle çocuklar gibi belirli grupların ihtiyaçlarına odaklanma eğiliminin yüksek olması nedeniyle çocuklara yönelik yardımlarda stok fazlası oluşurken yaşlılar gibi grupların ihtiyaçları konusunda yeterli farkındalığın bulunmadığı ve yardım malzemelerinin farklı grupların ihtiyaçları doğrultusunda çeşitlendirilmesi gerektiği.¹⁸¹
- Yurtdışından bölgeye insani yardım kapsamında gönderilen yabancı menşeli ilaçların depremzedelere dağıtımı ve tasniflendirilmesi konularında çalışmalar yapılmasının faydalı olabileceği.¹⁸²
- Konteyner kentlerde oluşturulacak ticari dükkân konseptli konteynerlerin, il dışına gerçekleşebilecek göç hareketliliğinin azaltılmasına katkı sağlayabileceği.¹⁸³
- Çadır kentlerde yaşlı ve engelli bireylerin bakımlarını gerçekleştirecek müstakil alanların oluşturulmasının, bu bireylerin sağlık hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması ve ailelerine daha yakın bir yerde barınmasının sağlanması bakımından faydalı olabileceği.¹⁸⁴
- Çadır kentlerdeki tuvalet ve banyo alanlarının erişilebilirlik standartlarına uygun şekilde düzenlenmesine ihtiyaç duyulabildiği.
- Çiftçilerin tarımsal faaliyetlerine devam edebilmeleri için desteklenmesinin önem arz ettiği.¹⁸⁵

değerlendirmelerinde bulunulmuştur.

¹⁸⁰ TİHEK Mersin İzleme Ziyareti.

¹⁸¹ TİHEK Kahramanmaraş İzleme Ziyareti.

¹⁸² TİHEK Kahramanmaraş İzleme Ziyareti.

¹⁸³ TİHEK Kahramanmaraş İzleme Ziyareti.

¹⁸⁴ TİHEK Kahramanmaraş İzleme Ziyareti.

¹⁸⁵ TİHEK Hatay İzleme Ziyareti.

KAYNAKÇA

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/15.2709.pdf> (E.T.: 12/5/2023).

20/4/2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu.

3.5.1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanunu.

125 Sayılı 125 numaralı Olağanüstü Hal Kapsamında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Alanına İlişkin Alınan Tedbirlere Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 22/2/2023 tarihli ve 32112 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/02/20230222-7.pdf> (E.T.: 7/7/2023).

6785 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, 8/2/2023 tarihli ve 32098 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/02/20230208-1.pdf> (E.T.: 12/4/2023).

1357 sayılı TBMM Kararı, 3/3/2023 tarihli ve 32121 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/03/20230303-7.pdf> (E.T.: 12/4/2023).

BM Şartı.

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi.

Chaudhry, S. (2015). Afete Müdahalede İnsan Haklarının Korunması Devlet ve Devlet Dışı Aktörler, Barınma ve Arazi Hakları Ağ New Delhi için Kılavuz İlkeler, Hindistan.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2014). Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü.

Aile ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, "E-bülten Mart 2023", <https://www.aile.gov.tr/media/133482/e-bulten-2023-mart.pdf> (E.T.: 4/6/2023).

Aile ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, "E-bülten Şubat 2023", <https://www.aile.gov.tr/media/131235/subat-2023-e-bulten.pdf> (E.T.: 4/6/2023).

Avrupa Parlamentosu. (2013). Birlik Sivil Koruma Mekanizması Kararnamesi 1313/2013/EU.

BM, Açık Uçlu Devletlerarası Uzman Çalışma Grubunun Afet Riskinin Azaltılmasına İlişkin Göstergeler ve Terminoloji Raporu, A/71/644, 2016, 13/41.

BM, Uluslararası Hukuk Komisyonu Raporu Altmış Sekizinci Oturum, Genel Kurul Resmi Kayıtları Yetmiş Birinci Oturum Eki No. 10, A/71/10, 2016.

BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 4 No'lu Genel Yorum (Yeterli Konut Hakkı), 1991.

BM, İnsan Hakları Konseyi, On Dokuzuncu Oturum, Genel Kurul Resmi Kayıtları, A/HR-C/19/L.4, 2011.

Kalkınma Girişimleri (Development Initiatives), (2021). Küresel İnsani Yardım Raporu.

Kalkınma Girişimleri (Development Initiatives), (2022). Küresel İnsani Yardım Raporu.

- Committee on Economic, Social and Cultural Rights, (2000). "General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health.
- Brookings-Bern Project on Internal Displacement, (2008). Human Rights and Natural Disasters, Operational Guidelines and Field Manual on Human Rights Protection in Situations of Natural Disaster, <https://www.refworld.org/pdfid/49a2b8f72.pdf> , (E.T: 27/2/2023).
- Hyogo Deklarasyonu, Afetleri Azaltma Dünya Konferansı, A/CONF.20/L.3/Rev.1, 2005, para. 4, www.unisdr.org/2005/wcdr/intergover/official-doc/L-docs/Hyogo-declaration-english.pdf.
- IASC, (2011). Doğal Afet Durumlarında İnsanların Korunması İle İlgili IASC Operasyonel Kılavuz İlkeleri.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, World Health Organization, (2008). The Right to Health Fact Sheet No.31.
- Pan American Health Organization, (2012). "Mental Health and Psychosocial Support in Disaster Situations in the Caribbean".
- Penal Reform International, (2021). Natural Hazards and Prisons: Protecting Human Rights of People in Prison in Disaster Prevention, Response and Recovery A Guide to Disaster Risk Reduction for Prisons.
- Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi 2015-2030, A/RES/69/283, 2015.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2023). 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu.
- The UN Refugee Agency, (2020). Emergency Handbook Older Person Chapter.
- TİHEK (2022). İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 2021 Raporu, Ankara.
- TİHEK, (2023). Barınma Hakkı Bağlamında Deprem Sonrası Kira Artışlarının Değerlendirilmesi Raporu, Ankara.
- UNDDR, "Disaster Displacement: How To Reduce Risk, Address Impacts And Strengthen Resilience A companion for implementing the Sendai Framework Target (E)" 2019, https://www.undrr.org/sites/default/files/2023-03/58821_wiadisasterdisplacement190511webeng.pdf (E.T: 10/5/2023).
- UNICEF, (2022). Childcare in Humanitarian Crises: Programming Models for Acute onset Emergencies.
- Bartolini, G. (der.) (2018). A Taxonomy of Disasters in International Law, Routledge Handbook of Human Rights and Disasters.
- Guttry, Gestri ve Venturini'de (der.) "Yasanın İncelenmesi".
- Zhang R, Zhang Y, Dai Z. Impact of Natural Disasters on Mental Health: A Cross-Sectional Study Based on the 2014 China Family Panel Survey, Int J Environ Res Public He-

alth. 2022 Feb 22;19(5):2511. doi: 10.3390/ijerph19052511. PMID: 35270202; PMCID: PMC8908990.

Ergül, Banu, "Afet ve İnsani Bakımdan Acil Durumlarda Engellilik Kapsayıcı Hizmet ve Müdahaleler", İnsan Hakları Hukuku Açısından Afet Dönemlerinde Hassas Gruplar Uluslararası Sempozyumu, 2023, Ankara.

Gökkaya, Meral, "Afet Döneminde Kadınların Adalete Erişimi", İnsan Hakları Hukuku Açısından Afet Dönemlerinde Hassas Gruplar Uluslararası Sempozyumu, Ankara, 3/5/2023.

Gül, Karan, (2011). Ayrımcılık Yasağı Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Hoffman, S. (2009). "Preparing for Disaster: Protecting the Most Vulnerable in Emergencies", U.C. Davis Law Review. https://lawreview.law.ucdavis.edu/issues/42/5/articles/42-5_hoffman.pdf (E.T.: 5/3/2023)

Öney, Başak ve Akman, Kübra: "Afet Durumlarında Beslenme Hizmetleri", Afet ve Risk Dergisi, Cilt: 5 Sayı: 1, 2022.

Wells, J. (2005) Protecting And Assisting Older People In Emergencies, Humanitarian Practice Network.

"Hatay'da Su Yok' Paylaşımları Ardından Belediye ve Valilik'ten Açıklama", (4/3/2023). NTV Haber, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/hatayda-icme-suyu-sikintisi,BpiuN6S-pU0qZoj4hEB7bDQ> (E.T.: 5/7/2023).

"Kent-Kır Nüfus İstatistikleri", TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kent-Kir-Nufus-Istatistikleri-2022-49755> (E.T.: 26/7/2023).

"217 Bin 246 Depremzede Öğrencinin Başka İllere Nakli Yapıldı" (6/3/2023). MEB, <https://www.meb.gov.tr/217-bin-246-depremezede-ogrencinin-baska-illere-nakli-yapildi/haber/29262/tr> (E.T.: 10/4/2023).

"3 Soruda - Saha Bulguları: Deprem Atıkları ve Çevreye Etkileri", (3/3/2023). AA, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/3-soruda-saha-bulgulari-deprem-atiklari-ve-cevreye-etkileri/2836176#.text=Buna%20göre%20depremde%20ortaya%20çıkacak.milyon%20ton%20arasında%20olması%20bekleniyor.> (E.T.: 6/7/2023).

"71 İlde Psikososyal Destek Eylem Planı Kapsamında Veli Eğitimleri Gerçekleştirildi" (13/3/2023). MEB, <https://orgm.meb.gov.tr/www/71-ilde-psikososyal-destek-eylem-plani-kapsaminda-veli-egitimleri-gerceklestirildi/icerik/2297> (E.T. 10.05.2023).

"Afet Bölgesinden Diğer İllere 4 Bin 97 Öğretmen ve Personelin Nakli Yapıldı" (19/3/2023). MEB, <https://www.meb.gov.tr/afet-bolgesinden-diger-illere-4-bin-97-ogretmen-ve-personelin-nakli-yapildi/haber/29391/tr> (E.T.: 10/4/2023).

"Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanımız Derya Yanık Osmaniye'de Ziyaretlerde Bulundu" (9/3/2023). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, " <https://www.aile.gov.tr/haberler/>

aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanimiz-derya-yanik-osmaniyede-ziyaretlerde-bulundu/ (E.T.: 6/4/2023)

"Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Depremzede Kadınlar İçin İş Atölyeleri Kuruyor", (31/3/2023). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, <https://www.aile.gov.tr/ksgm/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-depremezede-kadınlar-icin-is-atolyeleri-kuruyor/> (E.T.: 3/ 6/2023).

"Bakan KOCA: Depremde 448 sağlık çalışanı hayatını kaybetti, 528'i yaralandı" (23/2/2023). TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-koca-depremdede-448-saglik-calisani-hayatini-kaybetti-528i-yaralandi-748431.html#:~:text=Bakan%20Koca%3A%20Depremde%20448%20sa%C4%9F1%C4%B1k.hayat%C4%B1n%C4%B1%20kaybetti%2C%20528'i%20yaraland%C4%B1> (E.T.: 10/4/2023).

"Bakan KOCA, Hatay'daki Sağlık Hizmetlerine İlişkin Açıklamalarda Bulundu", 22/2/2023). Sağlık Bakanlığı, <https://www.saglik.gov.tr/TR.94891/bakan-koca-hataydaki-saglik-hizmetlerine-iliskin-aciklamalarda-bulundu.html> (E.T.: 20/7/2023).

"Bakan KURUM: 84 Bin 726 Bina Yıkık, Acil Yıkılacak ve Ağır Hasarlı Olarak Tespit Edilmiştir.", (17/2/2023). Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, <https://www.csb.gov.tr/bakan-kurum-84-bin-726-bina-yikik-acil-yikilacak-ve-agir-hasarli-olarak-tespit-edilmistir-bakanlik-faaliyetleri-38433>(E.T.: 12/4/2023).

"Bakan ÖZER, Kahramanmaraş'ta Afet Koordinasyon Toplantısına Katıldı", (3/4/2023). MEB, <https://www.meb.gov.tr/bakan-ozet-kahramanmarasta-afet-koordinasyon-toplantısına-katildi/haber/29523/tr> (E.T.: 3/6/2023).

"Bakan ÖZER: 10 İldeki Tüm Okulların Hasar Tespit Çalışmasını Yapmadan Okulları Açmayacağız" (13/2/2023). MEB, <https://www.meb.gov.tr/bakan-ozet-10-ildeki-tum-okullarin-hasar-tespit-calismasini-yapmadan-okullari-acmayacagiz/haber/29046/tr> (E.T.: 10/4/2023).

"Bakan YANIK depremde hayatını kaybeden çocuk sayısını açıkladı", (21/3/2023). Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-yanik-depremdede-hayatini-kaybeden-cocuk-sayisini-acikladi-42238126> (E.T.: 4/6/2023).

"Bakan YANIK: Bugüne kadar 1 milyon üzerinde vatandaşa psikososyal destek hizmeti verildi" (2/3/2023). AA, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/bakan-yanik-bugune-kadar-1-milyonun-uzerinde-vatandas-psikososyal-destek-hizmeti-verildi/2835718> (E.T.: 6/6/2023).

"Bakanımız Derya YANIK Kahramanmaraş'ta Depremzedelerle İftarda Bir Araya Geldi" (7/4/2023). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/haberler/bakanimiz-derya-yanik-kahramanmaras-ta-depremezederle-iftarda-bir-araya-geldi/> (E.T. 10/5/2023).

"Bakanımız Derya YANIK: "Deprem ardından 81 ildeki psikososyal destek çalışmalarının takibi için eylem planı hazırladık" (14/3/2023). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, <https://www.aile.gov.tr/haberler/bakanimiz-derya-yanik-depremin-ardindan-81-il->

deki-psikosozyal-destek-calismalarinin-takibi-icin-eylem-plani-hazirladik/ (E.T.: 6/6/2023).

"Bakanımız Sn. SOYLU, AFAD Koordinasyon Merkezi'nde, Kahramanmaraş'ın Pazarcık İlçesinde Yaşanan Depreme İlişkin Açıklamalarda Bulundu", (6/2/2023). İçişleri Bakanlığı, <https://www.icisleri.gov.tr/bakanimiz-sn-soylu-afad-koordinasyon-merkezinde-kahramanmarasin-pazarcik-ilcesinde-yasanan-depreme-iliskin-aciklamalarda-bulundu> (E.T.: 16/6/2023).

"BM kalkınma uzmanları, deprem felaketinin ardından Türkiye'de 1,5 milyon kişinin evsiz kaldığı uyarısında bulundu", (22/2/2023). Birleşmiş Milletler (BM), <https://turkiye.un.org/tr/220232-bm-kalkinma-uzmanlari-deprem-felaketinin-ardindan-turkiyede-15-milyon-kisinin-evsiz-kaldigi> (E.T.: 27/2/2023).

"Deprem Bölgesinde Salgın Hastalık Riskine 'İZCİ' ile Anlık Takip", (22/2/2023). AA, <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/deprem-bolgesinde-salgin-hastalik-riskine-izci-ile-anlik-takip/2827541> (E.T.: 5/7/2023).

"Deprem Nedeniyle Çocuklarımıza Koruyucu Aile Olmak İsteyen Vatandaşlarımız İçin Basın Açıklamamız", (8/2/2023). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, <https://www.aile.gov.tr/basin-aciklamalari/deprem-nedeniyle-cocuklarimiza-koruyucu-aile-olmak-isteyen-vatandaslarimiz-icin-basin-aciklamamiz/> (E.T.:4/6/2023).

"Depremde can kaybı 50 bin 783" (22/4/2023). TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/depremde-can-kaybi-50-bin-783-762132.html> (E.T.: 10/5/2023)

"Depremden En Çok Etkilenen 4 İlde Eğitim Öğretime Kademeli Olarak Başlanacak" (21/3/2023). MEB, <https://www.meb.gov.tr/depremden-en-cok-etkilenen-4-ilde-egitim-ogretime-kademeli-olarak-baslanacak/haber/29406/tr> (E.T.: 10/4/2023).

"Depremden Etkilenen 10 İle Psikososyal Destek Personeli Sevk Edildi" (6/2/2023). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, <https://www.aile.gov.tr/haberler/depremden-etkilenen-10-ile-psikosozyal-destek-personeli-sevk-edildi/> (E.T.: 6/6/2023).

"Deprem Ardından Yarın 71 İlde Eğitim Öğretim Başlıyor" (19/2/2023). MEB, <https://www.meb.gov.tr/depremin-ardindan-yarin-71-ilde-egitim-ogretim-basliyor/haber/29112/tr#:~:text=2022%2D2023%20e%C4%9Fitim%20%C3%B6%C4%9Fretim%20y%C4%B1l%C4%B1n%C4%B1n,%C5%9Eubat'a%20kadar%20ara%20verildi> (E.T.: 10/4/2023).

"Depremzede çocuklar için 323 bin 675 'koruyucu aile başvurusu", (7/3/2023). Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/depremdede-cocuklar-icin-323-bin-675-koruyucu-aile-basvurusu-42230376#:~:text=Deprem%20%C3%B6ncesi%20669%20olan%20koruyucu,itibar%C4%B1yla%2065%20bin%20175%20oldu.> (E.T.: 4/6/2023).

"Depremzede çölyak hastaları yardımseverler sayesinde özel gıdalarına kavuştu" (18/2/2023). AA, <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremdede-col->

yak-hastalari-yardimseverler-sayesinde-ozel-gidalarina-kavustu/2823752 (E.T.: 10/4/2023).

"Depremzede İlçelere Özel Yatırım Teşviki", (6/4/2023). T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, <https://www.sanayi.gov.tr/medya/haber/depremtede-ilcelere-ozel-yatirim-tesviki> (E.T.:5/7/2023)

"Dışişleri Bakanlığı, deprem bölgelerinde 16 ülkenin 34 sahra hastanesi kurduğunu bildirdi", (7/3/2023). Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/disisleri-bakanligi-deprem-bolgelerinde-16-ulkenin-34-sahra-hastanesi-kurdugunu-bildirdi/2839096> (E.T.: 11/4/2023)

"Dünya Türkiye'nin acısını paylaştı", (7/2/2023). Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/dunya-turkiyenin-acisini-paylasti/2809450> (E.T.: 11/4/2023)

"Elbistan'da depremtede çocuklar için oyun çadırları kuruldu", (19/2/2023). AA, <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/elbistanda-depremtede-cocuklar-icin-oyun-cadirlari-kuruldu/2824525> (E.T.: 4/6/2023);

"GSB Yurtlarında 200 Bine Yakın Depremzede Ağırlandırıyor" Gençlik ve Spor Bakanlığı, <https://gsb.gov.tr/haber-detay.html/972> (E.T.: 10/4/2023).

"Hane Başı Destek Ödemesi Hk. Basın Duyurusu", (20/3/2023). AFAD, <https://www.afad.gov.tr/hane-basi-destek-odemesi-hk-basin-duyurusu> (E.T.:5/7/2023)

"Hatay T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Hakkında Basın Açıklaması", (9/2/2023). Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/hatay-t-tipi-kapali-ceza-infaz-kurumu-hakkinda-basin-aciklamasi09022023125942> (E.T.: 13/6/2023).

"Hatay Valiliği: AFAD Tarafından İçme Suyu Sevkiyatı Sürekli Olarak Yapılmakta Olup, Yeterli Su Stokumuz Mevcuttur", (4/3/2023). AA, <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/hatay-valiligi-afad-tarafindan-icme-suyu-sevkiyati-surekli-olarak-yapilmakta-olup-yeterli-su-stokumuz-mevcuttur/2837005> (E.T.: 5/7/2023).

"Hatay'da Şebeke Suyu İçme Suyu Olarak Kullanılmamalı", (7/3/2023). TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-koca-hatayda-sebeke-suyu-icme-suyu-olarak-kullanilmamali-751158.html#:~:text=%22Hatay'da%20su%20a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan%20sorun,Temizlik%20ama%C3%A7%C4%B1%20olarak%20kullan%C4%B1labilir>. (E.T.: 5/7/2023).

"Hatay'da çadır kentlerde depremtede çocuklar için oyun parkları yapıldı", (4/3/2023). Yeni Şafak, <https://www.yenisafak.com/video-galeri/hayat/hatayda-cadir-kentlerde-depremtede-cocuklar-icin-oyun-parklari-yapildi-4512748> (E.T.: 4/6/2023).

"Hatay Defne Hastanesi'nde ilk gün yoğunluğu", (22/5/2023). TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/hatay-defne-hastanesinde-ilk-gun-yogunlugu-769151.html> (E.T.: 14/6/2023).

- "Hatay'da temeli atılan hastanelerin ayrıntıları paylaşıldı", (24/3/2023). TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/hatayda-temeli-atilan-hastanelerin-ayrintilari-paylasildi-755660.html> (E.T.: 6/6/2023).
- "İçişleri Bakanlığı depremzedelere yapılacak yardımlara ilişkin soru ve cevapları paylaştı", (19/2/2023). AA, <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/icisleri-bakanligi-depremzedelere-yapilacak-yardimlara-iliskin-soru-ve-cevaplari-paylasti/2824805> (E.T.: 5/7/2023).
- "İletişim Başkanı Altun, "Afet Diplomasisi paneline video mesaj gönderdi" (17/4/2023). Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/iletisim-baskani-altun-afet-diplomasisi-paneline-video-mesaj-gonderdi> (E.T.:10/5/2023).
- "İmar Affı Nasıl Engellenecek", (12/4/2023). CNN Türk, twitter.com/cnnturk/status/1646239661361094656 (E.T.: 6/7/2023).
- "Kahramanmaraş Merkezli Yürütülen Çalışmalar Hakkında -Basın Bülteni -37", (2/3/2023). AFAD, <https://www.afad.gov.tr/kahramanmaras-merkezli-yurutulen-calismalar-hakkinda--basin-bulteni--37> (E.T.: 3/6/2023).
- "Kahramanmaraş'ta Meydana Gelen Depremler Hk. Basın Bülteni-36", (1/3/2023). AFAD, <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-36> (E.T.:6/7/2023).
- "LGS Kapsamındaki Merkezi Sınav Sadece Birinci Dönem Müfredatından Yapılacak" (26/3/2023). MEB, <https://www.meb.gov.tr/lgs-kapsamindaki-merkezi-sinav-sadece-birinci-donem-mufredatindan-yapilacak/haber/20591/tr> (E.T.: 10/4/2023).
- "Özel öğrencilere özel çadır", (4/3/2023). Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ozel-ogrencilere-ozel-cadir-42228666> (E.T.: 4/6/2023).
- "Psikososyal Destek Eylem Planı ve Psikososyal Destek Programları Yayımlandı" (4/5/2023). MEB, <https://orgm.meb.gov.tr/www/psikososyal-destek-eylem-plan-ve-psikososyal-destek-programlari-yayimlandi/icerik/2260> (E.T.: 10/4/2023).
- "STK'lerin deprem bölgesindeki çalışmaları sürüyor", (11/2/2023). Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/stklerin-deprem-bolgesindeki-calismalari-suru-yor/2816384> (E.T.: 11/4/2023).
- "TBMM Deprem Araştırma Komisyonu Toplandı" (20/3/2023). Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=88d724f8-49a8-4811-a500-0186ff77519b> (E.T.: 10/5/2023).
- "UNFPA, Türkiye'deki Depremlerden Etkilenen Kadın ve Kız Çocukları için Sahada", (27/2/2023). Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), <https://turkiye.unfpa.org/tr/unfpa-depremlerden-etkilenen-kadin-ve-kiz-cocuklari-icin-sahada#:~:text=M%C3%BCl%20topluluklar%C4%B1%20da%20dahil%20olmak,226%20bin%20hamile%20kad%C4%B1n%20bulunuyor.> (E.T.: 3/6/2023).

- "YÖK Başkanı ÖZVAR, 2022-2023 Eğitim ve Öğretim Yılı Bahar Dönemi'ne ilişkin alınan yeni kararları açıkladı:" (30/3/2023). YÖK, <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/yok-baskani-ozvar-2022-2023-egitim-ogretim-bahar-donemi-ne-iliskin-alinan-yeni-kararlari-acikladi.aspx> (E.T: 10/4/2023).
- "YÖK karar aldı ÖSYM'ye bildirdi: Üniversite adayları YKS'de 12. sınıf ikinci dönem müfredatından muaf" (9/3/2023). YÖK, <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/universite-adaylari-yks-de-12-sinif-ikinci-donem-mufredatindan-muaf.aspx> (E.T: 10/4/2023).
- "TİHEK-Ankara Üniversitesi Hukuk Klinikleri İş Birliğinde Kamu Kurumu Misafirhanelerinde 'Deprem Destek Çalışma Masaları' Kuruldu" (6/7/2023). TİHEK, [https://www.tih.gov.tr/tih.gov.tr-tih.gov.tr-universitesi-hukuk-klinikleri-is-birliginde-kamu-kurumu-misafirhanelerinde-deprem-destek-calisma-masalari-kuruldu](https://www.tih.gov.tr/tih.gov.tr/tih.gov.tr-tih.gov.tr-universitesi-hukuk-klinikleri-is-birliginde-kamu-kurumu-misafirhanelerinde-deprem-destek-calisma-masalari-kuruldu) ((E.T: 6/7/2023).
- "Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumunun İlk Bağlı Bürosu Gaziantep'te Kuruluyor", (7/3/2023). TİHEK, <https://tihek.gov.tr/turkiye-insan-haklari-ve-esitlik-kurumunun-ilk-bagli-buros-gaziantep-te-kuruluyor> (E.T: 13/4/2023).
- https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/donors-conference-turkiye-and-syria_tr (E.T: 11/4/2023).
- <https://www.evimyuvanolsun.org/> (E.T: 6/7/2023).
- https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_03/03111629_Psikososyal_Destek_Eylem_PlanY.pdf (E.T: 10/4/2023).
- <https://twitter.com/AACanli/status/1654820964696244230> (E.T: 10/5/2023).
- <https://twitter.com/tih.gov.tr/status/1626201559188004865?cxt=HHwWgoCzyf-fstpEtAAAA> (E.T:13/4/2023).
- https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_02/09162758_Lise.pdf (E.T: 13/6/2023).
- <https://webdosya.csb.gov.tr/db/imarbarisi/icerikler/brosur-20180603111057.pdf> (E.T:6/7/2023).
- AFAD, "Kahramanmaraş Pazarcık'ta Meydana Gelen Deprem Hk. Basın Bülteni-2", <https://www.afad.gov.tr/kahramanmaras-pazarcikta-meydana-gelen-deprem-hk-basin-bulteni-2>(E.T: 12/4/2023).
- İstanbul Üniversitesi, "YÖK'ün Bahar Yarıyılına İlişkin Aldığı Yeni Kararlar", <https://www.istanbul.edu.tr/tr/duyuru/yokun-bahar-yariyilina-iliskin-aldigi-yeni-kararlar-57005F006A004100410047005100790055003200330039007900700046006200610041004F003200370077003200> (E.T: 10/5/2023).
- Right to Education, "Education in emergencies", <https://www.right-to-education.org/issue-page/education-emergencies> (E.T: 10/5/2023).

- TİHEK, "Deprem Felaketi Sonrası Artan Konut Fiyatlarına İlişkin Basın Açıklaması", <https://www.tihek.gov.tr/deprem-felaketi-sonrasi-artan-konut-fiyatlarina-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T.:13/4/2023).
- TİHEK, "Deprem Nedeniyle Naklini Eskişehir'deki bir Okula Aldırmak İsteyen Öğrencinin Başörtülü Olması Nedeniyle Okula Kabul Edilmediği İddiasına İlişkin Basın Açıklaması", <https://www.tihek.gov.tr/deprem-nedeniyle-naklini-eskisehirdeki-bir-okula-aldirmak-isteyen-ogrencinin-basortulu-olmasi-nedeniyle-okula-kabul-edilmedi-iiddiasina-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T.:13/4/2023).
- TİHEK, "Deprem Sonrası Durum ve Afet Yönetimine İlişkin İnsan Hakları Temelli İzleme Faaliyetleri Kitapçığı", <https://www.tihek.gov.tr/deprem-sonrasi-durum-ve-afet-yonetimine-iliskin-insan-haklari-temelli-izleme-faaliyetleri-kitapcigi> (E.T.:13/4/2023).
- TİHEK, "Depremzede Vatandaşlarımızın Çalışma Hakkına İlişkin Basın Açıklaması", <https://www.tihek.gov.tr/depremdede-vatandaslarimizin-calisma-hakkina-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T.:13/4/2023).
- TİHEK, "Ülkemizde Yaşanan Deprem Felaketine İlişkin Basın Açıklaması", <https://www.tihek.gov.tr/ulkemizde-yasanan-deprem-felaketine-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T.:13/4/2023).
- YÖK, "Üniversitelerde Uzaktan Eğitime Geçiş Basın Duyurusu", <https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/BasinDuyurusu/2023/basin-duyurusu-universitelerde-uzaktan-egitime-gecis.pdf> (E.T.: 10/4/2023).
- AİHM, M. Özel ve Diğerleri / Türkiye, B. No: 14350/05, 15245/05, 16051/05, 17/11/2015.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
Yüksel Cad. No: 23 | 06650 | Kızılay/ANKARA
Tel.: +90 312 422 78 00

www.tihek.gov.tr

